

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ่งล้านนา เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารตำรา แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.1 หลักสูตรท้องถิ่น

1.1.1 ความหมายที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่น

1.1.2 การศึกษาความต้องการของท้องถิ่น

1.1.3 ประโยชน์และความจำเป็นของหลักสูตรท้องถิ่น

1.1.4 ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่นที่ดี

1.2 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1.2.1 ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1.2.2 ความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1.2.3 แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1.2.4 วิธีการวางแผนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1.2.5 รูปแบบหรือลักษณะการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น

1.2.6 กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1.2.7 องค์ประกอบที่สำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับความต้องการ

ของท้องถิ่นหลักสูตรท้องถิ่น

1.3 งานประดิษฐ์พื้นบ้านภาคเหนือที่เรียกว่า “ ตุ่ง ”

1.3.1 ความหมายของตุ่ง

1.3.2 ที่มาของตุ่ง

1.3.3 ประวัติความเป็นมาของตุ่ง

1.3.4 ความเชื่อในเรื่องการถวายทานตุ่ง

- 3.1.5 อานิสงส์ของการถวายทานตุง
- 3.1.6 ประโยชน์ของตุง
- 3.1.7 จุดมุ่งหมายในการสร้างตุงของชาวล้านนา
- 3.1.8 ลักษณะรูปแบบของตุง
- 3.1.9 วัสดุ / อุปกรณ์ในการประดิษฐ์ตุง
- 3.1.10 การดูแลเก็บรักษาวัสดุในการประดิษฐ์ตุง
- 3.1.11 การดูแลเก็บรักษาอุปกรณ์ในการประดิษฐ์ตุง
- 3.1.12 ตุงมงคล
 - 3.1.12.1 ตุงไชย
 - 3.1.12.2 ตุงราว
 - 3.1.12.3 ตุงไฉ่หมู่
 - 3.1.12.4 ตุงปีใหม่
 - 3.1.12.5 ตุงเจดีย์ทราย
 - 3.1.12.6 ตุงสิบสองราศี
 - 3.1.12.7 ตุงพันช่อ
 - 3.1.12.8 ตุงคำคิง
 - 3.1.12.9 ตุงกระด้าง
 - 3.1.12.10 ตุงร้อยแปด
 - 3.1.12.11 ตุงช่อช้าง
 - 3.1.12.12 ตุงยอดธาดู
 - 3.1.12.13 ตุงปฎาก
 - 3.1.12.14 ตุงพระบฏ
 - 3.1.12.15 ตุงบอก
 - 3.1.12.16 ตุงโย
 - 3.1.12.17 ตุงช้าง
 - 3.1.12.18 ตุงค้ำ
 - 3.1.12.19 ตุงจระเข้ , ตุงตะขาบ
 - 3.1.12.20 ตุงขนงวงช้าง , ตุงขนงม
 - 3.1.12.21 ตุงที่ใช้ประกอบการเทศน์

3.1.13 ตุงอวมงคล

3.1.13.1 ตุงสามหาง

3.1.13.2 ตุงแดง

3.1.13.3 ตุงพื้นขาว

3.1.13.4 ตุงขนนางผาง

3.1.13.5 ตุงเหล็ก , ตุงทอง

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตุงล้านนา

หลักสูตรท้องถิ่น

ความหมายที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่น เป็นการนำเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับใช้ ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่นนั้น ๆ และในหลักสูตร พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ก็เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสและส่งเสริมให้สถานศึกษา สามารถพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นใช้ได้ในโรงเรียน ซึ่งได้มีนักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น ไว้แตกต่างกัน ดังนี้

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536. หน้า 7) ได้กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง รายละเอียดเนื้อหา แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน เอกสารความรู้ หนังสือเสริมประสบการณ์ที่จัดขึ้นให้สอดคล้องเฉพาะท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกันเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของตนเอง ชีวิต เศรษฐกิจ อาชีพและสังคมอย่างลึกซึ้ง และนำประสบการณ์นั้นมาพัฒนาความเป็นอยู่ของชีวิต อาชีพของสังคมให้ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ รุ่งฟ้า หิรัญวงศ์ (2536. หน้า 20) ได้ให้ความหมายของ หลักสูตรท้องถิ่นว่า หมายถึง หลักสูตรที่จัดทำขึ้นมานอกเหนือจากที่กรมวิชาการจัดทำขึ้น โดยยึดสภาพของท้องถิ่น ปัญหาและความต้องการจำเป็นของท้องถิ่นเป็นหลักในการจัดทำ เพื่อให้ผู้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองและสามารถพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นได้

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539. หน้า 15) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่นำเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับเพิ่ม ขยาย หรือสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บท เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพความจำเป็น หรือความต้องการของท้องถิ่นนั้น

อำนาจ จันทร์แป้น (2542. หน้า 24) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น คือ การนำเอาหลักสูตรระดับชาติมาปรับใช้ให้เหมาะสม กับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมนั้น สาระการเรียนจะสอดคล้องสัมพันธ์กับท้องถิ่นมากขึ้น และเป็นการเรียนรู้ที่นำไปใช้ได้ในชีวิตจริง

นิคม ชมภูหลง (2545. หน้า 89) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาให้นักเรียนมีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข โดยพยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน

กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป. หน้า 55) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่จัดขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ และคุณภาพการดำรงชีวิต โดยพยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่นภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของตนตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

สุนันทา สุนทรประเสริฐ (ม.ป.ป. หน้า 4) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่า หมายถึง หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นจากกรอบหลักสูตรแม่บท เพื่อให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพความจำเป็นหรือความต้องการของท้องถิ่น

จากความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นที่กล่าวมา สรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำเอาหลักสูตรระดับชาติมาปรับใช้ให้เหมาะสม กับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมนั้นโดยพยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้มีความสอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น และจะยึดสภาพของท้องถิ่นปัญหาและความต้องการจำเป็นของท้องถิ่นเป็นหลักในการจัดทำ เพื่อให้ผู้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเอง และนำเอาประสบการณ์นั้นมาพัฒนาความเป็นอยู่ของชีวิตอาชีพของสังคมให้ดียิ่งขึ้น

การศึกษาความต้องการของท้องถิ่น

นิคม ชมภูหลง (2545. หน้า 71) ได้กล่าวว่าการดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนนี้ เป็นการศึกษาหรือสำรวจความต้องการของท้องถิ่น ได้แก่ ความต้องการของ ประชาชน พ่อค้า ข้าราชการ ผู้ปกครอง นักเรียน รวมทั้งบุคลากรในโรงเรียนซึ่งอยู่ในท้องถิ่น ว่ามีความต้องการจะให้ท้องถิ่นของตนเองเป็นอย่างไรในอนาคต ทั้งด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประชากร สิ่งแวดล้อม ฯลฯ

วิธีการได้มาซึ่งความต้องการของท้องถิ่นนี้ อาจใช้วิธีการทางตรง คือ การออกไปสอบถามจากบุคคลทุกสาขาอาชีพในท้องถิ่น หรือใช้วิธีการทางอ้อมโดยการรวบรวมข้อมูลที่เป็นความต้องการของท้องถิ่น จากการศึกษาหรือบุคคลอื่นทำไว้แล้วก็ได้ ผลของการศึกษาหรือสำรวจความต้องการของท้องถิ่นนี้จะนำมาใช้เป็นข้อมูลหนึ่ง ในการพิจารณากำหนดเป็นเป้าหมายหรือทิศทางในการดำเนินงานพัฒนาของท้องถิ่น

ในการดำเนินงานศึกษาความต้องการของท้องถิ่นนี้ ท้องถิ่นควรกำหนดให้มีคณะทำงานเพื่อทำหน้าที่ศึกษาหรือสำรวจความต้องการของท้องถิ่น ไม่ว่าจะในกรณีที่เป็นการศึกษาโดยตรงหรือโดยอ้อม เพราะจะช่วยทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์เป็นไปอย่างมีระบบมีประสิทธิภาพและมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

การศึกษาหรือสำรวจความต้องการของท้องถิ่น มีเทคนิคการดำเนินงาน ดังนี้

1. กำหนดองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ที่จะศึกษาหรือสำรวจ เช่น ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ฯลฯ
2. กำหนดกลุ่มเป้าหมายประชากรที่จะใช้ในการศึกษาหรือสำรวจ ได้แก่ ผู้ปกครอง ประชาชน นักเรียน เป็นต้น
3. กำหนดวิธีการ และเครื่องมือที่จะใช้ในการศึกษา / สำรวจ เช่น
 - วิธีการศึกษา ได้แก่ วิธีการทางตรง วิธีการทางอ้อม
 - เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต ฯลฯ
4. สร้างเครื่องมือสำหรับศึกษา / สำรวจตามที่กำหนดไว้ในข้อ 3
5. เก็บรวบรวมข้อมูล โดยอาจใช้วิธีการออกไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง หรือนำส่งไปรษณีย์ตามความเหมาะสม
6. วิเคราะห์ข้อมูล
7. สรุปข้อมูลความต้องการของท้องถิ่น โดยจัดเรียงลำดับตามความต้องการ / ความจำเป็น ความสำคัญก็ได้

ประโยชน์และความจำเป็นของหลักสูตรท้องถิ่น

นิคม ชมภูหลง (2545. หน้า 90) กล่าวว่า การจัดการศึกษาที่ผ่านมา เป็นการติดตามแนวทางของประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นส่วนใหญ่ วิชาความรู้ต่าง ๆ ที่จัดให้เรียนกันนั้นจึงค่อนข้างโน้มเอียงไปในลักษณะที่เอื้ออำนวยแก่การดำรงชีวิตในสังคมชุมชนเมือง โดยยังมีการประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพการดำรงชีวิตในชุมชนค่อนข้างน้อย ประกอบกับเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจนท้องถิ่นและชุมชนปรับตัวตามไม่ทัน บังเกิดผลเป็นปัญหาของชุมชนชนบท ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สภาพสังคม และวัฒนธรรม ความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปในเชิงลบค่อนข้างมาก ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวน่าจะผ่อนคลายลงบ้างหากมีความคำนึงถึงสภาพปัญหาและความต้องการเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น และมีกระบวนการพัฒนาที่เฉพาะเจาะจงสำหรับแต่ละท้องถิ่น และหากยังเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมกันกำหนดเป้าหมาย และแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นของตนด้วยแล้วก็ยิ่งจะสามารถแก้ปัญหาได้มากขึ้น และตรงตามความต้องการของท้องถิ่นมากขึ้น

ในส่วนของจัดการศึกษานับเป็นนิมิตหมายที่ดี ที่หลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น โดยท้องถิ่นสามารถปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมเนื้อ

หารายละเอียด กระบวนการเรียนการสอน เอกสาร หนังสือ และสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์นำไปพัฒนาการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัว ตลอดจนการพัฒนาชุมชนอันจะมีผลต่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมและประเทศชาติได้อย่างดีที่สุด

ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่นที่ดี

นิคม ชมภูหลง, 2545. หน้า 91 อ้างอิงจาก สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้เสนอในส่วนของหลักสูตรระดับท้องถิ่นควรมีการสนองตอบ ต่อสภาพและความต้องการของท้องถิ่นว่า หลักสูตรระดับท้องถิ่นที่ดีที่โรงเรียนจัดทำและพัฒนาขึ้น เพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม ตามที่ปรากฏจริงในท้องถิ่นนั้นควรมีเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์จำเป็น 5 ประการ คือ

1. เป็นสภาพชีวิต สภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคมจริงของท้องถิ่น
2. เป็นสภาพปัญหา ความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนในท้องถิ่น
3. ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญเพื่อพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่นให้ดีขึ้น
4. ช่วยให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น มีความรักถิ่นและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นให้มีสภาพดีขึ้น
5. ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการแก่นักเรียนเฉพาะกลุ่ม ที่มีความต้องการได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพสูงสุด

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นการดำเนินงานที่ต้องการให้ผลที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการของท้องถิ่นในอนาคต ซึ่งได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมาย ของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้แตกต่างกัน ดังนี้

กรมวิชาการ (2534. หน้า 60) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การจัดทำรายละเอียดในตัวหลักสูตร การจัดทำแผนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์ การจัดทำหลักสูตรและ

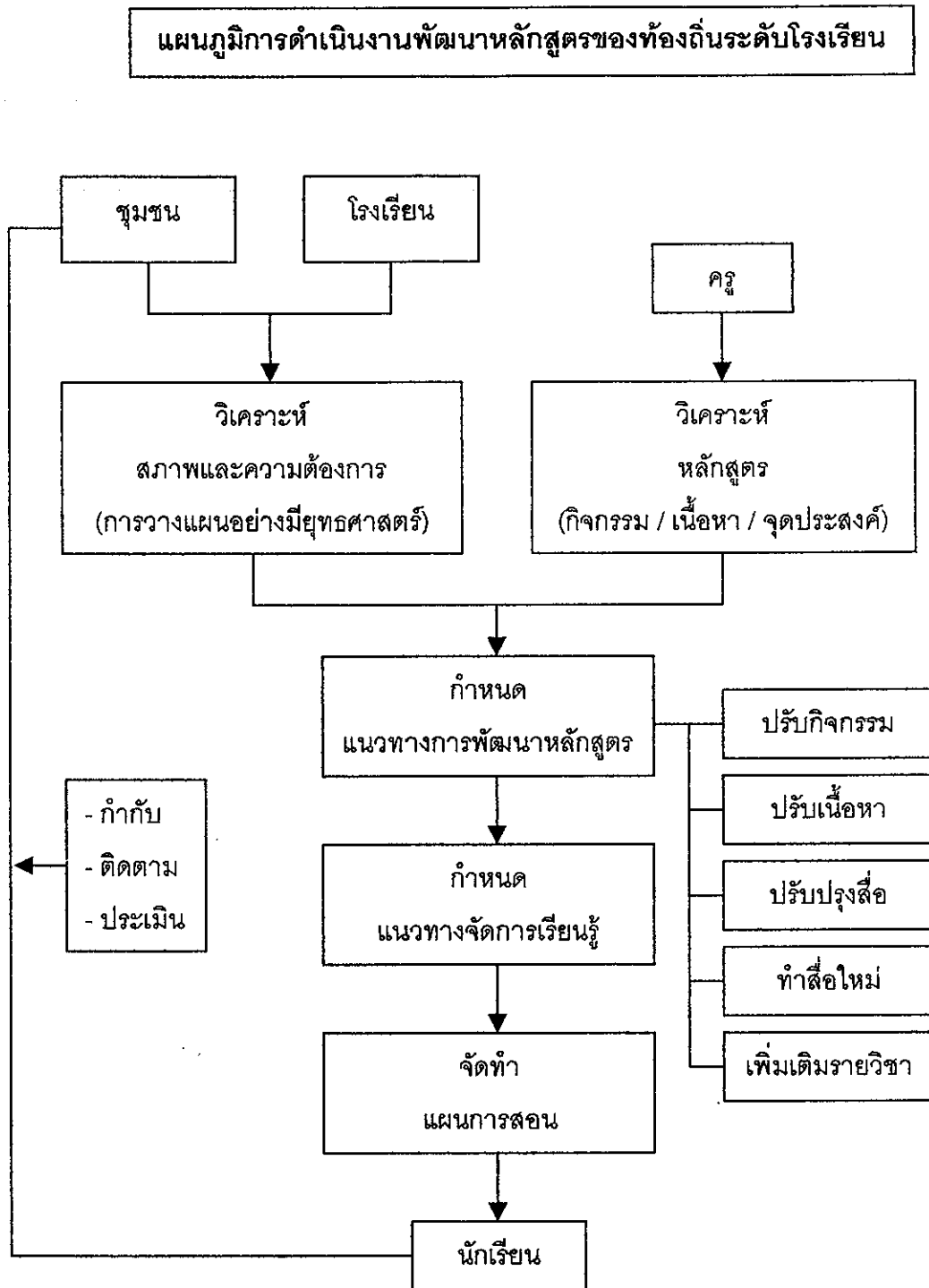
คู่มือครู การจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียน นำความรู้และประสบการณ์ในชั้นเรียน ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

นิคม ชมภูหลง (2545. หน้า 89) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การที่ท้องถิ่นปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม ปรับรายละเอียดของเนื้อหา พัฒนาสื่อการเรียนการสอน และจัดทำรายละเอียดเนื้อหาวิชาชั้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยสัมพันธ์กับหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บท

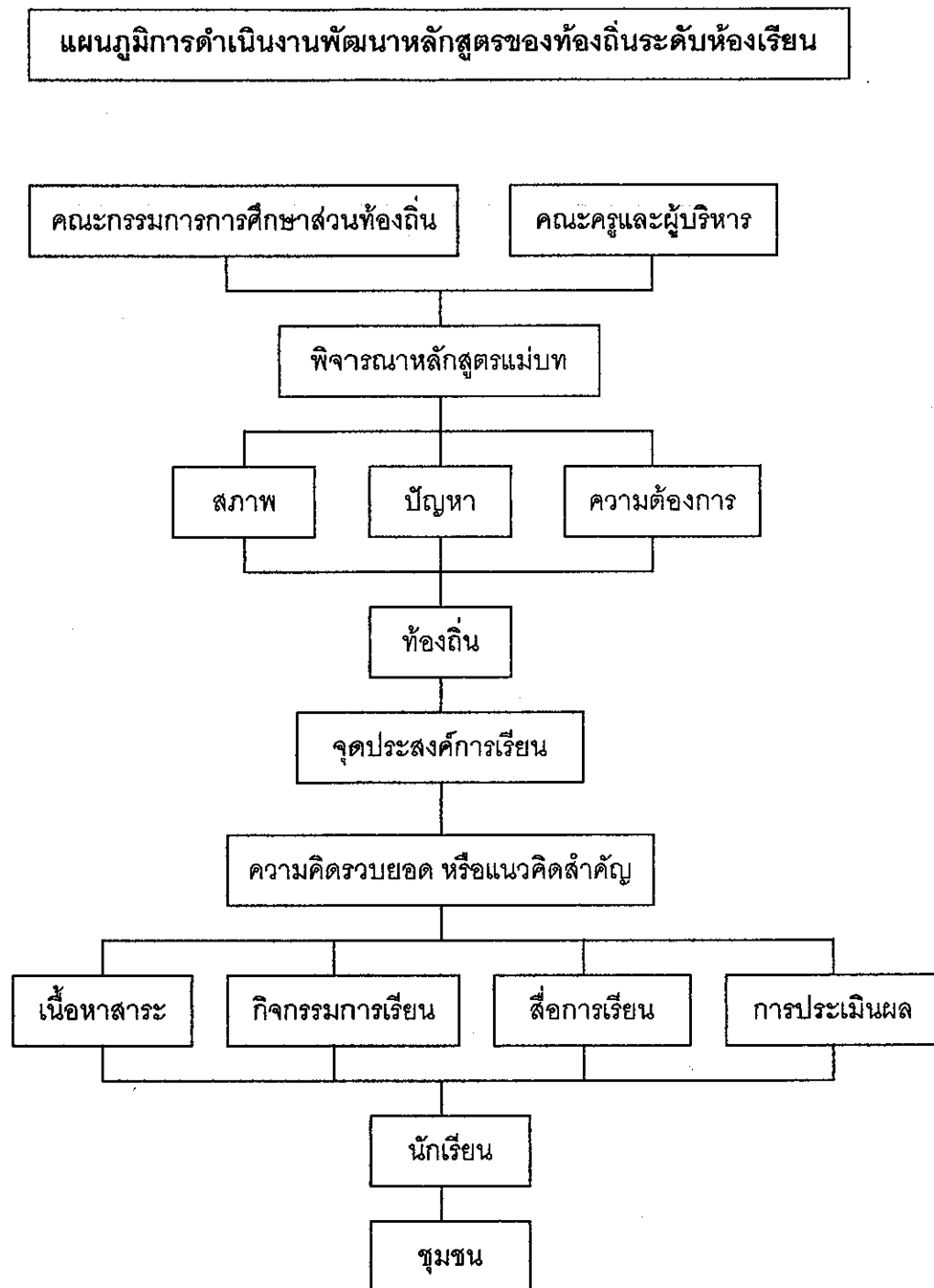
กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป. หน้า 56) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะต้องมี ชุมชน โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน จังหวัด เข้ามามีส่วนร่วมซึ่งสามารถดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือจัดกิจกรรมเสริม
2. ปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา
3. ปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนชั้นใหม่
4. จัดทำสื่อการเรียนการสอนชั้นใหม่
5. จัดทำเนื้อหา / รายวิชาเพิ่มเติมชั้นใหม่

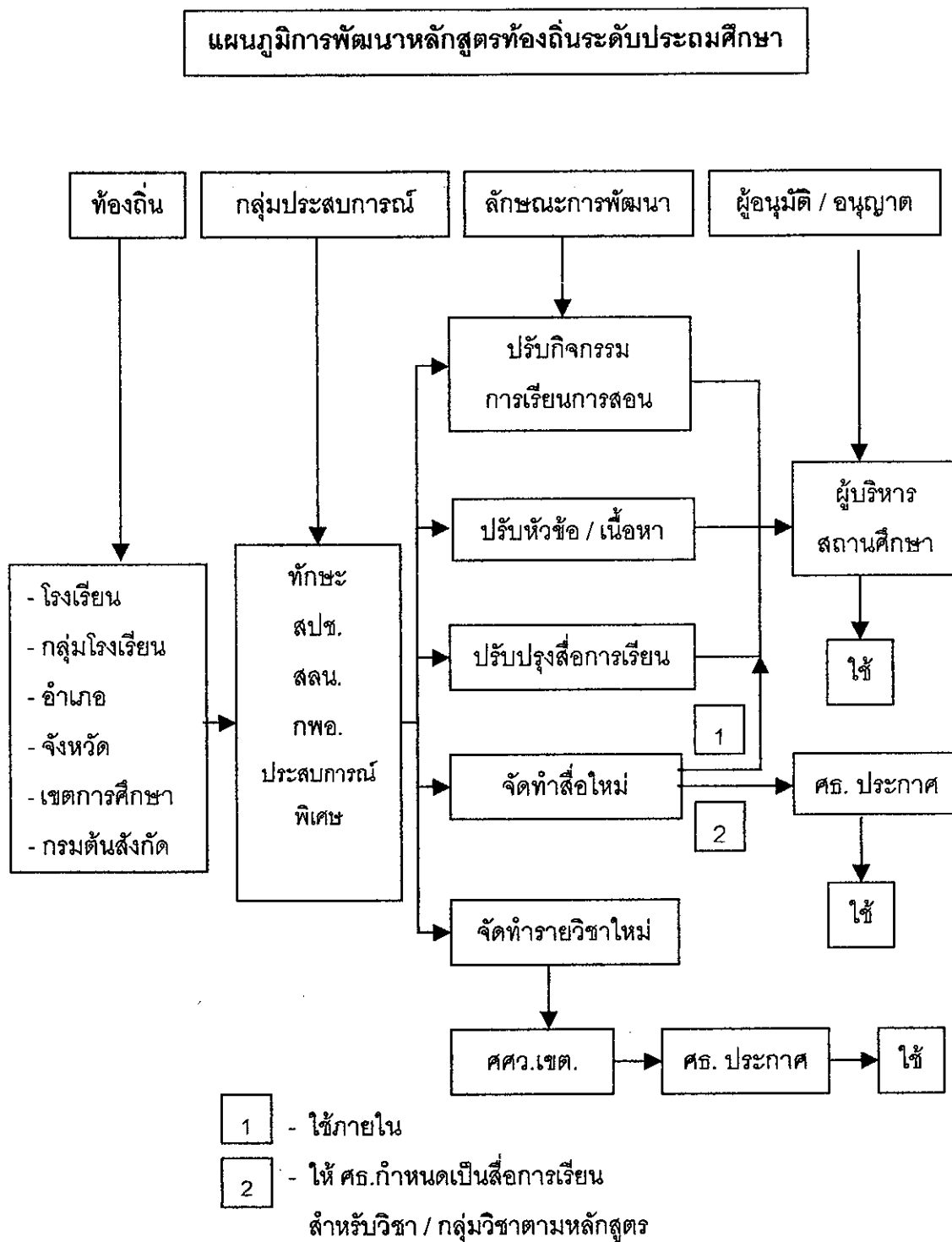
จากทฤษฎีที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวมา จึงสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การพัฒนาหลักสูตรจากหลักสูตรแม่บทเดิม ที่ใช้กันโดยทั่วไป ซึ่งสามารถทำได้ 2 ลักษณะ คือ 1. การปรับหรือเพิ่มจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม สื่อการเรียน การสอน วิธีการสอน หรือ 2. การสร้างหลักสูตรบางส่วนขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้มีลักษณะของ โครงสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม โดยจะต้องมีสอดคล้องกับสภาพสังคม ภูมิศาสตร์ และ ความต้องการของท้องถิ่นแห่งนั้นเป็นสิ่งสำคัญ

ภาพ 1 แสดงแผนภูมิการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นระดับโรงเรียน
(กรมวิชาการ, 2540. หน้า 60)

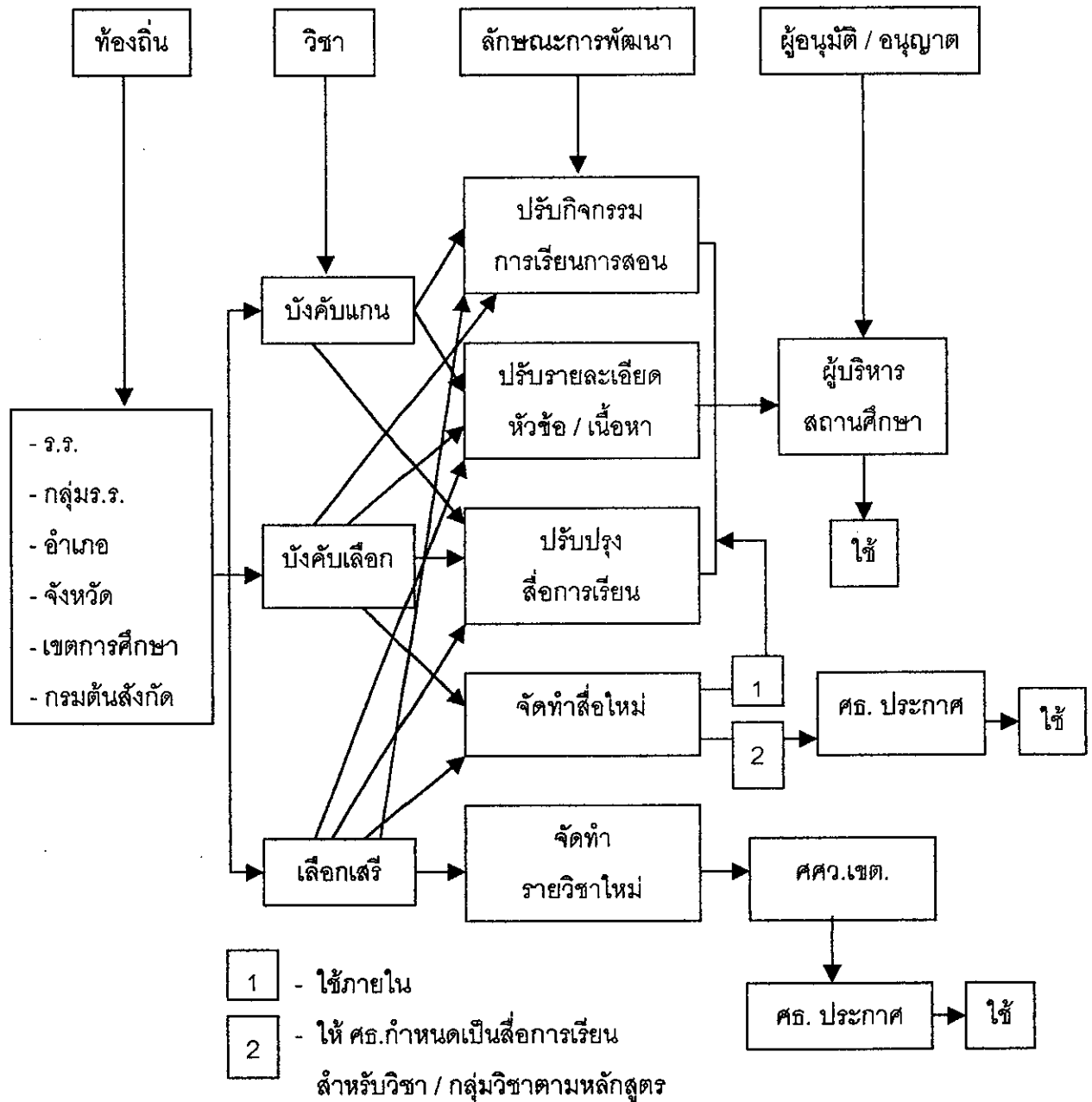

ภาพ 2 แสดงแผนภูมิการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นระดับห้องเรียน
(อำนาจ จันทน์แป้น, 2542. หน้า 27)

ภาพ 3 แสดงแผนภูมิการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นระดับประถมศึกษา
(นิคม ชมภูหลง, 2545. หน้า 143)

แผนภูมิการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นระดับมัธยมศึกษา

ภาพ 4 แสดงแผนภูมิการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นระดับมัธยมศึกษา (กรมวิชาการ, 2536. หน้า 69)

ความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ก็เพื่อต้องการตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละแห่งให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยการจัดการศึกษาจะต้องคำนึงถึงท้องถิ่นและควรจัดให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ในด้านเศรษฐกิจและสังคมหรือด้านอื่น ๆ ได้อย่างกลมกลืน ซึ่งได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมาย ของความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้แตกต่างกัน ดังนี้

พนอม แก้วกำเนิด (2534. หน้า 34 – 35) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องคำนึงถึงท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และรับผิดชอบต่อการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญของหลักสูตรอยู่หลายประการ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับคำอธิบาย หรือสอดคล้องในโครงสร้างรายวิชาบังคับเลือกหรือเลือกเสรี
2. มีเนื้อหาสอดคล้องและเป็นไปตามสภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละท้องถิ่นโดยเฉพาะ
3. มีวัตถุประสงค์เนื้อหาสาระชี้ นำ ให้เห็นถึงปัญหาและความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนในแต่ละท้องถิ่น
4. มีเนื้อหาสาระสัมพันธ์สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น แผนและแนวโน้มของการพัฒนาท้องถิ่น
5. มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ใช้ทรัพยากรท้องถิ่น เป็นฐานในการพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่น
6. มีวัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระ สนองความต้องการของนักเรียนเฉพาะกลุ่มโดยเฉพาะในการส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการและอาชีพ
7. มีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง รักท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

จันจิรา ชาวสะอาด (2537. หน้า 15) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างขึ้นนั้นจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา และสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้น การส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรได้นั้น หลักสูตรได้เปิดโอกาสให้แต่ละท้องถิ่นจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นของตน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองและท้องถิ่น รวมทั้งจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรักและหวงแหนอีกทั้งยังผูกพันกับท้องถิ่นด้วย

วิจิตร ไชยศิลป์ (2537) ได้กล่าวถึง เหตุผลและความจำเป็น ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ดังนี้

1. เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการของการพัฒนาหลักสูตร ที่มุ่งสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้น ๆ

2. เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ใช้หลักสูตรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

3. เป็นการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่น

4. หลักสูตรแม่บทมีลักษณะกว้างทั้งด้านเนื้อหาสาระ จุดมุ่งหมายและกิจกรรมแต่ก็ยังไม่สามารถประมวลสาระความรู้ ของสภาพท้องถิ่นให้ละเอียดทั้งหมดได้ ท้องถิ่นจึงควรดำเนินการปรับหรือขยายให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นได้

5. เป็นการพัฒนาหลักสูตรแม่บท ให้เอื้ออำนวยต่อการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนให้มากที่สุด

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 109-110) ได้กล่าวไว้ว่า ถึงแม้ว่าจะมีหลักสูตรแกนกลาง หรือหลักสูตรแม่บทแล้ว แต่ก็ยังต้องมีการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ทั้งนี้มีเหตุผลและความจำเป็น ดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลาง หรือหลักสูตรแม่บทได้กำหนดจุดหมาย เนื้อหาสาระและกิจกรรมอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมุ่งเนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่เป็นหลักการทั่วไป ไม่สามารถประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสาระความรู้ตามสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละแห่งได้ทั้งหมด จึงต้องพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละแห่งได้มากที่สุด

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตของคนไทย ทั้งในเมืองและชนบทจึงต้องมีหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อปรับสภาพของผู้เรียนให้สามารถรับกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ และประสบการณ์ไปพัฒนาคน ครอบครัวและท้องถิ่น ตลอดจนดำเนินชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตนได้อย่างเป็นสุข

3. การเรียนรู้ที่ดีควรจะเรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัว เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถดูจับได้รวดเร็ว ดังนั้น จึงควรมีหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพเศรษฐกิจสังคมของท้องถิ่นตน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความรัก ความผูกพัน และภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

4. ทรัพยากรท้องถิ่นโดยเฉพาะภูมิปัญญาชาวบ้านของไทย มีอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งหลักสูตรแม่บทไม่สามารถนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นนั้นมาใช้ประโยชน์ได้ แต่หลักสูตรระดับท้องถิ่น

สามารถบูรณาการเอาทรัพยากรท้องถิ่น และภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเรียนการสอนได้ เช่น ด้านอาชีพ หัตถกรรม เกษตรกรรม ดนตรี การแสดง วรรณกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นของตน เกิดความผูกพันกับท้องถิ่นของตน และสามารถใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพได้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542. หน้า 1) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่ท้องถิ่นไว้ ดังนี้

1. ในท้องถิ่นมีสิ่งดีมากมายที่ถ่ายทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง
2. ท้องถิ่นเป็นที่ที่นักเรียนส่วนใหญ่อาศัยตลอดชีวิต
3. นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของประเทศ และของโลกมากมายหลายเรื่องไม่มีโอกาสได้นำมาใช้ประโยชน์นอกจากใช้เพื่อการสอบ
4. การให้นักเรียนได้เรียนรู้ประเด็นในท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง ได้เชื่อมโยงความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นสู่ความเป็นสากล ย่อมช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย
5. ยิ่งหากให้นักเรียนได้นำความรู้มาใช้ เพื่อสร้างสรรค์พัฒนาท้องถิ่นด้วยแล้วย่อมเกิดประโยชน์มากมาย

กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป. หน้า 54) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นว่า แต่ละส่วนแต่ละภูมิภาคของโลกมีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม วัฒนธรรม และโดยเฉพาะในแต่ละประเทศ แต่ละท้องถิ่นก็ยังมี ความแตกต่างกันไปอีก ดังนั้น การจัดการศึกษาโดยใช้หลักสูตรฉบับเดียวกันควรได้มีการพัฒนารายละเอียด ของการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติที่หลากหลาย ตามสภาพปัญหาและความต้องการ ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละท้องถิ่น จะช่วยให้การจัดการศึกษาเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนอย่างแท้จริง

จากทรรศนะที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวมา จึงสามารถสรุปได้ว่า ความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง ความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา และสนองความต้องการของท้องถิ่นแห่งนั้น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมในท้องถิ่นของตน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความรัก ความผูกพัน และเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองยิ่งขึ้น ตลอดจนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเป็นสุข

แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นการศึกษาสภาพของสังคมที่ท้องถิ่นนั้น ๆ ตั้งอยู่อาศัยว่าจะมีแนวทางของการพัฒนาไปในทิศทางใด จึงจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการหรือแนวทางที่เด่นชัด เพื่อจะทำให้ได้ผลในทางปฏิบัติอย่างเต็มที่ ซึ่งได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้แตกต่างกัน ดังนี้

กรมวิชาการ (2536. หน้า 11 – 12) ได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้ท้องถิ่นสามารถทำได้ทุกกลุ่มประสบการณ์ ในหลักสูตรประถมศึกษา และทุกรายวิชาและทุกกลุ่มวิชาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ เนื้อหา คาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท

2. ปรับรายละเอียดของเนื้อหา เป็นการพัฒนาหลักสูตรโดยการลดหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาจากหัวข้อหรือขอบข่ายที่ระบุ ในคำอธิบายของกลุ่มประสบการณ์หรือในคำอธิบายในรายวิชาทุกรายวิชาทุกกลุ่มวิชา ทั้งนี้ต้องไม่ทำให้จุดประสงค์ ขอบข่ายเนื้อหา และคาบเวลาเรียน ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทเปลี่ยนแปลงไป

3. จัดทำคำอธิบาย หรือรายวิชาเพิ่มเติม เป็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้วยการจัดทำคำอธิบาย หรือทำรายวิชาเพิ่มเติมจากที่กำหนดในหลักสูตร

4. ปรับปรุงและหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะนี้เป็นการปรับปรุง เลือกใช้สื่อในการเรียนการสอนต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาของทุกกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชา และสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

5. จัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ เป็นการพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด หรือเอกสารประกอบการเรียนการสอนอื่น ๆ ที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชาต่าง ๆ ชิ้นใหม่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา และสภาพของท้องถิ่น ทั้งนี้สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นจะพัฒนาขึ้นมาใหม่นี้อาจจะใช้กับคำอธิบาย / รายวิชาที่มีอยู่แล้ว หรือที่เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ก็ได้

อำนาจ จันทรบัณฑิต (2542. หน้า 94 – 95) กล่าวว่า การพัฒนาท้องถิ่นสามารถกระทำได้ในขอบเขตตามโครงสร้างหลักสูตร ในรายวิชาบังคับเลือก / เลือกเสรี ในระดับมัธยมศึกษาหรือ

กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มประสบการณ์พิเศษในระดับประถมศึกษาสำหรับการจัดทำรายวิชาใหม่ ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีแนวทางในการจัดทำได้หลายลักษณะ ดังนี้

1. เพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาในรายวิชาต่าง ๆ หมายถึง การเพิ่ม ลด ปรับรายละเอียดเนื้อหา ให้สนองตอบวัตถุประสงค์มากขึ้น

2. การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. การพัฒนาสื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่นนั้น อันได้แก่ หนังสือเรียนแบบฝึกหัด หนังสือเสริมประสบการณ์ คู่มือครู คู่มือการเรียนการสอน

4. จัดทำรายวิชาใหม่ในกลุ่มวิชาบังคับเลือก / เลือกเสรี

สุชาติ ลีตระกูล และสุจินดา ผ่องอักษร (ม.ป.ป. หน้า 27) ได้สรุปแนวคิดของนักการศึกษาหลายท่าน เกี่ยวกับแนวทางทำให้หลักสูตรประถมศึกษา เป็นหลักสูตรท้องถิ่นว่าเป็นการปรับจากหลักสูตรแกนกลาง หรือหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วโดยอาจจะเพิ่มหรือตัด หรือขยายเนื้อหาที่อยู่เดิมให้เข้ากับท้องถิ่น โดยความเห็นชอบของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในท้องถิ่นนั้น อันอาจแบ่งความรับผิดชอบออกเป็น เขต จังหวัด หรือโรงเรียนก็ได้ตามความเหมาะสม นอกจากปรับเนื้อหาแล้วยังอาจปรับวิธีสอน สื่อการเรียนการสอน ตลอดจนเอกสารประกอบการสอนให้เข้ากับท้องถิ่นอีกด้วย

วิจิตร ไชยศิลป์ (2537) ได้สรุปแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ซึ่งสามารถทำได้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม

2. การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา จากหัวข้อที่กำหนดไว้ในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชา

3. การปรับสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่แล้ว

4. การจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่

5. การจัดทำเนื้อหาวิชาหรือรายวิชาขึ้นมาใหม่

6. การจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ คู่มือการเรียนการสอน หนังสือแบบฝึกหัด ฯลฯ ขึ้นมาใหม่

จากทรงคณะที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวมา จึงสามารถสรุปได้ว่า แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรให้เข้ากับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งอาจจะเป็นการปรับจากหลักสูตรแกนกลาง หรือหลักสูตรแม่บทที่มีอยู่แล้ว โดยอาจจะปรับและเพิ่มเติมรายละเอียด จุดประสงค์และเนื้อหา ปรับและเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีสอน สื่อการเรียนการสอน ตลอดจนเอกสารประกอบการสอน ให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น โดยความเห็นชอบของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ในท้องถิ่นแห่งนั้น อันอาจแบ่งความรับผิดชอบออกเป็นเขต จังหวัด หรือโรงเรียนก็ได้ตามความเหมาะสม

วิธีการวางแผนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

นิคม ชมภูหอง (2545. หน้า 100) กล่าวว่าท้องถิ่นจะพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการได้อย่างแท้จริงหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการวางแผนอย่างเป็นระบบ

การวางแผนอย่างเป็นระบบ เป็นกระบวนการทำงานอย่างหนึ่งซึ่งมีการวิเคราะห์งานตลอดแนว โดยมีการคิดอย่างรอบคอบหาทางเลือกหลาย ๆ ทาง แล้วจึงตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เกิดประโยชน์สูงสุดและมีโอกาสทำได้สำเร็จมากที่สุด งานบางอย่างแม้ว่าจะมีคุณประโยชน์สูงสุด แต่ถ้าในการดำเนินการมีข้อจำกัด แม้ในบางเรื่องก็อาจทำให้การดำเนินงานนั้นไม่สำเร็จได้ ดังนั้นในการดำเนินงานจึงควรเลือกงานที่เมื่อทำแล้วมีโอกาสสำเร็จ และเป็นงานที่มีคุณประโยชน์สูงสุด การที่จะตัดสินใจได้ว่างานใดมีประโยชน์สูงสุด และมีโอกาสสำเร็จมากที่สุดนั้นท้องถิ่นต้องใช้ข้อมูลที่เป็นระบบสารสนเทศมาใช้ประกอบการพิจารณา รวมทั้งความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการที่จะช่วยกำหนดงานพัฒนาขึ้น

วิธีการวางแผนอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญดังต่อไปนี้ คือ

1. ศึกษาแนวโน้มของการพัฒนา เป็นการศึกษาสภาพของสังคมที่ท้องถิ่นนั้น ๆ ตั้งอยู่ ว่ามีแนวโน้มของการพัฒนาไปในทิศทางใด ผลที่ได้จากการศึกษาแนวโน้มของการพัฒนาช่วยทำให้ท้องถิ่นมองเห็นลู่ทาง หรือแนวทางของการที่จะลงมือพัฒนาว่ามีเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่สอดคล้องกับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงนั้น ซึ่งเรียกว่าจุดเด่นหรือโอกาสขณะเดียวกัน ผลจากการศึกษาก็ทำให้ท้องถิ่นได้ทราบถึงข้อจำกัดหรือจุดด้อยต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนหรือสังคมอันอาจเป็นอุปสรรคต่อการลงมือพัฒนาเช่นกัน

2. ศึกษาความต้องการของท้องถิ่น เป็นการศึกษาหรือสำรวจความต้องการของผู้รับบริการในชุมชนที่ท้องถิ่นตั้งอยู่ ซึ่งได้แก่ นักเรียน ผู้ปกครอง พ่อค้า ข้าราชการ ประชาชน ฯลฯ ว่ามีความต้องการในเรื่องใด อย่างไร และมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา

ผลที่ได้จากการศึกษาตามขั้นตอนนี้ นำมาใช้ประกอบการพิจารณากำหนดแนวทางในการพัฒนาให้สนองหรือสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านการจัดการศึกษา

3. ศึกษาสิ่งที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา เป็นการศึกษาถึงสิ่งที่มีบทบาทมีอิทธิพลหรือมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา ทำให้ต้องจัดการศึกษาหรือการเรียนการสอนให้สอดคล้องหรือเป็นไปตามที่สิ่งเหล่านี้กำหนด ซึ่งได้แก่ แผนการศึกษาแห่งชาติ นโยบายทั้งในระดับรัฐบาล กระทรวง กรมต้นสังกัด กลุ่มโรงเรียน และระดับโรงเรียน ปรัชญาการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งสภาพทางด้านภูมิศาสตร์ ด้านกายภาพที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา ผลที่ได้จากการศึกษาจะทำให้ท้องถิ่นทราบถึงทิศทาง หรือแนวทางของการจัดการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนว่าควรมุ่งเน้นในเรื่องใด

4. ศึกษาศักยภาพของโรงเรียน เป็นการศึกษาสภาพของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านบริหาร วิชาการ บุคลากร ทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ ว่ามีความพร้อมหรือไม่พร้อม ด้านต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด ผลการศึกษาตามขั้นตอนนี้จะทำให้ท้องถิ่นทราบถึงความพร้อมไม่พร้อม จุดเด่น จุดด้อย ของโรงเรียน

เมื่อได้ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวแล้ว ท้องถิ่นจะต้องนำเอาผลที่ได้ทั้งหมดมากำหนดเป็นเป้าหมายของการพัฒนาว่าในอนาคต 3-5 ปีข้างหน้า ต้องการจะพัฒนาผู้เรียนให้เป็นอย่างไร จากนั้นท้องถิ่นต้องวิเคราะห์ต่อไปว่าเป้าหมายดังกล่าว มีองค์ประกอบและแนวปฏิบัติอะไรบ้างที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้นั้น

ท้องถิ่นต้องพิจารณาดัดจริตใจเลือกแนวปฏิบัติ ในการพัฒนาที่ท้าทาย และเหมาะสมสอดคล้องกับเงื่อนไขหรือศักยภาพที่มีอยู่ของตนเอง และโปรดตระหนักอยู่เสมอว่าการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น เป็นการดำเนินงานที่ต้องการให้ผลผลิตซึ่งเกิดขึ้นนั้นสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการของท้องถิ่นในอนาคต การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จึงถือว่าการดำเนินงานเพื่อพัฒนามากกว่าที่จะเป็นการดำเนินงาน เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ดังนั้น ท้องถิ่นต้องมีการวางแผนเป็นอย่างดีก่อนการลงมือพัฒนาหลักสูตร ซึ่งมีข้อคิดดังนี้

1. การวางแผน ต้องอาศัยข้อมูลที่มีสมบูรณ์มีการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เลือกเป้าหมายให้ตรงกับโอกาสที่เอื้อ และเลือกแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับจุดเด่นที่มีอยู่
2. การวางแผน ช่วยทำให้การวางแผน การกำหนดโครงการและการลงมือปฏิบัติ ประสบผลสำเร็จมากที่สุด

3. การวางแผน ใช้หลักการร่วมกันคิดร่วมกันทำ โดยวิธีการระดมสมองจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อหามติเอกฉันท์และร่วมมือกันดำเนินงานจนประสบผลสำเร็จ

4. การวางแผน ต้องมีการดำเนินการเป็นระยะโดยอาจกำหนดช่วงเวลาละ 3-5 ปี ทั้งนี้เพื่อจะทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบันที่สุด

รูปแบบหรือลักษณะการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น

นิคม ชมภูหลง, 2545. หน้า 115 อ้างอิงจาก กรมวิชาการ. (2534) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาที่ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนย่อมจะทำให้ผู้เรียนมีความรัก ความผูกพัน ความรู้สึกหวงแหนและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น อันจะนำไปสู่ความต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และพัฒนาท้องถิ่นของตนเองในที่สุดและเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการจึงได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่น อันได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา หรือระดับชาติ สามารถลงมือพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของตนเองได้ และเพื่อให้การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร กรมวิชาการจึงได้ดำเนินการไว้ 5 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ เนื้อหา คาบเวลาเรียนเปลี่ยนไป

ลักษณะที่ 2 ปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดหัวข้อของเนื้อหา คือการปรับเนื้อหาด้วยการเพิ่มลด หรือปรับรายละเอียดของเนื้อหา โดยไม่ทำให้จุดประสงค์และคาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไปจากหลักสูตรแม่บท

ลักษณะที่ 3 ปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน โดยการเพิ่มเติม ตัดทอนสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่ เพื่อความเหมาะสมสอดคล้องสภาพท้องถิ่น สอดคล้องจุดประสงค์และเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนด

ลักษณะที่ 4 จัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่ โดยจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด และเอกสารประกอบการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา และสภาพท้องถิ่น

ลักษณะที่ 5 จัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติมใหม่ เป็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้วยการจัดทำคำอธิบาย หรือทำรายวิชาเพิ่มเติมจากที่ปรากฏในหลักสูตร

หมายเหตุ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 5 ลักษณะ

ข้อ 1-4 ทำแล้วใช้สอนได้ โดยขอความเห็นชอบจากหัวหน้าสถานศึกษา

ข้อ 5 ทำเสร็จแล้วเสนอกะทรวงศึกษาธิการ หรือผู้ที่ได้รับการมอบหมาย

พิจารณาอนุมัติก่อนใช้

กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรระดับชาติมาขยาย หรือปรับให้สอดคล้องกับสภาพสังคมของท้องถิ่น ซึ่งอาจจะดำเนินงานในระดับเขตการศึกษา ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ หรือระดับโรงเรียนก็ได้ โดยจะมีกระบวนการดำเนินงานที่สำคัญต่าง ๆ หลายขั้นตอน ซึ่งได้มีนักการศึกษาหลายท่าน ได้เสนอกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

บุญมี เณรยอด (2531, หน้า 92) ได้เสนอกระบวนการและวิธีการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นไว้ 5 ขั้นตอน โดยมีวิธีการ ดังนี้

1. สร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มก่อนลงมือปฏิบัติงาน
2. เตรียมวาระ
3. ส่งเสริมความคิดและการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน
4. จัดหาอุปกรณ์

สงัด อุทรานันท์ (2532 : 314 - 316) กล่าวถึง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นไว้เป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การจัดตั้งคณะทำงาน ควรเลือกบุคคลที่มีความสามารถ และมีความตั้งใจจริง ในการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ คณะทำงานควรอยู่ระหว่าง 5-7 คน

ขั้นที่ 2 ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน เพื่อจะได้ทราบข้อมูลที่แท้จริงภายในสังคมที่จะเป็นประโยชน์อย่างมากในการพัฒนาหลักสูตร ให้ตรงกับความต้องการของท้องถิ่น

ขั้นที่ 3 กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่นว่าจะทำการพัฒนาโดยการปรับหลักสูตรกลาง หรือสร้างหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาเสริมนั้น ควรจะให้บรรลุเป้าหมายอะไรบ้าง

ขั้นที่ 4 ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระที่มีอยู่ในหลักสูตรกลาง ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น หรือการจัดสร้างกระบวนการวิชานั้นใหม่

ขั้นที่ 5 ดำเนินการใช้หลักสูตรที่ได้ปรับขยายไว้แล้ว โดยมีการนิเทศติดตามผลการใช้อย่างใกล้ชิด

ขั้นที่ 6 ประเมินผลการใช้หลักสูตร เป็นขั้นที่มีความสำคัญมากเพราะจะทำให้ทราบว่าหลักสูตรที่จัดทำขึ้นนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

ขั้นที่ 7 ทำการปรับปรุงแก้ไข เป็นขั้นการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตรว่าสมควรได้รับการแก้ไขตรงจุดไหนจึงจะทำให้หลักสูตรเหมาะสม และก่อให้เกิดประโยชน์แก่การศึกษาในสังคมเมืองและสังคมท้องถิ่น

อำนาจ จันทร์แป้น (2532, หน้า 2) ได้กล่าวถึง วิธีการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วยขั้นตอนที่เน้นกระบวนการดำเนินการ ดังนี้

1. การจัดตั้งคณะกรรมการ
2. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล
3. การกำหนดหลักการ วัตถุประสงค์ โครงสร้าง และวิธีการจัดทำ
4. ดำเนินการ
5. ทดลองนำไปใช้
6. ประเมินปรับปรุง

พนอม แก้วกำเนิด (2534, หน้า 33-38) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ว่าควรประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลสนเทศของท้องถิ่น ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ สภาพความต้องการของท้องถิ่น แผนพัฒนาท้องถิ่น สภาพการจัดการศึกษา และสภาพความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชน
2. วิเคราะห์ข้อมูลสนเทศ เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการสร้างหลักสูตร ในเรื่องความสำคัญของรายวิชา หรือเนื้อหาสาระนั้น ๆ และปัจจัยเกื้อหนุน
3. กำหนดความเหมาะสมกับนักเรียน ในเรื่องวัตถุประสงค์ วัยของนักเรียน ความสามารถของนักเรียน ความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน
4. กำหนดความเหมาะสมกับระดับชั้นเรียน ในเรื่องความต่อเนื่องสอดคล้องกับน้ำหนัก ความสำคัญ คุณค่า ความยากง่าย และปริมาณ
5. การกำหนดความคิดรวบยอด หรือความคิดหลักหรือทางร่วมที่นักเรียนจะได้รับเมื่อเรียนจบรายวิชาหรือเนื้อหานั้นแล้ว
6. การร่างรายวิชาหรือเรื่อง และเนื้อหาสาระในเรื่องแนวทางกระบวนการเรียนการสอน เนื้อหาสาระ วัตถุประสงค์เฉพาะรายวิชา รหัสประจำวิชาในกลุ่มวิชา
7. การวิเคราะห์บททวน ร่างรายวิชาหรือเรื่อง และเนื้อหาสาระ

8. การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ ในกระบวนการเรียนการสอนในรายวิชานั้น เช่น ครูผู้สอน วิทยาการ สถานที่ อุปกรณ์ เวลา และสภาพแวดล้อม

9. การคำนึงและการจัดปัจจัยองค์ประกอบเกื้อหนุน กระบวนการสอนรายวิชานั้น เช่น หนังสือเรียน เทคนิคการสอน การแนะแนว การวิจัย การประเมินผลและการนิเทศ

กรมวิชาการ (2534. หน้า 15 – 21) ได้เสนอแนะกระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นในโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษา สำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูล จัดทำข้อเสนอแนะในท้องถิ่นเพื่อการศึกษา
2. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อเสนอแนะ เพื่อการศึกษาสำหรับนำมาจัดทำเป็นข้อเสนอแนะในการสร้างหลักสูตร
3. กำหนดความเหมาะสมกับนักเรียน
4. กำหนดความเหมาะสมกับระดับชั้นเรียน โดยพิจารณาจากลำดับความต่อเนื่องกับรายวิชาต่าง ๆ หรือเนื้อหาสาระในกลุ่มวิชาเดียวกัน
5. กำหนดความคิดรวบยอดหรือความคิดหลัก หรือผลรวมที่นักเรียนจะได้รับเมื่อเขียนรายวิชาหรือเนื้อหาสาระนั้นแล้ว
6. การร่างรายวิชาหรือเรื่อง และเนื้อหาสาระ
7. วิเคราะห์ทบทวนร่างรายวิชาหรือเรื่อง และเนื้อหาสาระ
8. วิเคราะห์ความเป็นไปได้ ในกระบวนการเรียนการสอนในรายวิชานั้น ๆ
9. การคำนึงถึงและจัดสร้างปัจจัยองค์ประกอบเกื้อหนุน กระบวนการสอนรายวิชานั้น
10. การนำร่างรายวิชาหรือเรื่อง และเนื้อหาวิชานั้นไปทดสอบ ทดลอง หรือนำร่องเพื่อปรับปรุงให้เกิดความสมบูรณ์และเหมาะสม

วิจิตร ไชยศิลป์ (2537) ได้กล่าวถึง กระบวนการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นว่ามีขั้นตอนที่ดำเนินการ ดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการ
2. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น
3. กำหนดจุดมุ่งหมายและจุดประสงค์หลักสูตร และพิจารณาความเหมาะสมกับท้องถิ่น
4. ดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอนของหลักสูตรแม่บท และดำเนินการปรับ / ขยาย ให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น
5. ดำเนินการจัดทำเอกสารหลักสูตร เช่น แผนการสอน คู่มือครู และสื่อ
6. ดำเนินการทดลองใช้ติดตามผล และประเมินผล

7. ปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

8. นำไปใช้ในทิศติดตามผล

ชอุ่ม กรไกร (2537, หน้า 39) ได้กล่าวถึง การพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น จะต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 6 ประการ คือ

1. การจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน
2. การกำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น
3. การกำหนดเป้าหมาย และจุดประสงค์การเรียนรู้
4. การจัดทำคำอธิบายรายวิชา เนื้อหาวิชา หรือกิจกรรม
5. การจัดทำแผนการสอน คู่มือครู และสื่อการเรียนการสอน
6. การปรับปรุงและพัฒนา

ใจทิพย์ เข็อรรัตนพงษ์ (2539) กล่าวถึง กระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นว่าประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. การจัดตั้งคณะทำงาน เพื่อพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
2. การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
3. การกำหนดจุดประสงค์หลักสูตรท้องถิ่น
4. การกำหนดเนื้อหา
5. การกำหนดกิจกรรม
6. การกำหนดคาบเวลาเรียน
7. การกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล
8. การจัดทำเอกสารหลักสูตร
9. การตรวจสอบคุณภาพ และการทดลองใช้หลักสูตร
10. การเสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร
11. การนำหลักสูตรไปใช้
12. การประเมินผลหลักสูตร

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542, หน้า 19) กล่าวถึง กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ก่อนการตัดสินใจพัฒนางานใด ๆ ควรมีการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลให้เกิดความถูกต้องเหมาะสม คุ่มค่ากับการดำเนินการการประชุม คณะกรรมการดำเนินงาน

2. การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นบางอย่าง จำเป็นต้องทำงานเป็นคณะจึงจำเป็นต้องประชุมร่วมกัน และเป็นการเตรียมความพร้อมในการติดต่อประสานงานกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง
3. กำหนดวันเวลาในการปฏิบัติงาน
4. ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น เมื่อพิจารณาตัดสินใจจากข้อมูลพื้นฐานแล้วให้เริ่มดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้
5. การทดลองใช้ครั้งที่ 1 ให้นำสิ่งที่พัฒนาแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มทดลอง โดยมีเครื่องมือที่เหมาะสมในการตรวจสอบ แล้วนำมาสรุปผลหาข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุงแก้ไข
6. การปรับปรุงแก้ไข นำผลสรุปที่ได้พัฒนาขึ้นมาขึ้นไปทดลองใช้ซ้ำเป็นครั้งที่ 2 วิธีการเดียวกันกับข้อที่ 4-5 เมื่อผลงานเป็นที่น่าพอใจแล้วจึงนำเสนอเผยแพร่

นิคม ชมภูหลง (2545, หน้า 111) ได้กล่าวถึง กระบวนการและขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรไว้ 20 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรที่เกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่าย จำนวนประมาณ 5-7 คน อาจประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ศึกษาพิเศษ นักวิชาการ ประชาชนชาวบ้าน ผู้แทนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นคณะกรรมการและที่ปรึกษาการพัฒนาหลักสูตร
2. ศึกษาหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลางให้เข้าใจในหลักการ จุดมุ่งหมายโครงสร้างของรายวิชาที่จะพัฒนา และศึกษาข้อบกพร่องของหลักสูตรแม่บท ในส่วนที่ไม่เอื้อหรือไม่มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น
3. สืบหาข้อมูลทั่วไปของท้องถิ่น เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์หรือภูมิปัญญาในท้องถิ่น วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น แนวโน้มของการพัฒนาสิ่งที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา ศักยภาพของโรงเรียน และความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น แล้วรวบรวมเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร
4. ศึกษาความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น จากผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน โดยการสัมภาษณ์หรือใช้แบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์ เพื่อตัดสินใจเลือกเรื่องที่จะพัฒนา
5. กำหนดเรื่อง / กลุ่มประสบการณ์ / วิชา / ระดับชั้น ที่จะพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น และศึกษาข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับเรื่องที่จะพัฒนาโดยละเอียด จากภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น

6. กำหนดรูปแบบหรือลักษณะการพัฒนาหลักสูตรว่าจะใช้รูปแบบใดใน 5 ลักษณะ คือ

6.1 ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม

6.2 ปรับรายละเอียดของเนื้อหา

6.3 ปรับปรุงและ/ หรือเลือกใช้สื่อการเรียนให้เหมาะสม

6.4 จัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่

6.5 จัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติม

7. เขียนหลักสูตรฉบับร่าง ซึ่งประกอบด้วย คำชี้แจง เหตุผลความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร หลักการของหลักสูตร จุดประสงค์ของหลักสูตร โครงสร้างเนื้อหา อัตราเวลาเรียน แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล คำอธิบายรายวิชา ตารางวิเคราะห์หลักสูตร จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม และรายละเอียดของเนื้อหาของแต่ละหน่วยโดยละเอียด พร้อมภาพประกอบทุกชั้นตอน และบรรณานุกรม ซึ่งจะต้องปรึกษากับภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่องที่จะพัฒนาอย่างจริงจัง แล้วจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม

8. สร้างแบบประเมินหลักสูตรฉบับร่าง ซึ่งประกอบด้วยขอบข่ายในการประเมิน คือ จุดมุ่งหมายโครงสร้างเนื้อหา อัตราเวลาเรียน สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดประเมินผล

9. ประเมินหลักสูตรฉบับร่าง นำหลักสูตรฉบับร่างพร้อมแบบประเมินหลักสูตรให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรด้านเนื้อหา ด้านการวัดผลประเมินผล รวมทั้งผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่นประเมินพร้อมทั้งคำแนะนำต่าง ๆ

10. ปรับปรุงหลักสูตรตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม

11. จัดทำแผนการสอน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์หลักสูตรจากคำอธิบายรายวิชาของเรื่องที่จะพัฒนา แล้วจัดทำกำหนดการสอน แผนการสอน ใบความรู้ ใบงาน สื่อประกอบการเรียนการสอน แบบวัดพฤติกรรมระหว่างเรียน และแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

12. สร้างแบบประเมินแผนการสอน ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญที่จะต้องประเมิน คือ สารสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน แบบวัดผล ประเมินผลและความสอดคล้อง

13. ประเมินแผนการสอน นำหลักสูตรที่ปรับปรุงแล้ว และแผนการสอนไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมิน

14. ปรับปรุงแผนการสอนตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

15. ทดลองใช้หลักสูตรและแผนการสอนกับนักเรียนกลุ่มเล็ก เพื่อทำข้อบกพร่องแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข และก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้กับกลุ่มใหญ่ โดยสอนเองหรือให้คนอื่นสอนแทน จะต้องจัดทำคู่มือการใช้หลักสูตรโดยระบุขั้นตอนต่าง ๆ อย่างละเอียดให้ผู้เกี่ยวข้องทราบรวมทั้งการเชิญวิทยากร ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจะต้องมีการวางแผนการเชิญให้เรียบร้อย

16. สร้างแบบประเมินผลการใช้หลักสูตรทั้งระบบ โดยประเมินด้านบริบท ด้านปัจจัยด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต

17. ประเมินผลการใช้หลักสูตร โดยครูผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน

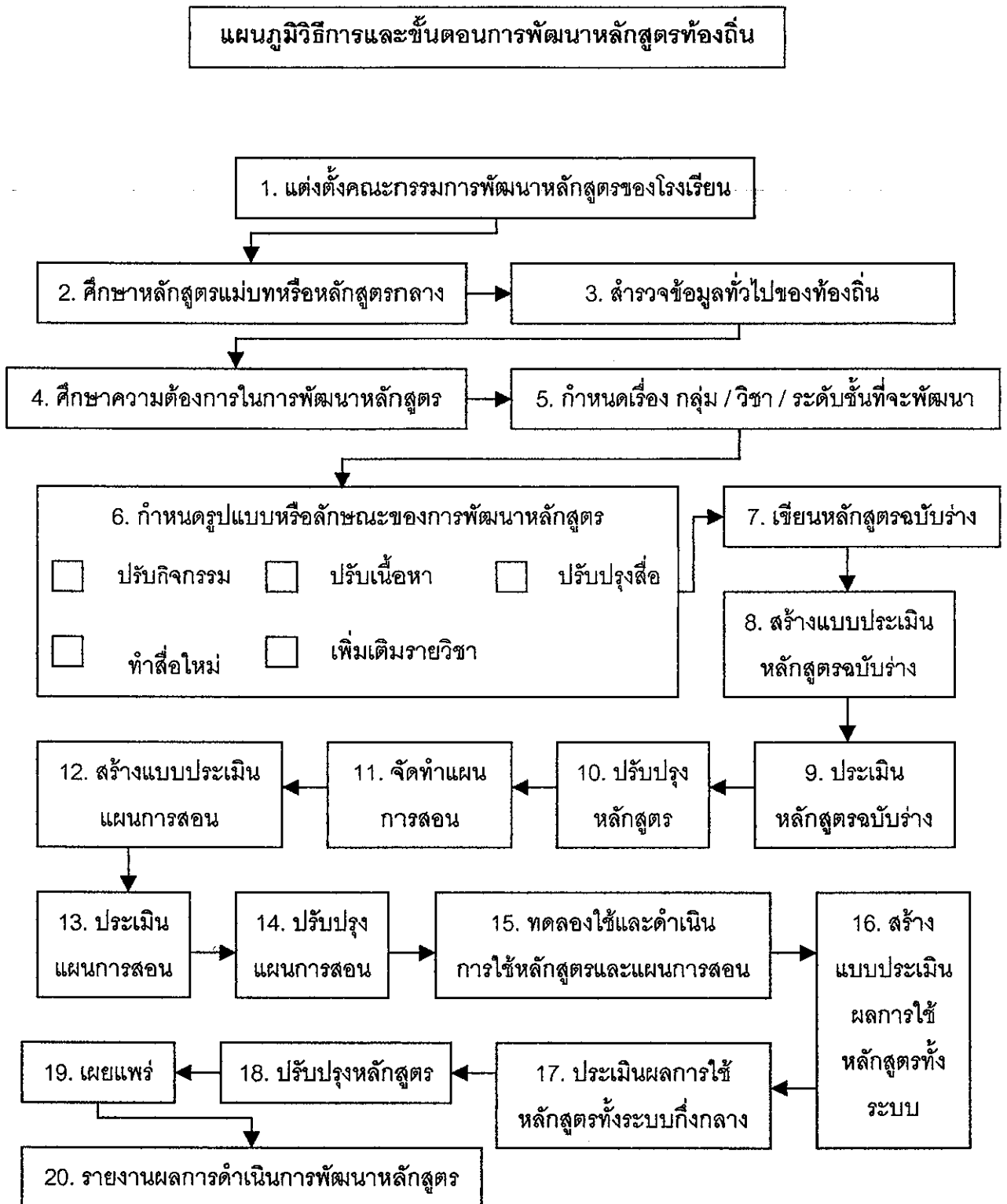
18. ปรับปรุงหลักสูตร แผนการสอน สื่อและเครื่องมือวัดผลประเมินผลให้สมบูรณ์และมีคุณภาพ

19. เผยแพร่หลักสูตร ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบทั้งระดับโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา และกรมที่สังกัด

20. รายงานผลการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาสำหรับการประเมินคุณภาพภายในและภายนอก ตามมาตรา 47 ของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หรือเพื่อส่งเป็นงานทางวิชาการขอกำหนดตำแหน่งให้สูงขึ้น

หมายเหตุ โรงเรียนสามารถกำหนดจุดประสงค์เพิ่มเติมในสมุดประจำชั้น (ป.02-2) ซึ่งเปิดช่องว่างไว้กลุ่มประสบการณ์ละไม่เกิน 3 จุดประสงค์

จากวิธีการและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สามารถแสดงเป็นแผนภูมิ ดังนี้

ภาพ 5 แสดงแผนภูมิวิธีการและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

(นิคม ชมภูหลง, 2545. หน้า 114)

กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป. หน้า 53) ได้กล่าวถึง กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ซึ่งจะประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการทำงานพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับท้องถิ่นในระดับสถานศึกษา โดยให้ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีอยู่ในชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู อาจารย์ และผู้เกี่ยวข้องอื่น

2. ศึกษาวิเคราะห์นโยบายการศึกษา แนวโน้มการพัฒนาสภาพและความต้องการของชุมชน ศักยภาพของสถานศึกษา

3. กำหนดเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา ในช่วง 3-5 ปี โดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

4. วิเคราะห์องค์ประกอบและแนวปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนา

5. วิเคราะห์หลักสูตร (จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม) ของแต่ละกลุ่มประสบการณ์/รายวิชา

6. กำหนดแนวทางการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ได้แก่ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับเนื้อหา การปรับปรุงสื่อ การจัดทำสื่อขึ้นใหม่ และการจัดทำเนื้อหา / รายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่

7. กำหนดแนวการจัดการเรียนรู้ ตามแนวทางการพัฒนาหลักสูตรที่ได้ดำเนินการ จากทฤษฎีที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวมา จึงสามารถสรุปได้ว่า กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จะพบว่า มีขั้นตอนที่คล้ายคลึงกันและใกล้เคียงกันโดยโรงเรียนสามารถเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม และต้องมีความสอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นแห่งนั้นอย่างเหมาะสม ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสามารถสรุปเป็นกระบวนการได้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. การสร้างหลักสูตรฉบับร่าง
3. การตรวจสอบหลักสูตรฉบับร่าง
4. การนำหลักสูตรไปทดลองใช้
5. การประเมินผลก็นำหลักสูตรไปทดลองใช้
6. การปรับปรุงแก้ไข

องค์ประกอบที่สำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของ
ท้องถิ่น

นิคม ชมภูหลง, 2545. หน้า 93 อ้างอิงจาก กรมวิชาการ. (2534) ได้กล่าวว่าจะลงมือ
พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการได้ต่อเมื่อ มีข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของท้องถิ่นแล้ว
ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่าง ๆ เหล่านั้นออกมาให้ได้ว่า การจัดการศึกษาที่ควรจะเป็นของ
ท้องถิ่นนั้นคืออย่างไร

การวิเคราะห์ข้อมูลของท้องถิ่น ช่วยทำให้ท้องถิ่นเกิดความมั่นใจในการพัฒนาหลักสูตร
ว่าเป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น มิใช่เป็นการพัฒนาหลักสูตร
ตาม " ความยาก " หรือ " ความต้องการ " ของใครคนใดคนหนึ่ง

ท้องถิ่นจะทราบว่าการศึกษาที่ควรจะเป็นสำหรับท้องถิ่นคืออย่างไร ท้องถิ่นจะต้อง
ศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. วิเคราะห์ความต้องการของชุมชน โดยเฉพาะความต้องการเกี่ยวกับการศึกษาของ
ชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ว่าชุมชนมีความต้องการ มีความคาดหวังที่จะให้โรงเรียนสอนจัดการเรียน
การสอน การบริหารอะไรและอย่างไร

2. วิเคราะห์โอกาสและข้อจำกัด หมายถึง การวิเคราะห์สภาพของชุมชนที่โรงเรียน
ตั้งอยู่ในแต่ละด้าน ว่ามีสภาพอย่างไร มีปัญหาอุปสรรค และมีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงไป
มากน้อยเพียงใด ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ในขั้นตอนนี้ จะทำให้ทราบได้ว่าชุมชนมีความพร้อม
ในด้านใดมีโอกาสดู หรือความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาในเรื่องใดมากที่สุด

3. วิเคราะห์สิ่งที่กระทบถึงโรงเรียน หมายถึง การวิเคราะห์อุดมการณ์ อุดมคติ
หรือปรัชญาของโรงเรียนว่าโรงเรียนกำหนดเป้าหมาย ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนไว้อย่างไร

4. วิเคราะห์จุดเด่นและจุดด้อย หมายถึง การวิเคราะห์สภาพของโรงเรียนว่ามี
ความพร้อมในด้านใด ไม่พร้อมในด้านใด

หลังจากท้องถิ่นได้ดำเนินการตามยุทธศาสตร์ จนทำให้เห็นภาพของงานพัฒนาหลักสูตร
ของท้องถิ่นตลอดแนวแล้ว ท้องถิ่นจะต้องวางแผนในการปฏิบัติงานพัฒนาหลักสูตรต่อไป โดย
การวิเคราะห์หลักสูตรที่ใช้อยู่ว่า ได้มีการกำหนดเรื่องที่ท้องถิ่นควรพัฒนานั้นไว้แล้วหรือไม่
อย่างไรบ้าง มากน้อยเพียงใด แล้วจึงลงมือพัฒนาหลักสูตรตามลักษณะต่าง ๆ ต่อไป

การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรตามแผนยุทธศาสตร์ และปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการ จะช่วยให้ท้องถิ่นมีความมั่นใจในการพัฒนาหลักสูตรว่า เป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

จากวรรณคดีที่ได้กล่าวมาจึงสามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น จะต้องมีการวิเคราะห์องค์ประกอบ 4 ด้าน ดังนี้

1. วิเคราะห์ความต้องการของชุมชน
2. วิเคราะห์โอกาสและข้อจำกัด
3. วิเคราะห์สิ่งที่กระทบถึงโรงเรียน
4. วิเคราะห์จุดเด่นและจุดด้อย

ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์องค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน จะช่วยทำให้ท้องถิ่นกำหนดแผนยุทธศาสตร์ได้ว่า การศึกษาที่ควรจะเป็นของท้องถิ่นคืออย่างไร แล้วจึงลงมือพัฒนาหลักสูตรตามลักษณะต่าง ๆ ต่อไป

งานประดิษฐ์พื้นบ้านภาคเหนือที่เรียกว่า “ ตุง ”

ความหมายของตุง

จากการรวบรวมข้อมูล ความหมายของตุง โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอร์จ. 2539) หนังสือ เรื่อง เครื่องสักการะในล้านนาไทย (เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาสนะ. 2538) ผู้วิจัยได้สรุป ความหมายของตุง ดังนี้

“ ตุง ” คำนี้เป็นชื่อเรียกภาษาพื้นเมืองหรือภาษาถิ่นของทางภาคเหนือ ซึ่งมีความหมายตรงกับคำว่า “ ธง ” ในภาษามาตราฐานของไทยหรือภาษาไทยภาคกลาง ซึ่งตรงกับลักษณะของ “ ปฎากะ ” ที่เป็นธงของอินเดีย อันมีลักษณะเป็นแผ่นแต่ไหวปลิวห้อยลงสู่พื้นล่าง โดยจะผูกติดไว้กับปลายไม้หรือปลายเสา

“ ตุง ” หรือ “ ธง ” จะมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปตามท้องถิ่นหรือเชื้อชาตินั้น ๆ ได้แก่

ชื่อในภาษาภาคเหนือ เรียกว่า ตุง

ชื่อในภาษาภาคกลาง เรียกว่า ธง

ชื่อในภาษาไทยใหญ่ เรียกว่า ต่าซอ

ชื่อในภาษาพม่า เรียกว่า ตะขุ่น

ไม่ว่าชาติใด ภาษาใด จะเรียกอย่างไรก็แล้วแต่ แต่คนไทยเรารู้จักดีในชื่อของ “ ตุง ” ภูมิปัญญาท้องถิ่นของแผ่นดินล้านนา “ ตุง ” หรือ “ ธง ” ในความหมายของชาวล้านนาแท้จริงนั้นแล้วไม่ได้หมายถึง เครื่องหมายแห่งชัยชนะ ความชื่นชมยินดี ความสำเร็จ ความกล้าหาญ เกียรติยศ และศักดิ์ศรี เพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่กลับมีความหมาย และความสัมพันธ์อันใกล้ชิดติดกับพิธีกรรมในพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีอันเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “ ธง ” ไว้ว่า

ธง น. ผืนผ้า โดยมากเป็นสีและบางอย่างมีลวดลายเป็นรูปต่าง ๆ ที่ทำด้วยกระดาษ หรือสิ่งอื่น ๆ มีไว้สำหรับ

1. ใช้เป็นเครื่องหมายบอกชาติ ตำแหน่งในราชการ โดยมีกำหนดกฎเกณฑ์ เป็นต้น เช่น ธงชาติ ธงแม่ทัพนายกอง
2. ใช้เป็นเครื่องหมายตามแบบสากลนิยม เช่น ธงกาชาด บอกที่ตั้งกองบรรเทาทุกข์ ธงขาวบอกความจำนนขออย่าศึกหรือยอมแพ้ ธงเหลืองบอกเป็นเรือพยาบาลคนป่วย หรือเรือที่มีโรคติดต่ออันตราย ธงแดงบอกเหตุการณ์อันเป็นภัย
3. ใช้เป็นเครื่องหมายเรือ เดินทะเล คณะ สมาคม อาคาร การค้า และอื่น ๆ
4. ใช้เป็นอาณัติสัญญาณ
5. ใช้เป็นเครื่องตกแต่งสถานที่ในงานรื่นเริง หรือถือเข้ากระบวนแห่ เป็นต้น

ธงตามที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ระบุไว้นั้นมีหลายชนิดด้วยกัน เช่น

- ธงกระบี่ธนู น. ธงพื้นแดง เขียนรูปกระบี่ขาว ภายในธงแนบผ้าขาวลงยันต์ พระกระบี่คันธงทำด้วยไม้ชัยพฤกษ์ ยอดดอกคร่ำทอง กาบธงผูกหางนกยูงเป็นรูปแพนสอดลงในพระกระบี่ ปลายคันธงมีรูปพระกระบี่ในท่ายืนยกขาหน้าและขาหลังข้างขวาขึ้น เรียกเต็มว่า ธงชัยราชกระบี่ธนู ใช้ถือนำพระราชยานในกระบวนพยุหยาตราเข้าคู่กับธงพระครุฑพ่าห์ โดยจะอยู่ทางอยู่ด้านซ้าย

- ธงจระเข้ น. ธงผืนผ้ามีรูปจระเข้ตรงกลาง มักปักไว้ที่หน้าหรือหน้าวัดแสดงว่าทอดกฐินแล้ว

- ธงชายน น. ธงรูปสามเหลี่ยม ใช้ในกองทัพบก

- ธงนำริ้ว น. ธงรูปสามเหลี่ยม ใช้นำริ้วกระบวนต่าง ๆ

การใช้ธงนั้นปรากฏหลักฐานมานานนับพันปี มีการพัฒนารูปแบบไปตามความเชื่อของคนในสังคมแต่ก็ยังแพร่หลายจนใช้มากระทั่งถึงทุกวันนี้ ซึ่งสามารถสังเกตได้ว่าธงมีหลายชนิด แต่ละชนิดก็มีประโยชน์ในการใช้สอยแตกต่างกันออกไป " ธง " ก็เช่นกันที่มีหลายชนิดหลายรูปแบบ หลายลักษณะ และที่สำคัญ ก็คือ ต่างกันตรงการนำไปใช้ เช่น ธงบางชนิดใช้สำหรับตกแต่งประดับประดาให้สวยงาม ธงบางชนิดใช้ในงานพิธีมงคล และธงบางชนิดจะใช้ในงานพิธีอวมงคล

ที่มาของธง

จากการรวบรวมข้อมูล ที่มาของธง โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ธง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ธง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ธงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) หนังสือ เรื่อง เครื่องสักการะในล้านนาไทย (เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาศนะ. 2538) ผู้วิจัยได้สรุป ที่มาของธง ดังนี้

มนุษย์ก่อนยุคประวัติศาสตร์จะมีความเชื่อถ้อยยึดแน่นกับเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ธงจึงได้ถูกประดิษฐ์ขึ้นเป็นสื่อกลาง เพื่อใช้ในการติดต่อระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายรวมทั้งระหว่างคนกับคนด้วยตนเอง

ต่อมารูปแบบของธงได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลง ไปตามความเชื่อดั้งเดิมของคนกลุ่มนั้น ๆ อิทธิพลทางศาสนา การเมือง และการค้า ได้เข้ามามีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงของธงด้วย ในพระไตรปิฎกคชสูตร กล่าวไว้ว่า " อสูรกับเทวดารบพุ่งกันอยู่บนสวรรค์ พระอินทร์จึงคิดสร้างธงขึ้นมาผืนหนึ่ง แล้วบอกกล่าวแก่เทวดาทั้งหลายว่า หากเมื่อใดที่เหล่าเทวดารู้สึกกลัวหรือเกิดอกสั่นขวัญหาย ก็ให้มองดูธงผืนนี้แล้วความกลัวที่เกิดขึ้น ก็จะอันตรธานหายไปทันที เหล่าเทวดารู้สึกว่าธงผืนที่พระอินทร์สร้างขึ้นนั้น เป็นกำลังใจอย่างดีของพวกเขาทั้งยังคิดว่าธงผืนนั้นเป็นธงวิเศษ หากมองคราใดความกลัวก็จะหายไปทันที แล้วความกลัวนั้นก็จะแปรเปลี่ยนเป็นพลังงานแห่งความสามัคคี ดังนั้น ธงจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจอันกล้าหาญของเหล่าเทวดานับแต่นั้นมา ในกาลต่อมา เมื่ออสูรบุกขึ้นมารุกรานบนสวรรค์อีก เทวดาทุกองค์ก็ได้ช่วยกันขับไล่จนอสูรทัพพ่ายกลับลงมาจากสวรรค์ มินำเข้ายังไม่กล้าที่จะขึ้นมาบนสวรรค์อีกเลย "

ด้วยเรื่องราวของธงอันเป็นสัญลักษณ์แทนความกล้าหาญ และความสามัคคีของเหล่าเทวดานี้เองจึงเป็นที่มาของธงบนโลกมนุษย์ มนุษย์ได้ยึดถือเป็นแบบอย่าง เมื่อมีสงครามคราใดก็จะต้องมีธงนำทุกครั้งไป ธงชนิดนี้เรียกกันต่อมาภายหลังว่า " ธงชัยเฉลิมพล " ซึ่งเป็นสัญลักษณ์

ทำให้เกิดความกล้าหาญ ความสามัคคี และความศรัทธา ต่อมาได้มีธงชนิดต่าง ๆ เกิดขึ้นอีกมากมาย เช่น ธงในภารกิจฟ้า ธงประจำชาติ ธงประจำศาสนา ธงประจำสถาบัน ฯลฯ

ประวัติความเป็นมาของตุง

จากการรวบรวมข้อมูล ประวัติความเป็นมาของตุง โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรพิชญ์พัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) หนังสือ เรื่อง เครื่องสักการะในล้านนาไทย(เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาศนะ. 2538) ผู้วิจัยได้สรุป ประวัติความเป็นมาของตุง ดังนี้

“ ตุง ” หรือ “ ธง ” เป็นสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรม ที่บ่งบอกถึงความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด เรื่องราวเกี่ยวกับธงมีหลักฐานแสดงว่ามีใช้กันมานานนับพันปี มีการพัฒนารูปแบบและการใช้สืบต่อกันมา ตามลักษณะความเชื่อของคนในแต่ละสังคม และยังคงใช้แพร่หลายจนกระทั่งทุกวันนี้โดยเชื่อว่า มนุษย์ถ้าปฏิบัติแต่ความดีตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา เมื่อตายไปจะไปเกิดในภพหน้า คือ เมืองสวรรค์ แต่ถ้าทำกรรมชั่วจะทำให้ตนทุกข์ทรมานในเมืองนรก การทำตุงเป็นสัญลักษณ์ของการอุทิศผลบุญให้กับผู้ที่ล่วงลับ และเป็นการทำบุญให้แก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่

การใช้ตุงทางภาคเหนือปรากฏครั้งแรก ในตำนานการสร้างพระธาตุดอยตุงและตุงยังเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อ ตามตำนานความเชื่อเรื่องตุงของชาวไทยใหญ่ได้มีตำนานความเชื่อในเรื่องตุง คือ เรื่องกาเผือกหรือตำนานพระพุทธเจ้าห้าองค์ อันได้แก่ พระกฤษณะ พระโกนาคมนะ พระกัศยปะ พระโคตมะ และพระอาริยะเมตตรัย ซึ่งจะมีเนื้อเรื่องที่เน้นคติธรรมในด้านความกตัญญูตเวทีที่มีต่อพระคุณของพ่อแม่ โดยการประดิษฐ์ตุงขึ้นมาเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการอุทิศส่วนกุศลไปให้พ่อแม่ ซึ่งมีเนื้อเรื่องโดยย่อ ดังนี้

เมื่อพระสัพพัญญูพระเจ้าห้าตนลงมาเกิดในท้องแม่กาเผือก เพื่อสร้างกุศลสืบไปนั้นยังมีกาเผือกสองตัวเมียอาศัยอยู่บนต้นไม้ ไข่ออกมา 5 ฟอง วันหนึ่งขณะออกไปหาอาหารแล้วทิ้งไข่ 5 ฟอง ไว้ในรังบนต้นไม้ใหญ่ ระหว่างที่กำลังหาอาหารก็ได้เกิดพายุพัดโหมแรง มีฝนตกลงมาไม่ขาดสาย จนได้พัดเอาไข่ทั้ง 5 ฟอง ไปตกในที่ต่าง ๆ กัน 5 แห่ง เมื่อแม่กาเผือกกลับมาไม่เห็นไข่ทั้ง 5 ฟอง ก็เกิดความเสียใจจนทำให้สิ้นใจตายในที่สุด ซึ่งต่อมาไข่ทั้ง 5 ฟอง ของแม่กาเผือกก็มีผู้เก็บเอาไปเลี้ยงไว้และได้ฟักออกมาเป็นมนุษย์เพศชาย 5 คน

มนุษย์เพศชายดังกล่าว ได้แก่

พระกกุสันธะ	โก	เก็บเอาไปเลี้ยงไว้
พระโกนาคมนะ	พญานาค	เก็บเอาไปเลี้ยงไว้
พระกัสสปะ	เต่า	เก็บเอาไปเลี้ยงไว้
พระโคตมะ	โค	เก็บเอาไปเลี้ยงไว้
พระอาริยะเมตตรัย	คนชักผ้า	เก็บเอาไปเลี้ยงไว้

เมื่อมนุษย์เพศชายทั้งห้าเติบโตใหญ่เป็นหนุ่ม ต่างก็เกิดความรู้สึกต้องการบวชเป็นฤๅษีจึงพร้อมใจกันขึ้นไปอยู่ที่เขาไกรลาสทั้ง ๆ ไม่มีใครรู้จักกันมาก่อน เมื่อทุกคนบำเพ็ญธรรมจนกระทั่งสำเร็จโพธิญาณทุกคนแล้ว ก็ได้มีโอกาสได้รู้จักกันและต้องการสร้างบุญกุศล ให้กับพ่อแม่ที่แท้จริง ชายหนุ่มทั้งห้าคนจึงได้คิดประดิษฐ์ตุ๊กขึ้นมา ตามรูปลักษณะของผู้ให้การอุปการะพวกตน ซึ่งก็คือผู้นำไปเลี้ยงนั่นเอง ได้แก่

พระกกุสันธะ	ประดิษฐ์เป็น รูปโก
พระโกนาคมนะ	ประดิษฐ์เป็น รูปพญานาค
พระกัสสปะ	ประดิษฐ์เป็น รูปเต่า
พระโคตมะ	ประดิษฐ์เป็น รูปตาวั
พระอาริยะเมตตรัย	ประดิษฐ์เป็น รูปช้อนสำหรับหุบผ้า อันเป็นสัญลักษณ์แทนคน

ชักผ้า

จากนั้นชายหนุ่มทั้งห้าคน จึงนำตุ๊กที่ประดิษฐ์ขึ้นมาไปถวายเป็นพุทธบูชา แต่ทว่าบุญกุศลเหล่านั้นส่งไปไม่ถึงเป็นพ่อแม่ที่แท้จริง กาเผือกทั้งสองตัวผู้ซึ่งเป็นพ่อแม่จึงบินมาบอกให้จุดประทัดที่ทำเป็นไส้รูปตีนกาเสียก่อน เพื่อแสดงความกตัญญูทดแทนผู้บังเกิดเกล้า ในที่สุดก็สามารถอุทิศส่วนกุศลได้ตามที่ตั้งจิตอธิษฐานไปถึงพ่อแม่ที่แท้จริงได้

ตุ๊กล้านนามัยก่อน จึงมีความเกี่ยวเนื่องมาจากพระพุทธเจ้าห้าองค์ ซึ่งจะสังเกตได้จากส่วนประกอบที่ดีความได้ถึงพระพุทธเจ้าทั้งห้า ดังนี้

หัวตุ๊ก คือ ไม้ชักผ้า	แทน คนชักผ้า หรือ พระอาริยะเมตตรัย
รูปโกและส่วนบนของตุ๊ก	แทน โก หรือ พระกกุสันธะ
รูปนาคลำตัวยาวและใบไฮ	แทน นาค หรือ พระโกนาคมนะ
เกล็ดเต่าหรือลายขนมเป็ยกปูน	แทน เต่า หรือ พระกัสสปะ
หมากตาวัหรือลูกกลมประดับตุ๊ก	แทน วั หรือ พระโคตมะ

ประวัติความเป็นมาของตุ๊กอีกแนวทางหนึ่ง ของศาสตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร เขียนขึ้นเมื่อดำรงตำแหน่ง หัวหน้าแผนกหอวิชาญาณ กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร กล่าวว่า : เมื่อต้นปี พ.ศ. 2503 เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรได้ขุดค้นวัตถุจากที่ฝังไว้ในพระธาตุในเจดีย์หลายแห่งในท้องที่ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องด้วยเชื่อกฎมิลล ที่จังหวัดตากกันแม่น้ำปิงแล้ว จะทำให้น้ำท่วมท้องที่อำเภอฮอด วัตถุต่าง ๆ ที่คนสมัยก่อนฝังไว้ในพระธาตุหรือพระเจดีย์ต้องจมอยู่ใต้น้ำ จึงได้ขุดค้นขึ้นมาเพื่อเก็บรักษาวัตถุนั้น ๆ ไว้ให้เป็นประโยชน์แก่คนรุ่นหลังจะได้ดูหรือศึกษาต่อไป

ในการขุดค้นนี้ขุดได้วัตถุหลายอย่าง เช่น พระพุทธรูป พระบรมธาตุ เครื่องแก้วผลึก เครื่องถ้วยชาม เครื่องเงิน เครื่องทองคำ ซึ่งล้วนเป็นของที่มีคุณค่าและเป็นของโบราณ ในวัตถุเหล่านี้ มีวัตถุชนิดหนึ่งจัดอยู่ในจำพวกเครื่องบูชา วัตถุสิ่งนี้ก็คือ " ตุ๊ก "

ตุ๊กที่ขุดได้นี้ทำด้วยแผ่นเงินบ้าง แผ่นทองคำบ้าง มีความกว้างประมาณ 4 เซนติเมตร มีความยาวประมาณ 20 เซนติเมตร ตอนต้นโตตอนปลายเรียวแหลมไปจนสุด มีตุ๊กขึ้นหนึ่งแถว เสาสูงประมาณ 35 เซนติเมตร ฐานเป็นแท่นบัลลังก์สูงประมาณ 5 เซนติเมตร มีเสาดะเกียบ 4 อัน สูงพ้นจากฐานประมาณ 8 เซนติเมตร พันขึ้นไปตั้งเสาดียวปลายเสาทำเป็นรูปหน้าจั่ว มีรูปพญานาค 2 ตัว ขนาบสองข้างหน้าจั่วห้อยหัวลง แขนงตุ๊กเงินตุ๊กทองที่หัวพญานาคทั้ง 2 ข้าง หน้าจั่วกว้างประมาณ 7 เซนติเมตร สูงประมาณ 8 เซนติเมตร และอีกขึ้นหนึ่งตั้งเสา 4 เสา ขึ้นบนฐานสูงขนาดเดียวกับชั้นแรก ปลายเสาทำเป็นรัดเกล้าสี่เหลี่ยมห้อยตุ๊ก 4 อัน ไว้ทั้ง 4 มุม เสาที่ห้อยตุ๊กนี้ทำด้วยทองคำพร้อมทั้งฐานและเครื่องบนทั้ง 2 ชั้น แผ่นตุ๊กนอกนั้นไม่มีเสา ในพื้นแผ่นตุ๊กนั้นมีลายคูนเป็นพระพุทธรูปบ้าง เป็นลายกนกบ้าง เป็นคาถาหรือมนต์บ้าง จารึกอักษรบอกชื่อผู้ทำถวายบ้าง เป็นแผ่นเกลี้ยง ๆ ไม่มีลวดลายบ้าง ตุ๊กที่ขุดได้จากท้องที่อำเภอฮอดนี้เป็นขนาดเล็ก แต่เป็นเนื้อโลหะที่เป็นเงินและทองคำ ตุ๊กอาจใหญ่หรือเล็กกว่านี้ก็ได้ทำด้วยโลหะ ไม้ ผ้า เส้นด้าย กระดาษ หรือวัตถุอื่นที่เป็นแผ่น ๆ ก็ได้

ในท้องที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีภูเขาสูงอยู่ลูกหนึ่งชื่อ " ดอยตุ๊ก " ภูเขาลูกนี้มีเรื่องโบราณซึ่งกล่าวถึงการสร้างพระธาตุไว้ว่า เมื่อพระกัศปมหาเถระได้นำเอาพระบรมอัฐิธาตุพระรากขวัญเบื้องซ้าย ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาถวายแด่พระเจ้าอชุตราช กษัตริย์ลำดับที่ 3 แห่งราชวงศ์สิงหนวัติ พระองค์ทรงขอที่ดินของพญาลาวจก ในหมู่เขาสามเฒ่า เป็นที่ก่อสร้างสถูปบรรจุพระบรมธาตุ เมื่อจะสร้างพระมหาสถูปนั้นก็ได้ประดิษฐ์ " ตุ๊กตะขาบใหญ่ " ยาวถึงพันวานำมาปักไว้บนยอดดอยภูเจ้า (ดอยตุ๊ก) หากทางตุ๊กปลิวไปเพียงใดก็กำหนดหมายให้เป็นฐานพระสถูปเพียงนั้น ต่อมาผู้คนทั้งหลายได้เห็นตุ๊กทิพย์

ผืนนั้น จึงได้เรียกชื่อว่า " ดอยตุง " ฝ่ายไทยใหญ่ซึ่งเลื่อมใสและนับถือพระบรมธาตุดอยตุงนี้มาก จึงได้นำชื่อไปเรียกเมืองของตนว่า " เชียงตุง " มาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้

ความเชื่อในเรื่องการถวายทานตุง

จากการรวบรวมข้อมูล ความเชื่อในเรื่องการถวายทานตุง โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเทพพิพัฒน์, 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ, 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, 2539) หนังสือ เรื่อง เครื่องสักการะในล้านนาไทย (เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาคเน, 2538) ผู้วิจัยได้สรุป ความเชื่อในเรื่องการถวายทานตุง ดังนี้

มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยความเชื่อ ความเชื่อเป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์ระงับภัยที่จะเกิดขึ้น ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดกับมนุษย์ทุกรูปนาม เป็นของคู่กันกับความไม่เชื่อ ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า " ศรัทธา " แปลว่า ความเชื่อ ความเลื่อมใส เห็นดี เห็นงาม ส่วนอศรัทธา คือ ความไม่เชื่อ ความไม่เลื่อมใส ก็เกิดขึ้นกับคนอีกกลุ่มหนึ่งความเชื่อจึงมีอยู่ 2 ประการ คือ

1. ความเชื่อที่เกิดจากความคิดเป็นนามธรรม เช่น เชื่อเกี่ยวกับภูติผี ปีศาจ เทพดา เทพเจ้า ความเร้นลับของธรรมชาติ ที่มนุษย์ไม่รู้

2. ความเชื่อที่สร้างสัญลักษณ์เป็นรูปธรรม เช่น เคารพในสัตว์ที่มีขนาดใหญ่และแทนค่าว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ จึงมีการสร้างประดิษฐ์ตัวแทนของสัตว์ที่มีพลังกำลัง เป็นเครื่องรางของขลังหรือวัตถุบูชา เป็นต้น

" ตุง " ในความเชื่อของชาวล้านนานั้น เชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ของความดี ความเป็นสิริมงคล และเป็นสื่อนำวิญญาณของผู้ถวายตุง รวมทั้งวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วให้ได้ขึ้นไปสู่สวรรค์ หรือหลุดพ้นจากห่วงแห่งกรรมและความทุกข์ทรมาน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากวิบากกรรม

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อกันว่า วิญญาณผู้ตายนี้สามารถยึดหรือปีนป่ายชายตุงจากนรกขึ้นสู่สวรรค์ได้ ดังเรื่องเล่าจากหนังสือตำนานเมืองหิรัญนครเงินยางศรีเชียงใหม่ ได้กล่าวไว้ว่า " ตุง " (ธง) ยังสามารถช่วยให้มนุษย์หลุดพ้นจากการตกนรกได้ ซึ่งเป็นความเชื่อเกี่ยวกับทางศาสนาของชาวบ้านในอดีต และได้บันทึกไว้ในตำนาน ดังนี้ " จะเป็นคักราชเท่าใดไม่ปรากฏ สิ่งทกุฎอำมาตย์เออาธง คือ ตุง ไปบูชาพระประธานองค์ใหญ่และพระเจดีย์ศรี ครันสิ้นอายุจะไปตกนรก พระยายมราชก็แสดงธงนี้ให้เห็นแล้วพระยายมราชจึงกล่าวว่า " เมื่อท่านทำบุญวันนั้น ท่านยังกรวดน้ำแผ่กุศลถึงเรา และบัดนี้ท่านจงขึ้นไปบนสวรรค์เทอญ "

อานิสงส์ของการถวายทานตุง

จากการรวบรวมข้อมูล อานิสงส์ของการถวายทานตุง โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาทินี เอี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) หนังสือ เรื่อง เครื่องสักการะในล้านนาไทย (เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาสนะ. 2538) ผู้วิจัยได้สรุป อานิสงส์ของการถวายทานตุง ดังนี้

เรื่องที่ 1 จากธรรมเนียมพื้นเมืองอานิสงส์ปีใหม่เดือนเจ็ด (เมษายน) และคำเวรตานุชาเจดีย์ทราย เรื่อง พระโพธิสัตว์ก่อเจดีย์ทรายประดิษฐ์ตุงสร้างอานิสงส์บูชา กล่าวถึง “ ปางเมื่อพระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นทุกขตะเช็ญใจ มีอาชีพหาฟันในอรัญญาป่าไม้ วันหนึ่งได้พบแหล่งทรายขาวสะอาดพระโพธิสัตว์ได้นำปัดตุง (ใบไม้, ใบตอง) ห่อทรายมาก่อเป็นเจดีย์ทราย และได้ฉีกสะบงผ่าครองแบ่งครึ่งแขวนเป็นตุงสร้างอานิสงส์บูชา ขอให้ได้เสวยชาติใหม่เป็นองค์สัมพัญญ ” เรื่อง ตุง และเจดีย์ทราย จึงเป็นอานิสงส์ที่เกิดคู่กันตามธรรมเนียมตำนาน ของชาวล้านนาด้วยประการดังกล่าวนี้

เรื่องที่ 2 ปรากฏในหนังสือสังขยาโลก ตัวอักษรพื้นเมืองในคัมภีร์โบลาน ซึ่งมีเนื้อความดังนี้ มีพระภิกษุรูปหนึ่งท่านได้ไปเห็นไม้ตายแห่งท่อนหนึ่งมีลักษณะยาวงามดีมาก ท่านก็นึกที่จะเอาต้นไม้ไปทำเสาตุงบูชาไว้ในวัดที่ท่านจำพรรษาอยู่ แต่บังเอิญท่านมีอันเป็นลมถึงแก่กรรมลงในทันที ก่อนที่วิญญาณของท่านจะล่องลอยออกจากร่าง ท่านมีจิตประหวัดถึงแต่ไม้ท่อนนั้นจึงทำให้ต้องไปบังเกิดเป็นตุ๊กแกอาศัยอยู่ที่ท่อนไม้ได้รับทุกขเวทนาเป็นเวลานาน ท่านจึงตั้งใจให้ชาวบ้านทราบว่าจะเวลานี้ท่านได้มาบังเกิดเป็นตุ๊กแกอาศัยอยู่ที่ไม้ต้นนั้น หากพวกเขาชาวบ้านศรัทธาอยากจะทำให้ท่านพ้นจากกองทุกข์ ก็ขอให้สร้างตุงเหล็กตุงทอง (ตุงที่ทำขึ้นจากเหล็กและทองเหลือง) ถวายทานไว้ในพระศาสนาจะช่วยบันดาลให้ท่านหลุดพ้นจากกองทุกข์ ไปเกิดเป็นมนุษย์อีกครั้งหนึ่ง

เรื่องที่ 3 เล่าว่า ยังมีนายพรานผู้หนึ่งล่าเนื้อมาตั้งแต่อายุได้ 15 ปี จนถึงอายุได้ 48 ปี วันหนึ่งเข้าป่าไปเพื่อจะล่าเนื้อ บังเอิญไปถึงวัดศรีโคมคำ ได้เป็นพระปฏิมากรองค์ใหญ่และมีการประดับตุงเป็นพุทธบูชา เมื่อยามลมพัดต้องเกิดความสวยงาม ก็มีใจพึงพอใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อกลับมาถึงบ้านก็จัดแจงหาผ้ามาทำตุง แล้วเอาไปบูชาพระประธานองค์ใหญ่นั้น ครั้นนายพรานผู้นี้ตายไป พระยายมราชมีทันได้พิจารณาก็เอาโยนลงนรก ในทันใดนั้นตุงที่นายพรานเคยทำเพื่อถวายทานพระประธานองค์ใหญ่นั้น ก็ได้พันเอาตัวของนายพรานพันจากนรกเสีย พระยายมราชจึงพิจารณาดูแล้วก็บอกนายพรานให้ขึ้นไปบนสวรรค์

เรื่องที่ 4 ในคัมภีร์โบลานเรื่อง " อานิสงส์ทานตุง " (ทุง = ตง) ฉบับวัดบ้านแอ่น อำเภอคอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวไว้ว่า พระเจ้าปเสนทิดโกศลราชาได้ปฐจาตามพระพุทธรองค์ว่า การสร้างตุง 3 ชนิด ถวายเป็นพุทธรูปชาวนั้นให้อานิสงส์อย่างไร พระพุทธรองค์ตรัสอธิบายว่า ผู้ใดทานตุงขาว ตุงแดง ตุงเหลือง ก็ย่อมจะได้เกิดยังทวีปต่างๆ กัน อันได้แก่ อุตรรุทวีป อมรตยานทวีป และชมพูทวีป ประกอบด้วย เดช ปัญญา ยศศักดิ์ หากทางตุงนั้นกวัดแกว่งไปทางทิศใดก็จะให้ผลบุญเป็นแก้ว 7 ประการ เช่น ช้าง ม้า รถ บริวาร เป็นต้น

เรื่องที่ 5 ในคัมภีร์โบลานเรื่อง " อานิสงส์ทานตุง " ฉบับวัดแม่ตั้ง ตำบลแม่พริก อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง ได้กล่าวถึงอานิสงส์การสร้างเสาทุงและเสาทองสีบูชาพระพุทธรเจ้าว่า จะได้ผลบุญจากอบายภูมิไปเกิดยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หากตุงที่กวัดไกวในยามลมพัดหากพัดทิศตะวันตกออกผู้สร้างตุงก็จะได้เป็นจักรพรรดิราช หากพัดไปทางทิศอาคเนย์จักได้เป็นมหาเศรษฐี พัดไปทางทิศทักษิณจักได้เป็นเทวดาชั้นมหาราชาธิก พัดไปทางทิศเหนือจักได้เป็นพระยาประเทศราช พัดไปทางทิศปัจฉิมจักได้เป็นพระยาปัจเจกโพธิญาณ หากพัดไปยังทิศพายัพจักได้ทรงปฏิภักทั้ง 3 พัดไปทิศอุดรจักได้เป็นท้าวมหาพรหม พัดไปทิศอีสานจักได้เป็นสมเด็จพระอินทราชาธิราช หากพัดด้านล่างจักได้เป็นใหญ่ในโลกนี้ หากพัดขึ้นบนอากาศจักได้เป็นพระพุทธรเจ้าองค์หนึ่ง และได้พบพระศรีอริยมะตตริย

จากหลักฐาน ตำนาน นิราศ ลิลิตและพงศาวดารต่าง ๆ ได้เขียนถึงอานิสงส์ของการสร้างตุงว่า ผู้ที่สร้างตุงถวายเป็นพุทธรูปชาวนั้นจะไม่ตกนรก ได้เกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ถ้ากลับมาเกิดในโลกมนุษย์ก็จะเป็นใหญ่เป็นโต ถ้าสร้างอุทิศให้ผู้ตายผู้ตายก็จะพ้นจากการเป็นเปรต หลุดพ้นจากบาปกรรมที่ทำไว้ จากอานิสงส์ดังกล่าวนี้ ทำให้ชาวล้านนานิยมสร้างตุงกันทุกชั้นวรรณะ ซึ่งรูปแบบของตุงจะมีความแตกต่างกันก็ขึ้นอยู่กับฐานะทางสังคม ของเจ้าของพิธี พื้นฐานความเชื่อของคนในสังคม วัสดุ และความสามารถของชาวในท้องถิ่น ในการที่จะนำเอาวัสดุที่มีมาประดับตุงโดยใช้เทคนิคต่าง ๆ

ประโยชน์ของตุง

จากการรวบรวมข้อมูล ประโยชน์ของตุง โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเทัญพิพัฒน์, 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ, 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ประโยชน์ของตุง ดังนี้

“ ตุง ” หรือ “ ธง ” ได้มีการนำไปใช้ประโยชน์ได้มากมาย คือ

1. สร้างเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เพื่อเป็นปัจจัยสงฆ์ศุลให้แก่ตนในชาติหน้า และเพื่อเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศล ให้แก่ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้วให้อยู่สุขสบาย หลุดพ้นจากห้วงนรกพ้นเวรกรรมและได้ขึ้นสวรรค์
2. เพื่อเป็นการต่ออายุหรือสืบชะตาของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อสะเดาะเคราะห์ ขจัดภัยพิบัติต่าง ๆ ให้หมดไป
3. ใช้ในพิธีกรรมและเทศกาลต่าง ๆ เช่น พิธีสวดมนต์ การขึ้นท้าวทั้งสี่ (ท้าวจตุโลกบาล) การตั้งธรรมหลวง งานปอยหลวง งานทอดกฐิน ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเกี่ยวกับคนตาย เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศล
4. เพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ แสดงถึงเครื่องหมายพวกหรือเผ่าต่าง ๆ กำหนดสีล้นให้รู้จักจำง่าย เช่น ธงชาติไทยมี 3 สี ประกอบด้วย สีแดง หมายถึง ชาติ สีขาว หมายถึง ศาสนา สีน้ำเงิน หมายถึง พระมหากษัตริย์
5. ใช้เป็นเครื่องหมายสัญลักษณ์ บอกว่าสถานที่แห่งนั้นมีงานเฉลิมฉลองสมโภช เช่น การปักตุงไชย ตามสายทางสองฟากถนนที่เข้าสู่วัด เป็นต้น
6. เพื่อเป็นการสืบทอดศิลปะและวัฒนธรรมทางล้านนา

จุดมุ่งหมายในการสร้างตุงของชาวล้านนา

จากการรวบรวมข้อมูล จุดมุ่งหมายในการสร้างตุงของชาวล้านนา โดยได้ศึกษา ค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์, 2546) ผู้วิจัยได้สรุปจุดมุ่งหมายในการสร้างตุงของชาวล้านนา ดังนี้

จุดมุ่งหมายหลักของชาวล้านนาในการสร้างหรือทำตุงขึ้นมา ก็คือ เพื่อเป็นพุทธบูชา ชาวล้านนามีตุงใช้ถวายเป็นพุทธบูชามานานแล้ว ด้วยความเชื่อที่ว่า การถวายตุงนั้นเป็นการสร้างบุญกุศลให้แก่ตนเอง ทั้งยังได้อุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งผู้ถวายตุงจะตั้งจิตอธิษฐานเอ่ยนามระลึกถึง และที่สำคัญและฝังแน่นอยู่ในจิตใจของชาวล้านนาทุกคน ก็คือ ตุงเป็นสื่อกลางระหว่างโลกมนุษย์และสวรรค์ ใครที่ถวายตุงก็จะได้ขึ้นสวรรค์ เช่นเดียวกับผู้ตายที่มีผู้ถวายตุงให้ก็จะได้ขึ้นสวรรค์ด้วย ดังนั้น จึงมีประเพณีหรือพิธีทำตุงขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การสร้างตุงเพื่ออีกจุดมุ่งหมายหนึ่งก็มีความสำคัญ และน่าสนใจไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน นั่นก็คือ สร้างเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองศาสนสถาน ศาสนวัตถุ หรือสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ เช่น สะพาน เป็นต้น คงจะเช่นเดียวกับความนิยมแบบสากลที่เมื่อมีงานเฉลิมฉลองเมื่อใด ก็จะมีการประดับประดาโคมไฟดวงเล็กดวงน้อย เป็นพวงระย้าห้อยระยงระยง เพื่อประกาศให้คน

ทั่วไปรู้ว่าสถานที่นั้น ๆ มีงานเฉลิมฉลองนั่นเอง

จุดมุ่งหมายนี้ก็สำคัญเช่นกัน เพราะเป็นความเชื่อทางด้านจิตใจที่ยังรากฝังลึกกันมานาน นั่นคือ เรื่องของไสยศาสตร์และพิธีกรรมชาวล้านนาเชื่อกันว่าตุงสามารถสะเดาะเคราะห์ ขจัดภัยพิบัติต่าง ๆ ให้หมดไปได้เพราะพวกเขาคิดว่าเคราะห์กรรมเกิดจากพลังเงียบของภูตผีปีศาจ หรืออาจเกิดจากบาปกรรมจึงมีพิธีสืบชะตาขึ้น ซึ่งตุงเป็นวัสดุอุปกรณ์สำคัญที่จะขาดมิได้ในพิธีสืบชะตาหรือต่ออายุดังกล่าว

นอกจากพิธีสืบชะตาแล้ว ชาวล้านนายังใช้ตุงในพิธีกรรมและเทศกาลอื่น ๆ อีก อาทิ งานปอยหลวง งานทอดกฐิน ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเกี่ยวกับคนตาย พิธีสวดพุทธมนต์ พิธีการขึ้นท้าวทั้งสี่ ฯลฯ ซึ่งตุงที่นำมาใช้ในงานต่าง ๆ เหล่านี้จะแตกต่างกันออกไป ในทางไสยศาสตร์ที่ยังคงมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวล้านนา ตุงใช้ในพิธีทำเสน่ห์และบูชาผีบางเทวดาได้อีกด้วย เนื่องจากตุงเปรียบเสมือนกับสื่อแทนความเคารพบูชา และการสักการะนับถือจากคนสู่วิญญาณผีบางเทวดา

จะเห็นได้ว่าจุดมุ่งหมายในการนำตุงไปใช้นั้นมีอยู่หลากหลาย ย่อมแสดงว่าตุงมีอยู่มากมายหลายชนิด แต่ละชนิดก็จะมีลักษณะแตกต่างกันไป ทั้งยังแสดงคุณค่าทางศิลปกรรมที่หลากหลายคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ยากจะหาศิลปะหัตถกรรมใดทัดเทียม

ลักษณะรูปแบบของตุง

ตุงที่สร้างขึ้นในประเพณีที่เกี่ยวกับความเชื่อ หรือประติษฐขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา (การถวายทานตุง) ใช้ในงานพิธีทางศาสนา จัดมีขนาดรูปทรง ลวดลาย และรายละเอียดด้านวัสดุ ตกแต่งแตกต่างกันออกไปตามความเชื่อ และพิธีกรรม ตลอดจนความนิยมในแต่ละท้องถิ่น จากการรวบรวมข้อมูล ลักษณะรูปแบบของตุง โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเทัญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เขี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ลักษณะรูปแบบของตุง ดังนี้

ตุงสามารถแยกออกเป็น 4 รูปทรง ดังนี้

1. ตุงรูปทรงสามเหลี่ยม
2. ตุงรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า
3. ตุงรูปทรงคน
4. ตุงรูปทรงอื่น ๆ

ตุ้งสามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ตุ้งมงคล
2. ตุ้งอวมงคล

ตุ้งมงคล

ตุ้งมงคล คือ ตุ้งที่ใช้ในงานมงคล เป็นตุ้งที่สร้างขึ้นใช้ในงานพิธีทางศาสนา หรือตามความเชื่อ ในงานประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นไปในทางที่ดี เป็นบุญเป็นกุศลสืบต่อไป

ตุ้งมงคล ได้แก่

1. ตุ้งไชย
2. ตุ้งราว
3. ตุ้งไส้หมู
4. ตุ้งบี๋ใหม่
5. ตุ้งเจดีย์ทราย
6. ตุ้งลิบสองวาตี
7. ตุ้งพันช่อ
8. ตุ้งค่าคิง
9. ตุ้งกระด้าง
10. ตุ้งร้อยแปด
11. ตุ้งช่อข้าง
12. ตุ้งยอดธาดู
13. ตุ้งปฎาก
14. ตุ้งพระบฏ
15. ตุ้งบอก
16. ตุ้งโย
17. ตุ้งข้าง
18. ตุ้งค่าง
19. ตุ้งจระเข้ , ตุ้งตะขาบ
20. ตุ้งขนงวงข้าง , ตุ้งขนงกัม

21. ตุ้งที่ใช้ประกอบการเทศน์ ซึ่งประกอบด้วยตุ้ง 11 ชนิด ดังนี้

- 21.1 ตุ้งดิน
- 21.2 ตุ้งทราย
- 21.3 ตุ้งไม้
- 21.4 ตุ้งจัน
- 21.5 ตุ้งเหียง
- 21.6 ตุ้งเหล็ก
- 21.7 ตุ้งทอง
- 21.8 ตุ้งข้าวเปลือก
- 21.9 ตุ้งข้าวสาร
- 21.10 ตุ้งเงิน
- 21.11 ตุ้งคำ

ตุ้งมงคล ที่มีรูปทรงสามเหลี่ยม ได้แก่

1. ตุ้งราว
2. ตุ้งพันช่อ
3. ตุ้งร้อยแปด
4. ตุ้งช่อข้าง
5. ตุ้งยอดธำตุ
6. ตุ้งปฎาก

ตุ้งมงคล ที่มีรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ได้แก่

1. ตุ้งไชย
2. ตุ้งปีใหม่
3. ตุ้งเจดีย์ทราย
4. ตุ้งสิบสองราศี
5. ตุ้งคำคิง
6. ตุ้งกระด้าง
7. ตุ้งพระบฏ
8. ตุ้งโย
9. ตุ้งข้าง

10. ตุงจระเข้ , ตุงตะขาบ
11. ตุงที่ใช้ประกอบการเทศน์ ซึ่งประกอบด้วยตุง 11 ชนิด ดังนี้
 - 11.1 ตุงดิน
 - 11.2 ตุงทราย
 - 11.3 ตุงไม้
 - 11.4 ตุงจัน
 - 11.5 ตุงเหยือก
 - 11.6 ตุงเหล็ก
 - 11.7 ตุงทอง
 - 11.8 ตุงข้าวเปลือก
 - 11.9 ตุงข้าวสาร
 - 11.10 ตุงเงิน
 - 11.11 ตุงคำ

ตุงมงคล ที่มีรูปทรงคน ได้แก่

1. ตุงปีใหม่
2. ตุงเจดีย์ทราย
3. ตุงค้ำ

ตุงมงคล ที่มีรูปอื่น ๆ ได้แก่

1. ตุงไส้หมู
2. ตุงบอก
3. ตุงซอนวงข้าง , ตุงซอนก้ม

ตุงอวมงคล

ตุงอวมงคล คือ ตุงที่สร้างขึ้นในพิธีงานศพ หรือถวายทานแก่ผู้ตาย เนื่องจากประสบอุบัติเหตุ หรือถวายทานเพื่อเป็นอาณิสย์แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

ตุงอวมงคล ได้แก่

1. ตุงสามหาง
2. ตุงแดง
3. ตุงพินวา
4. ตุงซอนนางผาง
5. ตุงเหล็ก , ตุงทอง

ตุ๊กตอมงคล ที่มีรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ได้แก่

1. ตุ๊กแดง
2. ตุ๊กพันวา
3. ตุ๊กขนนางผาง

ตุ๊กตอมงคล ที่มีรูปทรงคน ได้แก่

1. ตุ๊กสามหาง
2. ตุ๊กเหล็ก , ตุ๊กทอง

วัสดุ / อุปกรณ์ในการประดิษฐ์ตุ๊ก

การประดิษฐ์ตุ๊กขึ้นมาในแต่ละชนิดนั้น ในบางท้องถิ่นจะมีการเตรียม มีการเลือก และมีการใช้ วัสดุ / อุปกรณ์ในการประดิษฐ์ตุ๊กที่มีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งในบางท้องถิ่นก็จะคำนึงถึงความถูกต้องตามรูปแบบ มีความสวยงาม และมีความเหมาะสมต่อศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ของท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่เป็นสำคัญ จากการรวบรวมข้อมูล วัสดุ / อุปกรณ์ในการประดิษฐ์ตุ๊ก โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุ๊ก : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุ๊ก : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง พจนานุกรมหัตถกรรมพื้นบ้าน ภาคเหนือ (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2542) หนังสือ เรื่อง เครื่องสักการะในล้านนาไทย (เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาสนะ. 2538) หนังสือ เรื่อง ผู้วิจัยได้สรุป วัสดุ / อุปกรณ์ในการประดิษฐ์ตุ๊ก ดังนี้

วัสดุ ได้แก่

1. กระดาษสา
2. กระดาษแข็ง
3. กระดาษย่น
4. กระดาษว่าวสีต่าง ๆ
5. กระดาษเงิน , กระดาษทอง
6. ผ้าดิบ
7. ผ้าโปร่งบาง
8. ผ้าลูกไม้โปร่งบาง
9. แผ่นโลหะ
10. แผ่นไม้
11. ไม้ไผ่ผ่าซีกเล็ก

12. ไม้ไผ่สำหรับทำคันทุง

อุปกรณ์ ได้แก่

1. เข็ม , ด้าย
2. เชือก
3. กรรไกร
4. ไม้บรรทัด
5. กาวลาเท็กซ์
6. สีเมจิก , สีไม้ , สีเทียน
7. มีดคัตเตอร์
8. มีดผ่าไม้

วัสดุที่ใช้ในการประดิษฐ์ตุ้มมงคล

สามารถแยกตามวัสดุที่ใช้ในการประดิษฐ์ตุ้ม ได้ดังนี้

- (สัญลักษณ์) / หมายถึง วัสดุที่สามารถใช้ประดิษฐ์ตุ้มได้
 - หมายถึง วัสดุที่ไม่สามารถใช้ประดิษฐ์ตุ้มได้

ตาราง 1 แสดงวัสดุที่ใช้ในการประดิษฐ์ตุ้มมงคล

ลำดับที่	ชื่อตุ้ม	ประดิษฐ์ จากการทอ	ประดิษฐ์ จากผ้า	ประดิษฐ์ จากกระดาษ	ประดิษฐ์ จากไม้	ประดิษฐ์ จากโลหะ
1	ตุ้มไทย	/	/	-	-	-
2	ตุ้มราว	-	/	/	-	-
3	ตุ้มไส้หมู	-	-	/	-	-
4	ตุ้มปีใหม่	-	/	/	-	-
5	ตุ้มเจดีย์ทราย	-	-	/	-	-
6	ตุ้มสิบสองราศี	/	/	/	-	-
7	ตุ้มพันช่อ	-	-	/	-	-
8	ตุ้มค่าคิง	-	/	/	-	-
9	ตุ้มกระด้าง	-	-	-	/	/
10	ตุ้มร้อยแปด	-	-	/	-	-

ตาราง 1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อตุ่ง	ประดิษฐ์ จากการทอ	ประดิษฐ์ จากผ้า	ประดิษฐ์ จากกระดาษ	ประดิษฐ์ จากไม้	ประดิษฐ์ จากโลหะ
11	ตุ่งช่อข้าง	-	/	/	-	-
12	ตุ่งยอดธำมตุ	-	-	-	-	/
13	ตุ่งปฏาก	-	/	-	-	-
14	ตุ่งพระบฏ	/	/	/	-	-
15	ตุ่งบอก	-	-	/	-	-
16	ตุ่งไย	-	/	/	/	-
17	ตุ่งข้าง	/	/	/	-	-
18	ตุ่งค้ำ	-	-	/	-	-
19	ตุ่งจระเข้ , ตุ่งตะขาบ	-	/	-	-	-
20	ตุ่งขนนวงข้าง , ตุ่งขนนกัม	-	/	/	/	-
21	ตุ่งที่ใช้ประกอบ การเทศน์					
	21.1 ตุ่งดิน	-	/	/	/	-
	21.2 ตุ่งทราย	-	/	/	/	-
	21.3 ตุ่งไม้	-	-	-	/	/
	21.4 ตุ่งเงิน	-	-	/	-	/
	21.5 ตุ่งเหล็ก	-	-	-	-	/
	21.6 ตุ่งเหล็ก	-	-	-	-	/
	21.7 ตุ่งทอง	-	-	-	-	/
	21.8 ตุ่งข้าวเปลือก	-	/	/	/	-
	21.9 ตุ่งข้าวสาร	-	/	/	/	-
	21.10 ตุ่งเงิน	-	-	/	-	/
	21.11 ตุ่งค้ำ	-	-	/	-	/

วัสดุที่ใช้ในการประดิษฐ์ตุ๊กตาวงมกคล

สามารถแยกตามวัสดุที่ใช้ในการประดิษฐ์ตุ๊กตง ได้ดังนี้

- (สัญลักษณ์) / หมายถึง วัสดุที่สามารถใช้ประดิษฐ์ตุ๊กตงได้
- หมายถึง วัสดุที่ไม่สามารถใช้ประดิษฐ์ตุ๊กตงได้

ตาราง 2 แสดงวัสดุที่ใช้ในการประดิษฐ์ตุ๊กตาวงมกคล

ลำดับที่	ชื่อตุ๊ก	ประดิษฐ์ จากการทอ	ประดิษฐ์ จากผ้า	ประดิษฐ์ จากกระดาษ	ประดิษฐ์ จากไม้	ประดิษฐ์ จากโลหะ
1	ตุ๊กสามหาง	-	/	/	-	-
2	ตุ๊กแดง	-	/	-	-	-
3	ตุ๊กพันวา	/	/	-	-	-
4	ตุ๊กขนนางผาง	/	-	-	-	-
5	ตุ๊กเหล็ก , ตุ๊กทอง	-	-	-	-	/

การดูแลเก็บรักษาวัสดุในการประดิษฐ์ตุ๊กตง

1. กระดาษที่เหลือใช้และยังเป็นแผ่นใหญ่ควรเก็บซ้อนทับกัน โดยทำการแยกสีหรือแยกชนิดตามลักษณะของกระดาษนั้น ๆ เช่น กระดาษว่าว กระดาษสา เป็นต้น จากนั้นจึงม้วนเก็บไว้ในที่ ๆ จะสามารถนำมาใช้ได้สะดวก
2. เศษกระดาษ หรือเศษผ้า ควรแยกเก็บและนำไปใส่ถุงแล้วมัดไว้เพราะเศษเล็ก ๆ เหล่านี้ อาจจะมีมาติดกแต่งประดับประดาในการใช้งานครั้งต่อไปได้

การดูแลเก็บรักษาอุปกรณ์ในการประดิษฐ์ตุ๊กตง

1. ทำความสะอาดทุกครั้งหลังจากเสร็จสิ้นการใช้
2. อุปกรณ์ที่เป็นเหล็กควรทาน้ำมันทุกครั้งเพื่อป้องกันสนิม
3. อุปกรณ์ที่มีคมควรนำมาใส่ปลอกทุกครั้ง เพื่อความปลอดภัยในการหยิบนำมาใช้งานครั้งต่อไป
4. ควรนำเก็บไว้ในที่เดิมตามกล่องของอุปกรณ์ชนิดนั้น ๆ เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการนำมาใช้งานครั้งต่อไป

ตุ้มมงคล

ตุ้มมงคล คือ ตุ้มที่ใช้ในงานมงคล เป็นตุ้มที่สร้างขึ้นใช้ในงานพิธีทางศาสนา หรือตามความเชื่อ ในงานประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นไปในทางที่ดี เป็นบุญเป็นกุศลสืบต่อไป

1. ตุ้มไชย

ภาพ 9 แสดงรูปตุ้มไชย

ตุ้มไชย

จากการรวบรวมข้อมูล ตุ้มไชย โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุ้ม : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุ้ม : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เขียมศิริทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง พจนานุกรมศัพท์ถกกรรม

พื้นบ้าน ภาคเหนือ (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) หนังสือ เรื่อง เครื่องสักการะในด้านนาไทย (เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาสนะ. 2538) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงไชย ดังนี้

ตุงไชย หรือ ตุงใจย เป็นเครื่องหมายบอกถึงชัยชนะและความเป็นสิริมงคล มีลักษณะเป็น รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว เป็นตุงที่ประดิษฐ์จากผ้าลูกไม้โปร่งบาง ๆ หรือการทอจากเส้นด้ายหรือเส้น ไหมสลับลี บางผืนมีไม้ค้ำเป็นช่วง ๆ บางผืนก็ไม่มี และจะมีการประดับลวดลายใช้สวยงาม ตุงไชยที่ได้จากการทอนั้นมักจะทอเป็นลวดลายเป็นรูปต่าง ๆ เช่น ลายปราสาท ลายเจดีย์ ลายรูปเรือ ลายต้นไม้ ลายคน ลายสัตว์ ลายประจายาม ลายเรือเกา ลายดอกไม้ เป็นต้น ส่วนหางตุงมักจะใช้เส้นฝ้ายดักเป็นรูปตาข่ายห้อยลงมา แล้วจะประดับด้วยอุบะซึ่งเป็นพู่ห้อย หลาย ๆ สีเพื่อความสวยงาม กล่าวกันว่า ถ้าหากทอผ้าตุงไชยได้มีความยาวได้มากเท่าใด ก็จะได้รับ อานิสงส์ผลบุญมากเท่านั้น และหากใครได้ถวายทานตุงไชยในพระพุทธศาสนา เมื่อตายไป ก็จะได้ไปไหว้พระเกศแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ หรือหากแม้สร้างเวรกรรมมากมายเมื่อยังมีชีวิตอยู่ เมื่อตายไปตกนรก ชายตุงไชยที่เคยทำพิธีถวายทานไว้ ก็จะกวัดแกว่งให้วิญญาณได้เกาะขึ้น พ้นขุมนรก

การแขวนตุงไชยนี้หากมีขนาดใหญ่หรือมีความยาวมาก ก็มักใช้ไม้ไผ่ลำโตทำเป็น เสาตุง ส่วนหัวของตุงไชยที่จะแขวนไว้กับเสามักนิยมทำเป็นโครงรูปปราสาท หรือวงกลมสามห่วง โดยใช้ไม้ฉลุหรือไม้ไผ่ขุดมัดเป็นโครงให้แข็งแรง แล้วนำไปผูกกับค้ำตุงซึ่งเป็นส่วนปลายเสา ลำไม้ไผ่ที่ใช้เป็นค้ำตุง ค้ำตุงนี้ต้องทำให้หมุนได้เพราะเมื่อตุงถูกลมพัดจะได้ไม่พันตัวเอง

ชาวไทยลื้อก็นิยมประดิษฐ์ตุงไชยนี้เช่นกัน โดยนิยมทอด้วยเทคนิคการขีดหรือจกซึ่งมี ลวดลายที่มีความวิจิตรบรรจง และมีความพิเศษตรงที่ส่วนล่างสุด ซึ่งมักนิยมทอเป็นรูปปราสาท มีรูปต้นไม้ นก คน ม้า ช้าง ฯลฯ ล้อมรอบอยู่ หรือจะมีรูปสิ่งของเครื่องใช้ เช่น น้ำตัน (คนโท) ชันดอก (พานดอกไม้) ฯลฯ โดยแต่ละช่วงของลวดลายจะคั่นด้วยการสอดไม้ไผ่เป็นปล้อง ๆ ส่วน ลวดลายช่วงบนอาจเป็นรูปเรือ ช้าง ม้า นก หงส์ นาค ต้นไม้ ดอกไม้ ฯลฯ

ตุงไชยนั้นนอกจากจะประดิษฐ์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแล้ว ยังเป็นเครื่องหมายบอกให้รู้ว่า ในบริเวณนั้นจะมีงานฉลองสมโภช โดยจะมีการปักตุงไชยไว้ห่างกันประมาณ 8-10 เมตร เป็น แนวสองข้างถนนสู่บริเวณที่มีงาน และยังสามารถใช้ตุงไชยในการร่วมขบวนแห่ต่าง ๆ ได้ด้วย

จุดประสงค์ในการถวายทานตุงไชย คือ

1. เพื่อปรารถนาให้เป็นบุญกุศล หมายถึง การถวายทานตุงไชยหรือตุงใจ เป็นบุญกุศลอย่างยิ่ง ตามที่ได้เล่าไว้ในคัมภีร์ทางศาสนาว่า “ คนถวายตุง เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วเมื่อไปตกในนรกก็จะปรากฏทางตุงหย่อนลงไปให้เกาะเกี่ยว พาขึ้นไปเกิดบนสวรรค์ได้ ”
2. เพื่อสร้างความกตัญญูตงเวที หมายถึง การถวายทานตุงไชยอุทิศแก่บรรพบุรุษของตน ได้แก่ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นต้น เพื่อหวังใจว่าคนเหล่านั้นจะได้พ้นจากความทุกข์และไปเกิดในภพภูมิที่ดีมีสุขต่อไป
3. เพื่อเป็นพุทธานุชา หมายถึง การถวายทานตุงไชยคราวมีงานฉลองปอยหลวงถาวรวัตถุของวัด ศรัทธาประชาชนทั้งมวลล้วนมีศรัทธาอยากจะทำถวายทานตุงไชยเป็นพุทธานุชา หากใครไม่ได้ทำ ก็ารู้สึกว่าตนเองขาดอะไรไปอย่างหนึ่งในการทำบุญครั้งนั้น หากได้ทำก็จะทำให้มีความสนใจและสบายใจ
4. เพื่อเป็นการสร้างศิลปะของท้องถิ่น ข้อนี้เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งเพราะเมื่อมีงานฉลอง ชาวบ้านที่เป็นสตรีชาวล้านนาในบางท้องถิ่น ก็จะทำการทอตุงไชยเป็นรูปพลุดลายต่าง ๆ กันซึ่งก็มีความสวยงามไม่แพ้กันเลย

โอกาสในการใช้ตุงไชย

ตุงไชย หรือ ธงไชย ในภาษาล้านนา เรียกว่า ตุงใจ เป็นตุงที่แสดงถึงความเป็นสิริมงคล แสดงถึงชัยชนะ ใช้ในงานเฉลิมฉลองต่าง ๆ โดยชาวบ้านจะช่วยกันนำตุงไชย มาปักเรียงตามสองข้างทางที่เข้าสู่วัด ประดับไว้รอบศาลาธรรม ในงานฉลองวัดวาอาราม งานปอยหลวง งานประเพณียี่เป็ง งานพิธีบายศรีเชื้อพระวงศ์หรือเจ้านาย งานตั้งธรรมพิงเทศมหาชาติ เพื่อบูชาพระรัตนตรัย ซึ่งถือว่าได้บุญกุศลอย่างแรงและเป็นสิริมงคล

นอกจากตุงไชยจะใช้นในงานฉลอง หรืองานปอยตามจุดประสงค์ข้างต้นแล้ว ตุงไชยยังนำไปใช้เพื่อการประกาศชัยชนะต่อกิเลสตัณหาที่อยู่ในใจ และสำหรับตุงไชยที่ใช้ในขบวนแห่พยุหยาตรา ก็เพื่อประกาศถึงชัยชนะให้คนทั่วไปทราบว่ามีชัยชนะต่อข้าศึก

2. ตุงราว

ภาพ 7 แสดงรูปตุงราว

ตุงราว

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงไชย โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงราว ดังนี้

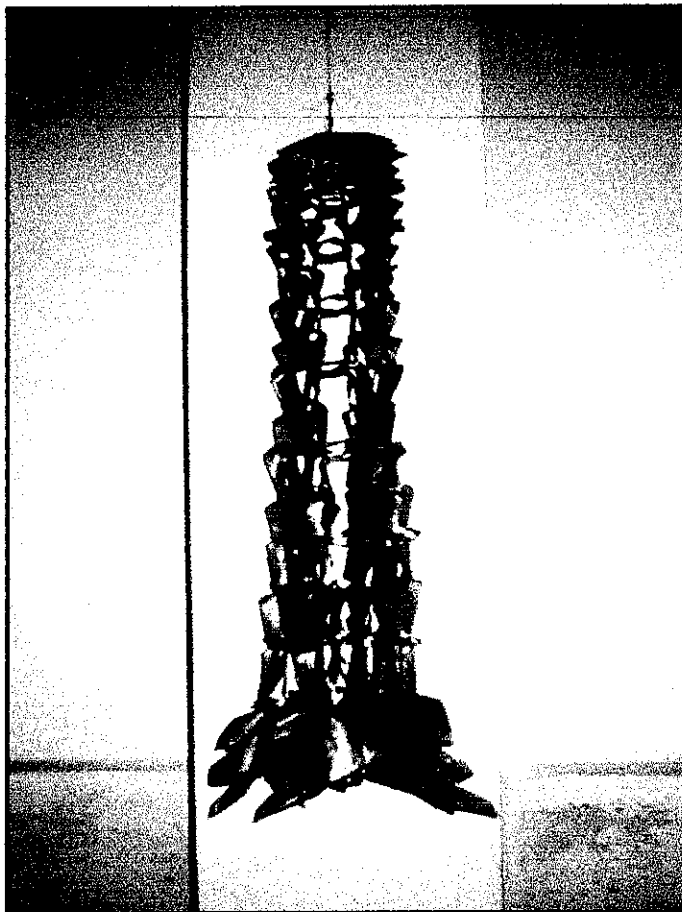
ตุงราว หรือ ตุงสาว เป็นตุงขนาดเล็ก ประดิษฐ์จากกระดาษว่าวสีต่าง ๆ โดยจะมีการตัดหรือฉลุวดลายลงบนผืนตุง หรือไม่มีการตัดหรือฉลุวดลายบนผืนตุงก็ได้ ตุงราวอาจจะมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หรือตัดเป็นรูปคล้ายคนบนผืนตุง ซึ่งก็ไม่ได้กำหนดแน่นอนตายตัวแต่อย่างใด

โอกาสในการใช้ตุงราว

ตุงประเภทนี้จะใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา หรือใช้ในงานเฉลิมฉลองสมโภชวัด เช่น งานฉลองโบสถ์ งานฉลองกำแพง เป็นต้น วิธีการใช้งานคือ จะนำตัวตุงมาทากาวแล้วจึงนำไปติดบนเชือกที่ได้เตรียมเอาไว้เป็นแนวยาวสลับลี โดยจะให้ความห่างเป็นระยะเท่า ๆ กัน แล้วนำมาผูกโยงติดกับยอดเจดีย์ ยอดโบสถ์ ปราสาท หรือในวิหารที่มีพิธีกรรมทางศาสนาและ

ผูกโยงตามเสาต่าง ๆ ของศาลาธรรม เป็นต้น สาเหตุที่เรียกชื่อว่า ตุงราว ก็เนื่องมาจากการนำเอาผืนตุงไปติดไว้บนราวนั่นเอง

3. ตุงไส้หมู

ภาพ 8 แสดงรูปตุงไส้หมู

ตุงไส้หมู

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงไส้หมู โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเทพพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เขียมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง พจนานุกรมหัตถกรรมพื้นบ้าน ภาคเหนือ (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงไส้หมู ดังนี้

ตุงไส้หมู บางท้องถิ่นเรียกว่า ตุงพญาขอ ตุงไส้ช้าง หรือ ตุงดอกบัว ตุงไส้หมูเป็นตุงหรือธงที่มีลักษณะเป็นพวงประติษฐ์ ตามคติชาวล้านนาจะใช้แขวนห้อยลงมาเป็นพวง ซึ่งจะมีรูปร่างลักษณะคล้ายจอมแห หรือพระปรางค์หรือเจดีย์ คือ ด้านล่างกว้างสอบเรียงตามลำดับจนถึงด้านหัว ประติษฐ์จากกระดาษว่าวสีต่าง ๆ หรือกระดาษแก้วสีต่าง ๆ ก็ได้ โดยจะใช้สีที่ตัดกัน

เช่น ใช้สีแดงตัดกับสีเขียว ใช้สีน้ำเงินตัดกับสีเหลือง ใช้สีชมพูตัดกับสีขาว เป็นต้น แล้วจึงนำมาวางซ้อนทับกัน จากนั้นให้พับทบแยกมุมหลาย ๆ ทบ และใช้กรรไกรตัดสลักกันไม่ให้ขาดเป็นลายพื้นปลาจนถึงส่วนปลายสุด แล้วให้คลี่ออกและจับหางขึ้นก็จะเห็นเป็นพวงกระดาศที่สวยงาม

การนำตุ้งไล่หนูไปใช้ โดยการนำไปผูกติดกับคันตุ้งซึ่งมีความยาวประมาณ 1 เมตร เพื่อให้ถือร่วมขบวนแห่ครัวทานเข้าวัด ประดับครัวทาน หรือปักเจดีย์ทรายที่วัดในเทศกาลงานสงกรานต์ แต่ในบางท้องถิ่นก็จะนำไปใช้ประดับตกแต่งปราสาทศพ เพื่อให้เกิดความสวยงาม โดยจะประดิษฐ์เป็นพวงใหญ่ ๆ และใช้กระดาศว่าวสีขาวและสีดำ หรือสีขาวและสีม่วง

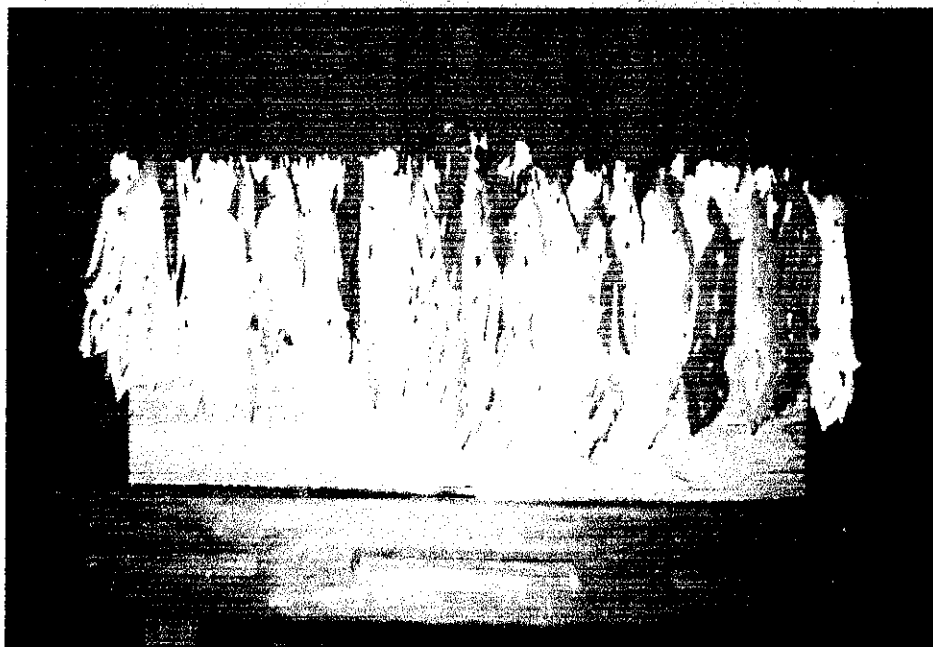
วัตถุประสงค์ของการประดิษฐ์ตุ้งไล่หนูเพื่อบูชาเจดีย์ 4 ประเภท มีดังนี้

1. พระธาตุเจดีย์ คือ ที่ประดิษฐานพระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้า และพระสาวกทั้งหลาย
2. พระธรรมเจดีย์ คือ ใช้บูชาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่จารึกในใบลาน แผ่นโลหะต่าง ๆ มีแผ่นเงิน แผ่นทอง เป็นต้น ซึ่งบรรจุไว้ในพระเจดีย์ต่าง ๆ
3. พระบริโกตเจดีย์ คือ สถานที่เก็บอัฐิบริหารของพระพุทธเจ้า หรือของพระสาวก อาจจะเก็บไว้ในพระเจดีย์แห่งใดแห่งหนึ่ง ให้พุทธศาสนิกชนได้สักการบูชาต่อมา
4. พระอุเทสิกเจดีย์ คือ สถานที่แสดงถึงความสำคัญเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า 4 แห่ง คือ ที่ประสูติ คือ ลุมพินีวัน ที่ตรัสรู้ คือ พุทธคยา ที่แสดงปฐมเทศนา คือ มฤคทายวัน เมืองพาราณสี และที่ปรินิพพาน คือ เมืองกุสินารา

โอกาสในการใช้ตุ้งไล่หนู

ตุ้งไล่หนู เป็นตุ้งที่นำมาใช้ในเทศกาลสงกรานต์ เทศกาลออกพรรษา โดยจะใช้ปักบนกองเจดีย์ทรายร่วมกับตุ้งหรือธงปีใหม่ในปีใหม่เมือง ซึ่งนิยมถวายทานในวันที่ 15 เมษายนของทุกปี ซึ่งเรียกว่า "วันพญาวัน" ตามคติความเชื่อที่ว่า หากได้ถวายทานตุ้งไล่หนูแล้ว จะได้รับบุญอันสงฆ์ได้เกิดร่วมกับพระศรีอริยเมตไตรย

4. ตุงปีใหม่

ภาพ 9 แสดงรูปตุงปีใหม่

ตุงปีใหม่

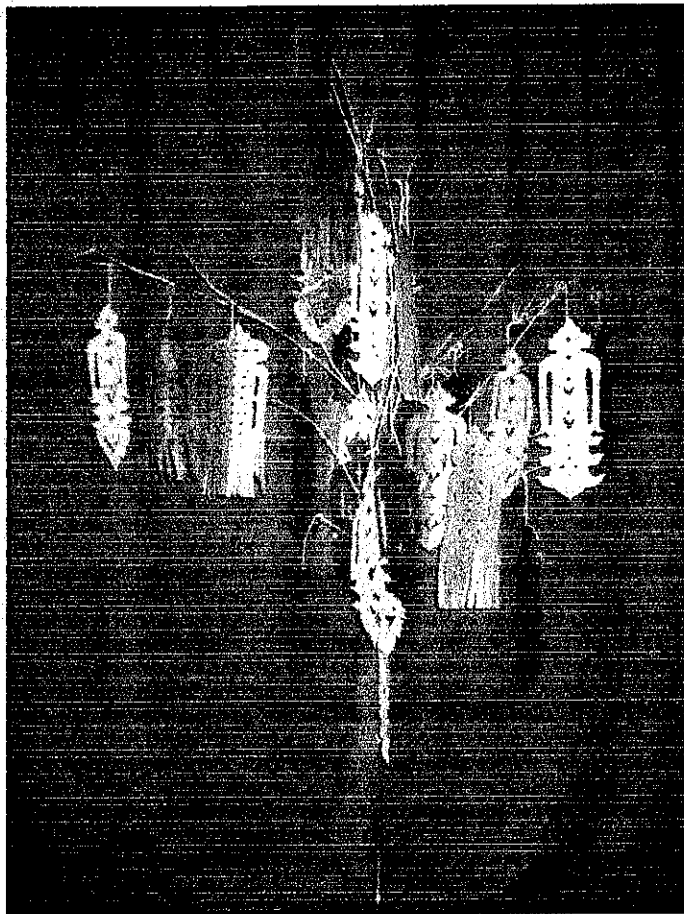
จากการรวบรวมข้อมูล ตุงปีใหม่ โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ซีเมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงปีใหม่ ดังนี้

ตุงปีใหม่ เป็นตุงที่มีรูปร่างลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดความกว้างประมาณ 4 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 30 เซนติเมตร นำมาตัดและตกแต่งเป็นลวดลายต่าง ๆ ตุงปีใหม่ ประดิษฐ์มาจากกระดาษว่าวสีต่าง ๆ โดยจะนำมาปักไว้บนเจดีย์ทรายร่วมกับตุง 12 ราศี และตุงไล่หมี

โอกาสในการใช้ตุงปีใหม่

การถวายทานตุงปีใหม่ นิยมทำกันในเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งชาวล้านนาจะเรียกว่า “ป่าเจดีย์ปีใหม่เมือง” ซึ่งจะตรงกับวันที่ 13 – 15 เมษายน ของทุกปี โดยเชื่อว่าเมื่อได้ถวายตุงปีใหม่เพื่อบูชาพระรัตนตรัยแล้ว ก็จะได้รับบุญอันส่งผลให้เกิดร่วมกับพระศรีอริยเมตไตรย์

5. ตุงเจดีย์ทราย

ภาพ 10 แสดงรูปตุงเจดีย์ทราย

ตุงเจดีย์ทราย

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงเจดีย์ทราย โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอร์จ. 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงเจดีย์ทราย ดังนี้

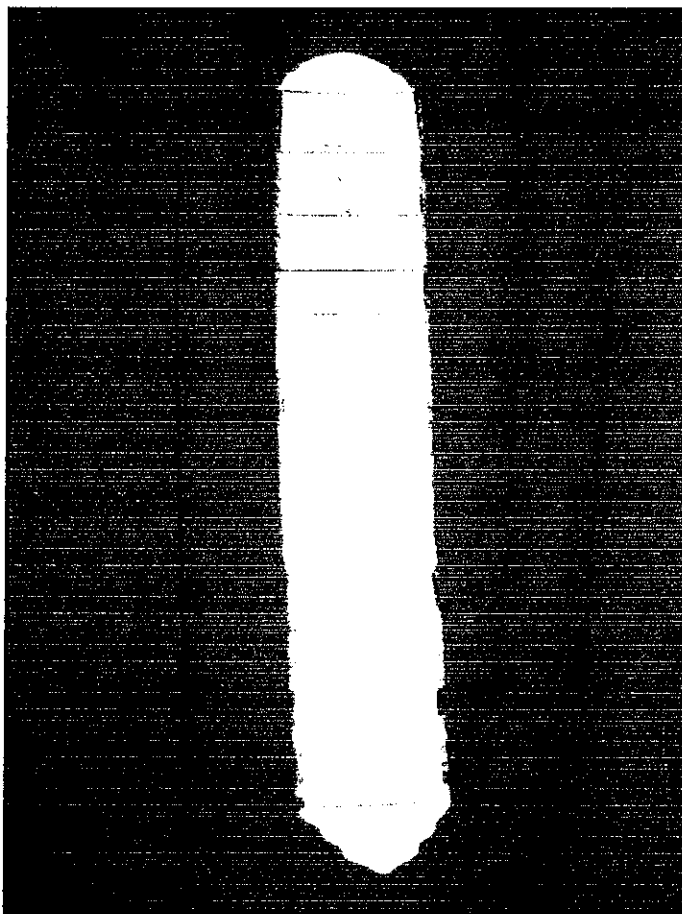
ตุงเจดีย์ทราย เป็นตุงที่นำมาใช้ปักประดับที่เจดีย์ทราย ในเทศกาลสงกรานต์ ประดิษฐ์จากกระดาษสีต่าง ๆ หลากสี แต่ส่วนมากนิยมประดิษฐ์จากกระดาษว่าวสีต่าง ๆ โดยทั่วไปจะมีขนาดความกว้างประมาณ 3 - 4 นิ้ว ความยาวประมาณ 12 - 13 นิ้ว ส่วนรูปร่างของตุงเจดีย์ทรายก็ไม่ได้กำหนดไว้แน่นอนตายตัว บ้างก็ทำเป็นรูปคน มีหัว ลำตัว แขน ขา

บ้างก็ประดิษฐ์ประดิษฐ์เป็นรูปร่างต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสวยงาม โดยการใช้กรรไกรตัดตาม แต่จะคิดทำ ซึ่งจะทำให้ได้ลวดลายต่าง ๆ ออกมาอย่างหลากหลาย เมื่อได้ตุ้ตามที่ต้องการแล้ว ผู้ประดิษฐ์ก็จะนำส่วนของตุ้ไปร้อยติดกับด้าย แล้วนำเอาไปผูกติดกับกิ่งไม้ที่ยืนเป็นแผง เช่น กิ่งไม้ไผ่ หรือกิ่งไม้อื่น ๆ

โอกาสในการใช้ตุ้เจดีย์ทราย

ตุ้เจดีย์ทราย จะนำมาใช้ในเทศกาลสงกรานต์ โดยการนำตุ้ไปปักไว้ที่เจดีย์ทรายในวัด ซึ่งจำนวนของตุ้เจดีย์ทรายที่จะนำไปปักในเทศกาลสงกรานต์นี้ มักนิยมทำให้พอดีกับจำนวนของสมาชิกในแต่ละครอบครัวที่ได้ประดิษฐ์ขึ้น

6. ตุงสิบสองราศี

ภาพ 11 แสดงรูปตุงสิบสองราศี

ตุงสิบสองราศี

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงสิบสองราศี โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงสิบสองราศี ดังนี้

ตุงสิบสองราศี เป็นตุงประจำราศีเกิด หรือตุงที่มีรูปนักษัตร 12 ราศี ซึ่งอาจแยกเป็นแต่ละราศี หรือมีทั้ง 12 ราศี อยู่บนตุงผืนเดียวกัน โดยส่วนใหญ่มักนิยมประดิษฐ์จากกระดาษ อาจจะเป็นกระดาษสาหรือกระดาษชนิดอื่น ๆ ก็ได้ที่มีพื้นสีขาว ที่ประดิษฐ์จากผ้าก็มีบ้างแต่ไม่เป็นที่นิยม ลักษณะรูปทรงของตุงสิบสองราศี ก็คือ เป็นตุงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีรูปนักษัตร

หรือสัตว์สิบสองราศี หรือที่ชาวล้านนาเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “ ตัวเป็ง ” จะอยู่ในตุงผืนเดียวกัน โดยเรียงลำดับ ดังนี้

ตาราง 3 แสดงชื่อเรียกปีที่เกิดภาษาไทยกลางและภาษาล้านนาตามรูปนักษัตร

ลำดับที่	ชื่อเรียกปีที่เกิด ภาษาไทยกลาง	ชื่อเรียกปีที่เกิด ภาษาล้านนา	รูปนักษัตร (ตัวเป็ง)
1	ปีชวด	ไจ้	หนู
2	ปีฉลู	เป้า	วัว
3	ปีขาล	ยี้	เสือ
4	ปีเถาะ	เม้า	กระต่าย
5	ปีมะโรง	สี	งูใหญ่
6	ปีมะเส็ง	ไล่	งูเล็ก
7	ปีมะเมีย	สะง้า	ม้า
8	ปีมะแม	เม็ด	แพะ
9	ปีวอก	สัน	ลิง
10	ปีระกา	เล้า	ไก่
11	ปีจอ	เล็ด	หมา
12	ปีกุน	ไก้	หมู

จุดประสงค์ในการประดิษฐ์ตุงสิบสองราศี

1. เนื่องจากความคิดที่ว่าในครอบครัวหนึ่ง ๆ มีสมาชิกหลายคน แต่ละคนจะเกิดในปีต่างกัน ดังนั้น ราศีเกิดก็ต้องต่างกันด้วยจึงได้ประดิษฐ์ตุงสิบสองราศีขึ้นมา เมื่อนำไปถวายก็เท่ากับว่า ทุกคนในครอบครัวจะได้รับอานิสงส์จากการถวายทานตุงเท่า ๆ กัน
2. เชื่อกันว่าจักรราศีแม้อันมีสัตว์ทั้งสิบสองตัวนั้นล้วนเป็นสัตว์ประจำปีไม่มีปีใดก็ปีหนึ่ง หากได้ถวายทานตุงสิบสองราศีแล้วก็จะทำให้พ้นเคราะห์ พ้นโศก พ้นโรคภัย และพ้นภัยอันตรายทั้งปวง เรียกได้ว่าเป็นการสุมทาน เพราะสัตว์ประจำปีย่อมหนีไม่พ้นสัตว์ทั้งสิบสองตัวนี้แน่นอน

โอกาสในการใช้ตุงสิบสองราศี

ตุงสิบสองราศีนี้จะประดิษฐ์ขึ้นมาเป็นตุงบูชาเจดีย์ทราย ในเทศกาลสงกรานต์ซึ่งถือเป็นวันปีใหม่ของไทยจึงเรียกกันทั่วไปว่า “ตุงปีใหม่” โดยการนำไปปักไว้ที่เจดีย์ทรายในวัด ร่วมกับตุงชนิดอื่น ๆ ในเทศกาลสงกรานต์ หรือนำไปปักบนกองทรายในบริเวณที่ทำพิธีถวายทานในบ้านหรือแปลงบ้าน ซึ่งเชื่อกันว่าเมื่อได้ถวายทานตุงสิบสองราศีแล้วจะได้รับบุญอันส่งผล นอกจากนี้ยังใช้ในพิธีสืบดวงชะตาต่ออายุ เพราะถือว่าจะมีอายุยืนทำมาค้าขายดี

7. ตุงพันช่อ

ภาพ 12 แสดงรูปตุงพันช่อ

ตุงพันช่อ

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงพันช่อ โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) หนังสือ เรื่อง เครื่องสักการะในล้านนาไทย (เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาศนะ. 2538) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงพันช่อ ดังนี้

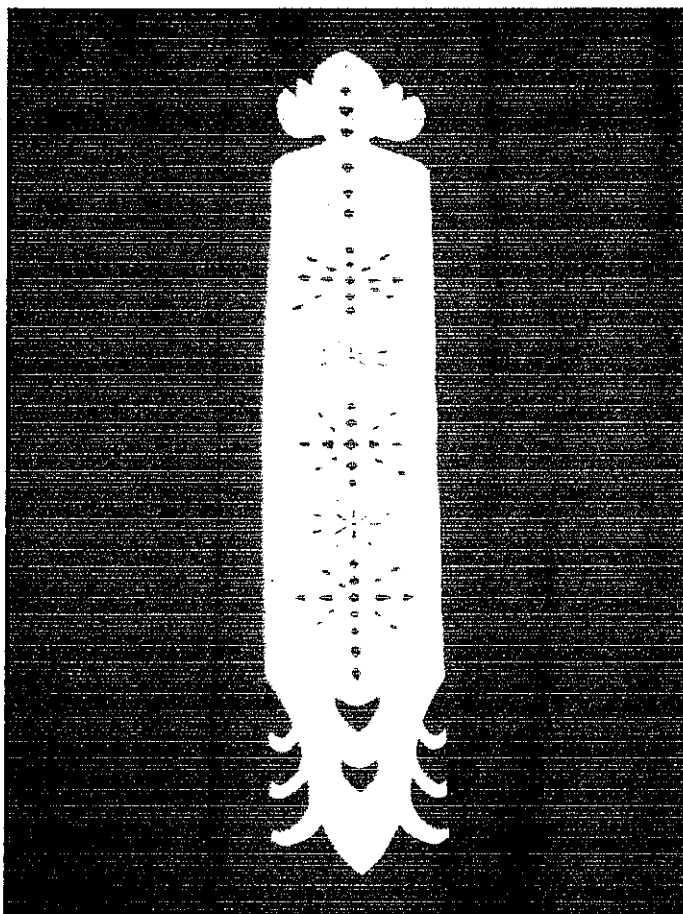
ตุงพันช่อ หรือบางท้องถิ่น เรียกว่า ช่อนำทาน (เพราะมีการนำไปใช้เป็นจำนวนมาก) เป็นตุงที่ประดิษฐ์จากกระดาษสา หรือกระดาษว่าวสีต่าง ๆ เช่น สีแดง สีขาว สีเขียว สีเหลือง

สีน้ำเงิน สีชมพู เป็นต้น ตุงมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมชายธง มีขนาดความกว้างประมาณ 10 – 15 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 20 – 25 เซนติเมตร ซึ่งจะมีการตัดเป็นลวดลายต่าง ๆ ตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หรือตามความคิดของคนในแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ

โอกาสในการใช้ตุงพันซ่อ

ตุงพันซ่อ หรือ ซ่อนำทาน จะนำไปใช้ในพิธีต่าง ๆ เช่น งานทอดผ้าป่า งานทอดกฐิน งานปอยหลวง งานฉลองโบสถ์ งานฉลองเจดีย์ หรือ นำมาใช้ปักบนเจดีย์ทรายในเทศกาล สงกรานต์ เป็นต้น วิธีใช้ตุงพันซ่อ หรือ ซ่อนำทาน โดยการนำเอาซ่อหรือตุงมาพันติดกับไม้ไผ่ผ่าซีกจำนวนหลาย ๆ อัน แล้วจึงนำไปปักติดกับเครื่องไทยทาน ปักลงบนต้นคา ปักลงบนต้นกล้วย พร้อมกับธูปบัตร์นำไปในงานพิธีต่าง ๆ (ไม้ที่นิยมเอามาทำเป็นไม้ไผ่ผ่าซีกเล็กมากที่สุด คือ ไม้รวก ทั้งนี้เพราะไม้รวก แข็งแรงทนทาน และค่อนข้างเบา)

8. ตุงค่าคิง

ภาพ 13 แสดงรูปตุงค่าคิง

ตุงค่าคิง

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงค่าคิง โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง พจนานุกรมหัตถกรรมพื้นบ้าน ภาคเหนือ (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) หนังสือ เรื่อง เครื่องสักการะในล้านนาไทย (เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาศนะ. 2538) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงค่าคิง ดังนี้

ตุ้งค่าคิง ชาวล้านนา เรียกว่า ตุ้งเท่าคิง (บางท้องถิ่น เรียกว่า ตุ้งคิง) ตุ้งค่าคิงเป็น ตุ้งที่ประดิษฐ์จากกระดาษหรือผ้า แต่ส่วนใหญ่จะประดิษฐ์จากกระดาษ ส่วนจะใช้กระดาษ ชนิดอื่นแทนก็ได้แต่ไม่เป็นที่นิยมกัน คำว่า ค่าคิง แปลว่า เท่าตัวเอง หรือสูงเท่ากับตนเอง ซึ่งก็คือตัวเจ้าของตุ้งนั่นเอง

ดังนั้น ตุ้งค่าคิงจึงมีความยาวเท่ากับความสูงของผู้ที่จะถวายนตุ้งนั้น (ตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า) และมีความกว้างเท่ากับคืบมือของผู้ที่จะถวายนตุ้ง หรือประมาณ 20 เซนติเมตร โดยมากจะมีไม่ค่อยมีการตกแต่ง ประดับประดาอลวดลายอันวิจิตรพิสดารลงบนตุ้งค่าคิง แต่อาจจะตกแต่งด้วยกระดาษเงิน กระดาษทอง หรือตกแต่งเป็นลวดลายรูปเจดีย์ ช้าง ม้า ราชสีห์ กวาง นาค ประดับไว้พองามก็ได้ เมื่อประดิษฐ์ตุ้งค่าคิงเสร็จแล้ว มักจะนำไปผูกติดกับคันทุงที่ยาวกว่าตัวตุ้งเล็กน้อย

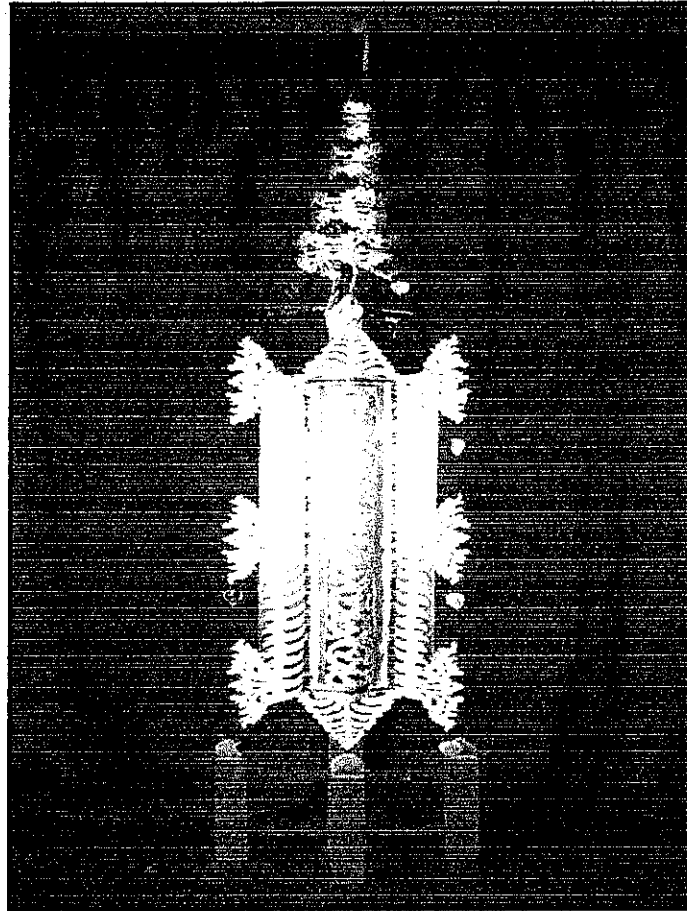
ตุ้งค่าคิงที่นำมาใช้มี 2 รูปแบบ คือ

1. ตุ้งค่าคิงแบบสร้อย
2. ตุ้งค่าคิงแบบตะขาบ (ชาวล้านนา เรียกว่า จะเข็บ)

โอกาสในการใช้ตุ้งค่าคิง

ตุ้งค่าคิง สามารถนำเอาไปใช้ในงานพิธีต่าง ๆ ได้แก่ พิธีสะเดาะเคราะห์ ใช้ในการสืบทวงชะตา สำหรับคนที่ต้องการสืบทวงชะตาซึ่งมักป่วยออก ๆ แอด ๆ หรือมีเหตุที่ต้องสืบทวงชะตา โดยการนำเอาตุ้งเข้าไปใช้ในพิธี ทำได้โดยมัดคันทุงรวมกับไม้สามขา แล้วจัดการตามพิธีเมื่อเสร็จสิ้นพิธีแล้วจะต้องนำเอาตุ้งค่าคิง ไม้สามขา และสิ่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีสืบทวงชะตา ไปไว้ที่ได้ต้นโพธิ์ที่อยู่ในบริเวณวัด นอกจากนี้ ตุ้งค่าคิงยังนำไปใช้ปักบูชาองค์เจดีย์ทรายร่วมกับตุ้งชนิดอื่น ๆ ในเทศกาลสงกรานต์ได้อีกด้วย

9. ตุงกระด้าง

ภาพ 14 แสดงรูปตุงกระด้าง

ตุงกระด้าง

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงกระด้าง โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเทัญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เขียมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) หนังสือ เรื่อง เครื่องสักการะในล้านนาไทย (เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาคนะ. 2538) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงกระด้าง ดังนี้

ตุงกระด้าง มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ตุงหลวง เป็นตุงที่ประดิษฐ์จากวัสดุที่คงรูปถาวรประเภทแผ่น ผืนตุงทำด้วยไม้หรือโลหะ เช่น เงิน ทองเหลือง และสังกะสี เป็นต้น ซึ่งจะมีการแกะสลักลวดลายต่าง ๆ หรือปูนปั้นบ้าง และในบางครั้งก็อาจจะเป็นแผ่นโลหะฉลุลาย

ก็ได้ ส่วนปลายทั้งสองมักจะทำให้แหลมขนาดพอเหมาะกับเสา ใช้สำหรับแขวนติดไว้กับเสา โดยปลายแหลมด้านหนึ่งจะชี้ขึ้นข้างบน อีกด้านหนึ่งจะชี้ลงข้างล่าง

ลวดลายที่ฉลุหรือแกะสลักบนตุ๊กกระด้าง โดยทั่วไปมักจะแกะสลักเป็นรูปสัตว์ประจำปีเกิด ส่วนลายแกะสลักอื่น ๆ ได้แก่ ลายดอกไม้ต่าง ๆ ลายพันธุ์พฤกษา ลายสัตว์ต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังนิยมทาสีหรือมีการประดับประดาด้วยกระจกสีลงรักปิดทองอีกด้วย

ตุ๊กกระด้าง สามารถแยกออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ตุ๊กที่ก่อด้วยอิฐหรือปูน มีลักษณะคล้ายพระเจดีย์ มีไม้แกะสลักลักษณะรูปร่างเหมือนธงแขวนติดไว้กับหลักที่มีลักษณะคล้ายเจดีย์ ส่วนปลายจะทำเป็นฉัตรครอบเสาเอาไว้ ซึ่งสามารถดูได้เป็น 2 นัย คือ เป็นทั้งเจดีย์ และตุ๊กกระด้างพร้อมกัน

2. ตุ๊กที่แกะสลักจากไม้สักเป็นรูปและลวดลายต่าง ๆ เช่น ลายเครือเถาวัลย์ ลายนก ลายรูปสัตว์ ตุ๊กนี้จะตั้งไว้หน้าพระประธาน หรือพระวิหารเพื่อเป็นพุทธบูชา

3. ตุ๊กเหล็ก , ตุ๊กทอง เป็นตุ๊กที่ทำด้วยเหล็กใช้เป็นเครื่องบูชาศพ

ลักษณะรูปแบบของตุ๊กกระด้าง สามารถแยกออกเป็น 4 แบบ คือ

1. แผ่นตุ๊กยาว หัวท้ายเรียวแหลมส่วนบนกว้างกว่าส่วนล่าง

2. แผ่นตุ๊กยาวแคบเสมอกัน หัวท้ายโค้งแหลม

3. ตอนปลายแคบ ส่วนล่างเรียวแหลม มีลวดลายขนาดใหญ่ทั้งส่วนหัวและส่วนหาง

4. ทั้งสองข้างโค้งแหลม มีลายพันธุ์พฤกษาแผ่ออกตรงส่วนกลางและหัวท้าย

ลวดลายที่ปรากฏอยู่บนตุ๊กกระด้าง สามารถแยกออกเป็น 5 ลักษณะ คือ

1. ตุ๊กกระด้างที่มีตรงกลางพองนูน จนเราสามารถมองเห็นลวดลายอยู่บนตุ๊กทั้งแผ่น ตุ๊กลักษณะนี้มักทำด้วยสังกะสี เมื่อมองผ่านลวดลายลงไปจะเห็นส่วนพื้น ซึ่งอาจทำเป็นสีต่าง ๆ แฉวฉว ในการฉลุแผ่นสังกะสีดังกล่าวนิยมทาสีทอง สีเหลือง หรือสีพื้นอ่อน ๆ เช่น สีขาว สีชมพู ฯลฯ นอกจากนี้ ยังอาจใช้วิธีติดกระจกสีหรือลงรักปิดทอง

2. ตุ๊กกระด้างที่ประดับกระจกตรงส่วนกลาง กระจกนี้ต้องเป็นกระจกเงาตัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ วางเรียงให้พอเหมาะกับความยาวของตุ๊กกระด้าง ส่วนในบริเวณที่เป็นสังกะสี ตกแต่งเป็นลวดลายฉลุ หรือตัดเป็นรูปกลีบดอกไม้แล้วทาสีทับลายอีกครั้ง หรืออาจประดับประดาด้วยกระดาษสีเพื่อให้งดงามยิ่งขึ้น

3. ตุ๊กกระด้างที่ประดับด้วยไม้ซ้อนทับเป็นชั้น ลักษณะของตุ๊กแบบนี้คือ มีการซ้อนไม้ขนาดต่าง ๆ กันทับในบริเวณส่วนกลาง บริเวณปลายแหลมทั้งสองข้างใช้สังกะสีฉลุลายและ

ตกแต่งด้วยกระจกสี ตัดเป็นลวดลายดอกไม้บนแผ่นไม้ชั้นบนสุด จากนั้นจะประดับด้วยสิ่งกะลือ
จลุลวดลายที่ปลายไม้ทั้งสองข้างของทุกแผ่นทับซ้อนกัน

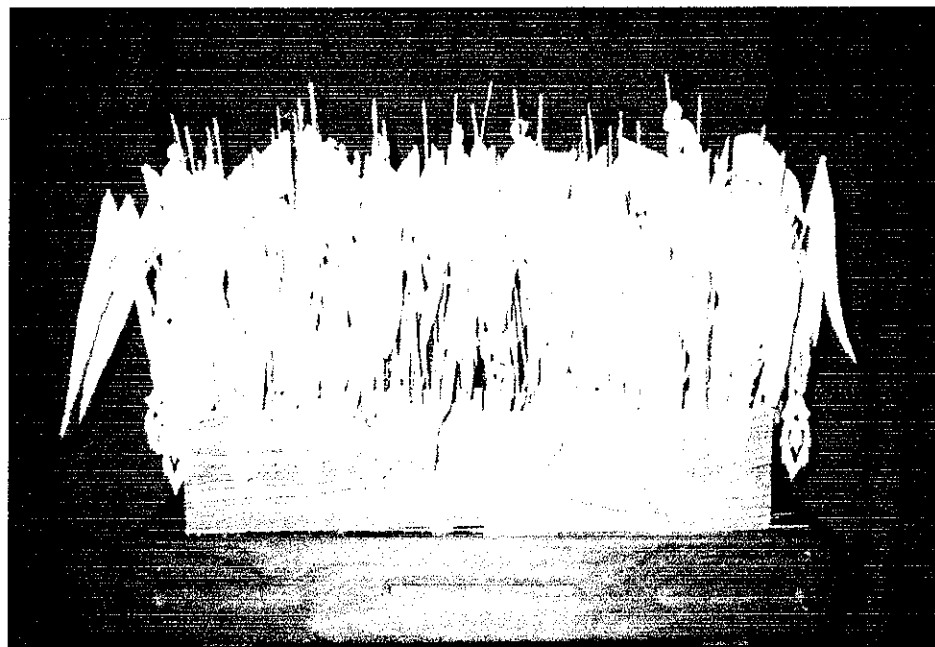
4. ตุงกระด้างที่แบ่งเป็นช่องตามแนวขวาง พบเฉพาะที่ติดไว้ภายนอกอาคารเท่านั้น
วัสดุที่นำมาใช้ทำตุงกระด้าง ก็คือ ไม้หรือปูนซีเมนต์ ลวดลายที่ปรากฏบนตุงกระด้างลักษณะนี้
มักเป็นรูปดอกไม้

5. ตุงกระด้างที่ใช้เสาร่วมกัน ตุงกระด้างประเภทนี้พบอยู่ภายนอกอาคารอีกเช่นกัน
พิเศษตรงที่มีตุงกระด้างสองแผ่นติดประกบลงบนเสาด้านเดียวกัน

โอกาสในการใช้ตุงกระด้าง

ตุงกระด้างนี้ ผู้สร้างมักจะเป็นผู้มีบรรดาศักดิ์สูงเป็นผู้มีอันจะกิน หรือมีฐานะทาง
เศรษฐกิจที่ดีเนื่องจากวัสดุ / อุปกรณ์ที่จะนำมาใช้ประดิษฐ์ตุง ตั้งแต่ผืนตุงจนถึงการตกแต่ง
ประดับประดาต่างก็มีราคาที่สูงมาก อีกทั้งยังต้องใช้ช่างฝีมือที่มีความประณีตในการสร้าง ตุง
กระด้างจะสร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา โดยจะถวายเป็นคู่วางประดับไว้ทั้งสองข้างขององค์
พระประธาน หรือก่อฐานไว้ทั้งสองข้างตรงประตูทางเข้าพระอุโบสถ บางแห่งก็จะสร้างไว้กลาง
ลานวัดหรือใกล้เจดีย์

10. ตุงร้อยแปด

ภาพ 15 แสดงรูปตุงร้อยแปด

ตุงร้อยแปด

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงร้อยแปด โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เขียมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง พจนานุกรมหัตถกรรมพื้นบ้าน ภาคเหนือ (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) หนังสือ เรื่อง เครื่องสักการะในล้านนาไทย (เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาสนะ. 2538) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงร้อยแปด ดังนี้

ตุงร้อยแปด หรือ ตุงช่อ , ตุงช่อน้อย เป็นตุงที่ประดิษฐ์จากกระดาษสีต่าง ๆ แต่ส่วนมากนิยมประดิษฐ์จากกระดาษว่าวสีต่าง ๆ เพราะมีเนื้อกระดาษที่บางเบาและยังมีราคาถูก ตุงช่อจะมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมขายตรง มีขนาดความกว้างประมาณ 4 – 5 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 10 เซนติเมตร จะนำตัวตุงมาทากาวและใช้พันกับปลายไม้ไผ่ที่เหลาเป็นแท่งกลม ความยาวประมาณ 25 เซนติเมตร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของผืนตุงด้วย ตุงชนิดนี้บางครั้งเรียกว่า " ตุงร้อยแปด " เนื่องจากการนำมาใช้ครั้งละหลาย ๆ อัน

โอกาสในการใช้ตุ้บร้อยแปด

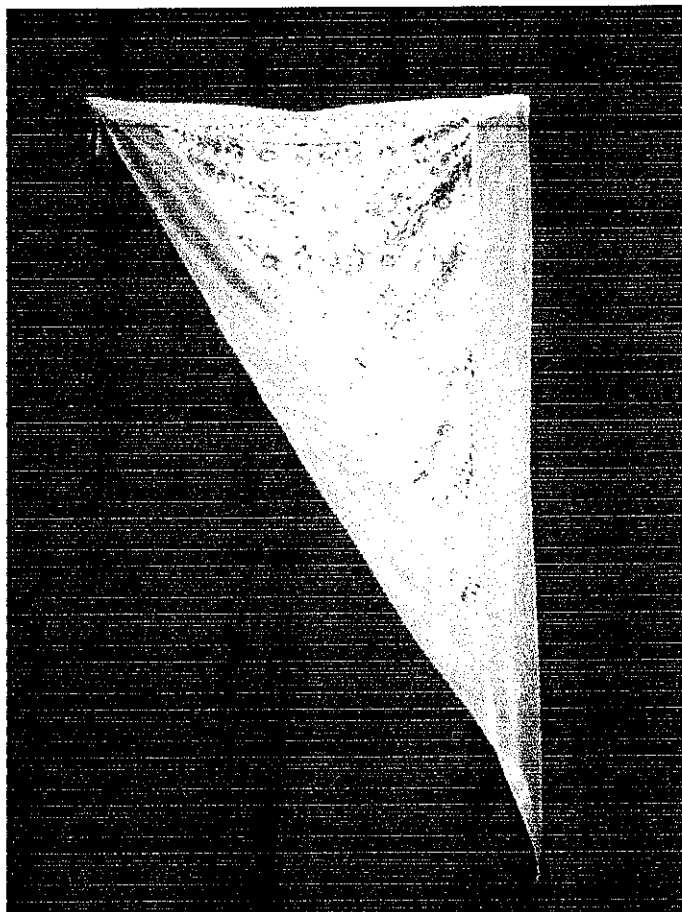
ตุ้บร้อยแปดสามารถนำไปใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นงานมงคล และงานอวมงคล เช่น การสืบชะตา การถวายเจดีย์ทราย 108 การทำพิธีบูชาพระเคราะห์ ซึ่งผู้ประกอบพิธีจะประดิษฐ์ตุ้บตุ้บ จำนวน 108 เพื่อเป็นความหมายแห่งสิริมงคล กล่าวคือ

1. ด้วยกำลังนพเคราะห์ที่กล่าวถึง พระอาทิตย์ 6 พระจันทร์ 15 พระอังคาร 8 พระพุธ 17 พระพฤหัสบดี 19 พระศุกร์ 21 พระเสาร์ 10 พระราหู 12 พระเกตุ 9 รวมกันแล้วเป็น 108 โดยไม่นับพระเกตุ
2. ในพระคุณของพระพุทธมี 56 คุณพระธรรม 38 คุณพระสงฆ์ 14 นับตาม พยางค์ของอักษรสรรเสริญพระพุทธคุณ รวมเป็น 108
3. การนับวัตถุมงคลต่าง ๆ ให้หัตถศาสตร์ บาทศาสตร์ ของพรหมณ์ อาทิ หอย ระบุ บ่งบาศ เป็นต้น รวมแล้วเป็น 108
4. การนับจิต 108 ดวง การนับต้นหา 108 จำพวก ในพระอภิธรรมัตถะสังคหะ นับเป็นจำนวน 108 ด้วยเช่นกัน
5. การโคจรรูปดวงอาทิตย์ของดาวนพเคราะห์ 9 ดวง ใน 12 ราศี รวมเป็น 108 เช่นเดียวกัน

ตามตำนานทางศาสนาจะใช้ตุ้บร้อยแปดสิ่ เหลือง สีแดง สีขาว และสีเขียว ในการทำพิธี สะเดาะเคราะห์ พิธีบูชาท้าวทั้งสี่ (ท้าวจตุโลกบาล) ส่วนการใช้งานตุ้บอวมงคลโดยทั่วไปจะใช้ตุ้บ สีแดง สีดำ และสีขาว โดยจะนำไปปักกรอบ ๆ สะตวง (กระทงที่ทำจากกาบกล้วย) หรือนำไปปัก บนกองทรายเล็ก ๆ โดยทำให้กับคนตายด้วยอุบัติเหตุโดยใช้ตุ้บร้อยแปดถึง 108 อัน

โดยสันนิษฐานว่า ตัวเลข 108 นี้มีเหตุผลในการคำนวณจักรราศี ในวิชาโหราศาสตร์ และถือว่าการรวมกำลังแห่งดาวนพเคราะห์ และกำลังแห่งพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ซึ่งเป็นเครื่องหมายแห่งสิริสวัสดิ์ทั้งหลาย แต่ถ้าพิจารณาถึงต้นหา 108 เคราะห์ 108 แล้ว การที่ประชาชนนำเอาตุ้บไปปักทำพิธีกรรม บริเวณที่มีคนตายด้วยอุบัติเหตุ (ตายโหง) ก็หมายใจ จะกำจัดเคราะห์ทั้งหลาย ให้หมดไปจากบุคคลผู้ตายหมดไปจากสถานที่นั้น และให้คนผู้มีชีวิตอยู่ ปลอดภัยจากเคราะห์ทั้งหมด สำหรับผู้มีความเชื่ออีกรูปแบบหนึ่งว่าการนำเอาตุ้บ 108 ไปปักบน เจดีย์ทรายนั้น ก็เพื่อเป็นมหาไชยชนะกำราบผีร้าย เพื่อจะบังคับให้ปลดปล่อยดวงวิญญาณของผู้ตายได้หลุดพ้นจากบ่วงกรรม นำเอาดวงวิญญาณไปเกิดในสุคติได้ เรื่องของตัวเลข 108 นี้จึง เป็นไปในความหมายว่า เป็นมงคลและไม่เป็นมงคล

11. ตุงซ่อซ้าง

ภาพ 16 แสดงรูปตุงซ่อซ้าง

ตุงซ่อซ้าง

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงซ่อซ้าง โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เขียมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) หนังสือ เรื่อง เครื่องสักการะในล้านนาไทย (เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาคนะ. 2538) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงซ่อซ้าง ดังนี้

ตุงซ่อซ้าง ในสมัยโบราณยามแม่ทัพออกศึกสงคราม ก็จะมีตุงซ่อซ้างประจำตัวซึ่งถือว่าเป็นตุงประจำตัวของแม่ทัพ ตุงซ่อซ้างมักประดิษฐ์จากผ้าแพรสีต่าง ๆ ที่เป็นผ้าสีล้วน โดยประดิษฐ์เป็นรูปสามเหลี่ยมขลิบขอบทั้ง 2 ด้าน กว้างประมาณ 1 นิ้ว หรือทำจีบระบายรอบ

ชอบทุก ๆ ด้านและจะประดิษฐ์ขึ้นเป็นคู่ บางครั้งก็มีการปักดินอย่างสวยงาม ในบางแห่งจะใช้ผ้า
สีและได้มีการเขียนลวดลายลงไป

ชาวบ้านจะนำเอาผ้าหรือกระดาษ มาประดิษฐ์เป็นตุ๊กตอ่ข้างด้วยขนาดที่เหมาะสม คือ
ยาวพอดีประมาณหนึ่งเมตรครึ่ง โดยทำให้มีลักษณะด้านหนึ่งกว้างขนาด 25 – 30 เซนติเมตร
และยาวหรือออกไปตามขนาดความพอดี ด้านข้างต้นจะทำเป็นร่องเพื่อใส่ไม้ไผ่ คือ ใช้ไม้ไผ่ลำเล็ก ๆ
มีความยาวประมาณ 3 – 4 เมตร มาเป็นคั่นข้อ ซึ่งไม้ไผ่ที่นิยมนำมาเป็นคั่นข้อมากที่สุด คือ
ไม้ไผ่รวก เพราะมีความแข็งแรงทนทานและยังมีน้ำหนักเบา

โอกาสในการใช้ตุ๊กตอ่ข้าง

ตุ๊กตอ่ข้าง ในปัจจุบันนี้มักจะประดิษฐ์เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยนำมาใช้ในงานพิธี
แห่พระพุทธรูป งานแห่ขบวนเกียรตินิยม หรือขบวนแห่ต้อนรับพระมหากษัตริย์ เจ้านาย หรือ
อาคันตุกะผู้ทรงเกียรติ ภายในเมืองและต่างเมือง โดยจะใช้แห่หน้าหน้าครัวทาน หรือใช้ปักสลั
กับตุ๊กตอ่ขอยในงานปอยต่าง ๆ

12. ตุงยอดธาดู

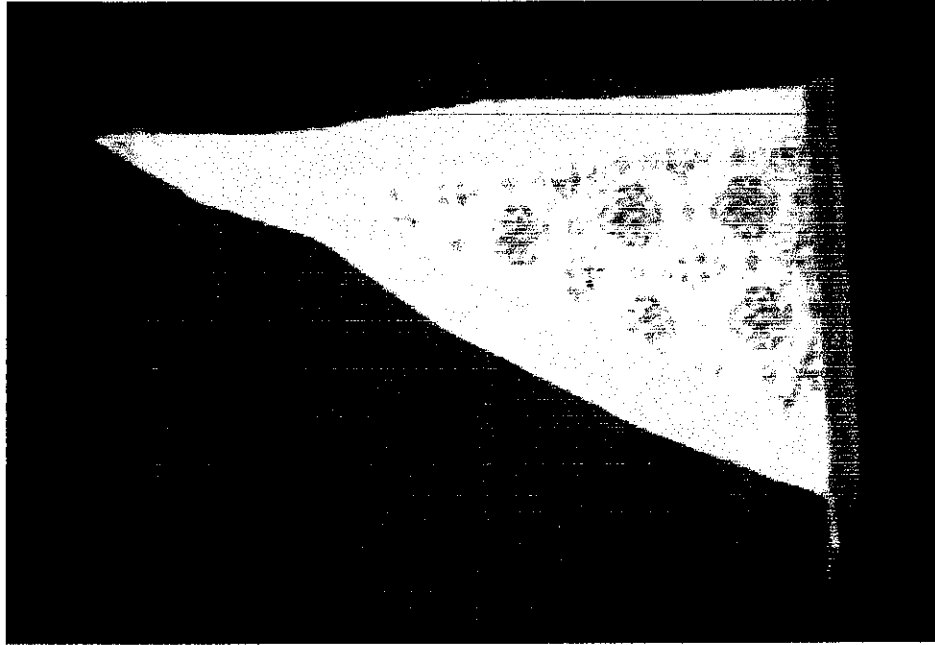
ภาพ 17 แสดงรูปตุงยอดธาดู

ตุงยอดธาดู

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงยอดธาดู โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเทพพิพัฒน์. 2546) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงยอดธาดู ดังนี้

ตุงยอดธาดู เป็นตุงที่มีขนาดเล็ก มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม ขายธงทำด้วยโลหะ จำพวกเหล็ก สังกะสี อลูมิเนียม เป็นต้น รูปทรงของตุงยอดธาดูจะพริ้วลู่ลม และจะประดับอยู่บนยอดของพระธาดูหรือยอดเจดีย์

13. ตุงปฎาก

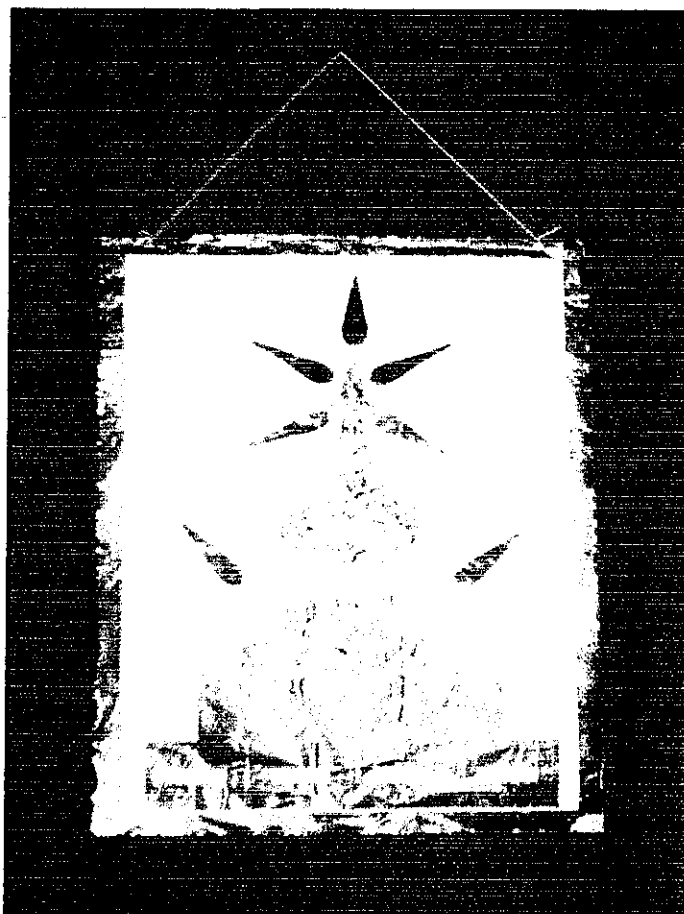
ภาพ 18 แสดงรูปตุงปฎาก

ตุงปฎาก

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงปฎาก โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง เครื่องสักการะในล้านนาไทย (เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาสนะ. 2538) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงปฎาก ดังนี้

ตุงปฎาก เป็นตุงที่มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมชายธง โดยจะประดิษฐ์จากแผ่นผ้าที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องบูชา หรือใช้เป็นเครื่องหมายแสดงฐานันดรศักดิ์ เครื่องหมายสถาบัน กองทัพ ธงกีฬาดี เป็นต้น ซึ่งในสมัยโบราณจะใช้ธงปฎากในการประกอบพิธีกรรม

14. ตุงพระบฏ

ภาพ 19 แสดงรูปตุงพระบฏ

ตุงพระบฏ

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงพระบฏ โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของ ไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงพระบฏ ดังนี้

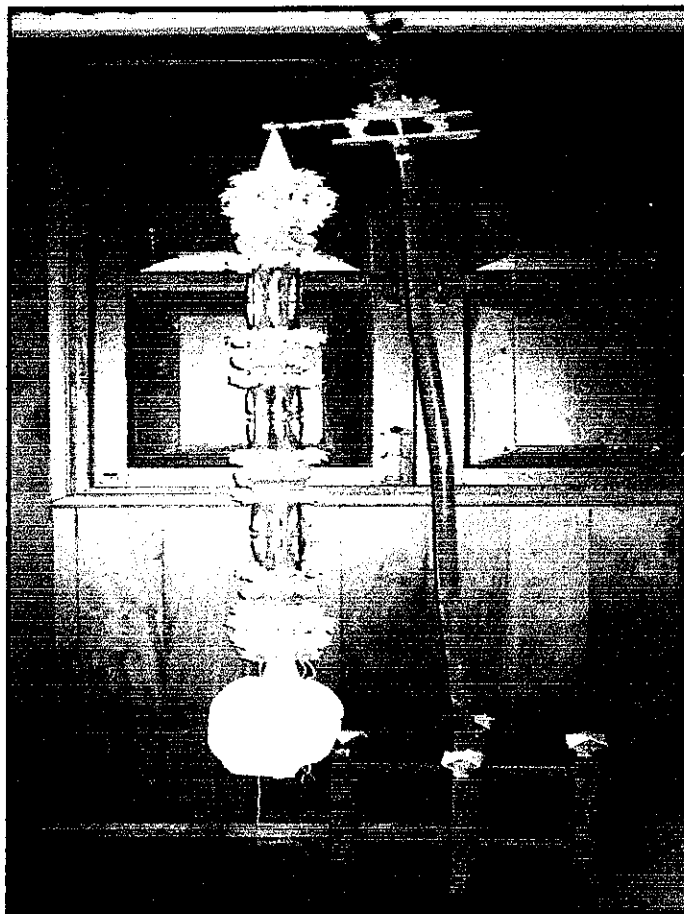
ตุงพระบฏ อาจเขียนว่า ตุงพระบุด หรือตุงพระบุด ก็ได้ เป็นตุงที่มีลักษณะเป็น ผืนผ้าใบ หรือกระดาษรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดต่าง ๆ ส่วนมากจะมีขนาดประมาณ 80 x 100 เซนติเมตร ซึ่งจะมีกรอบทั้งสี่ด้านที่ทำด้วยไม้เพื่อขึงให้ผ้าหรือกระดาษตึง ตุงพระบฏ จะมี

การเขียนภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติ โดยส่วนใหญ่จะเป็นรูปพระพุทธเจ้าประทับนั่ง รูปพระพุทธเจ้าประทับยืน ปางลีลาหรือปางเปิดโลก เป็นต้น ดังนั้น จึงแน่นอนว่าต้องใช้เพื่อเป็นพุทธบูชาหรือเกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธโดยตรง

โอกาสในการใช้ตุ๊กพระบฏ

ชาวล้านนาใช้ตุ๊กพระบฏเพื่อเป็นพุทธบูชา โดยจะนำตุ๊กพระบฏมาตกแต่งประดับประดาแล้วแขวนไว้กับผนัง ตรงด้านหลังทั้งสองด้านขององค์พระประธานในโบสถ์ สาเหตุที่ต้องแขวนไว้ทั้งสองด้านก็เพราะเป็นของที่ต้องประดับคู่กัน และเพื่อความสวยงามรูปเขียนทั้งสองด้าน จะต้องเป็นแบบเดียวกัน ขนาดเท่ากัน และมีความเก่าความใหม่ที่ใกล้เคียงกัน

15. ตุงบอก

ภาพ 20 แสดงรูปตุงบอก

ตุงบอก

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงบอก โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เขียมศรีทอง และคณะ. 2542) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงบอก ดังนี้

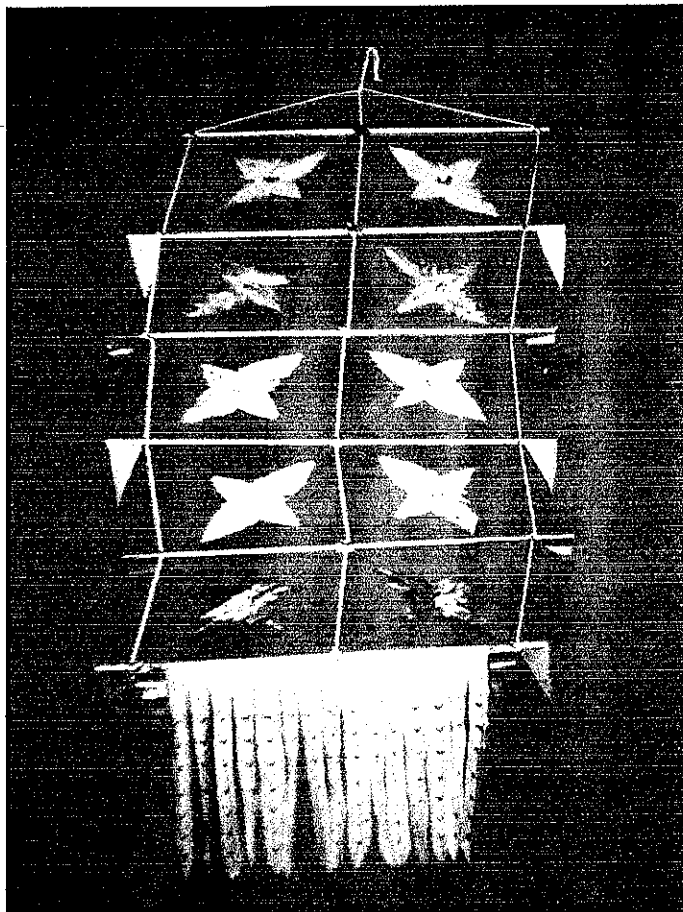
ตุงบอก คือ ตุงรูปกระบอกที่มีโครงอยู่ภายใน ประดิษฐ์จากไม้ไผ่ขัดเป็นรูปวงกลมมีลักษณะเหมือนกระบอกไม้ จึงเรียกว่า " ตุงบอก " สวนรอบ ๆ โครงไม้นั้นจะถูกห่อหุ้มด้วยผ้าทั้งผ้าดิบ ผ้าดอก ผ้าโปร่ง ผ้าใยหรือกระดาษก็ได้ ทำเป็นท่อน ๆ เหมือนกับตุงไชย ผิดกันตรงที่มีลักษณะกลมเท่านั้น ซึ่งตรงช่วงข้อระหว่างท่อนก็จะมีกรตักแต่งประดับประดาให้สวยงาม ส่วน

ชายด้านล่างของตุ้งจะมีการร้อยอุบะประดับเอาไว้ มีขนาดความยาวประมาณ 7 , 9 , 11 ท่อน โดยมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 8 นิ้ว

โอกาสในการใช้ตุ้งบอก

ชาวล้านนาใช้ตุ้งบอกเพื่อเป็นพุทธานุชา โดยจะนำตุ้งบอกตกแต่งประดับประดาแล้ววางตรงด้านข้างขององค์พระประธาน ซึ่งจะใช้ตุ้งเพียงตัวเดียว หรือใช้ตุ้งสองตัววางไว้ทั้งสองด้านขององค์พระประธานก็ได้ แต่เพื่อความสวยงามส่วนใหญ่มักนิยมวางไว้เป็นคู่กัน

16. ตุ้งใย

ภาพ 21 แสดงรูปตุ้งใย

ตุ้งใย

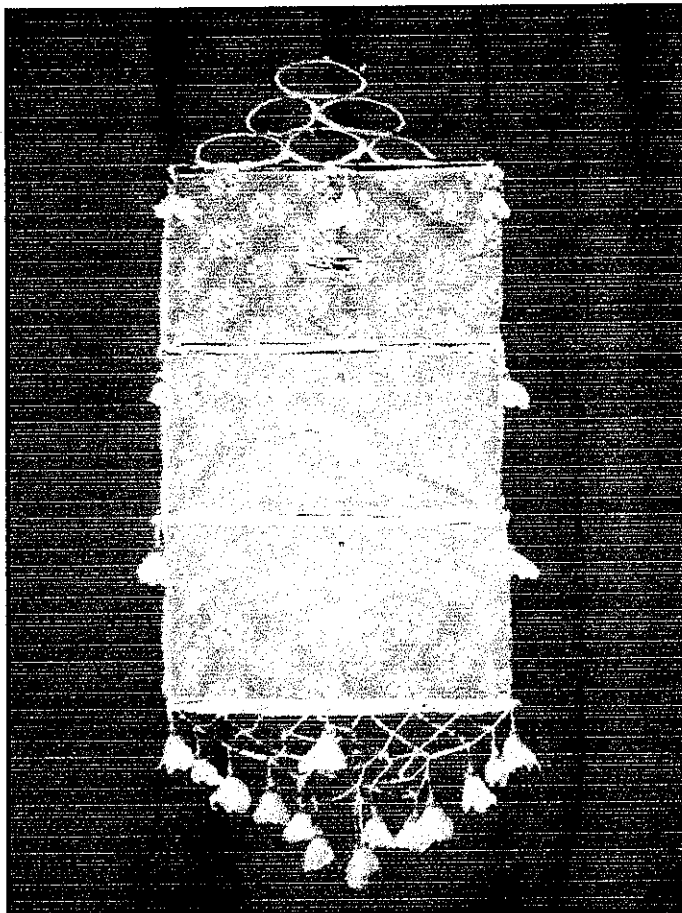
จากการรวบรวมข้อมูล ตุ้งใย โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุ้ง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุ้ง : ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เขียมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุ้งทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ตุ้งใย ดังนี้

ตุ้งใย คือ ตุ้งที่ประดิษฐ์จากเส้นด้ายหลายสี หรืออาจประดิษฐ์จากเส้นฝ้ายและเส้นไหม เป็นต้น โดยการนำมาผูกติดกันคล้ายใยแมงมุม จึงได้มีชื่อเรียกว่า “ตุ้งใยแมงมุม” ซึ่งจะมีการนำไม้ไผ่มาสอดเป็นโครงยึดเอาไว้เป็นช่วง ๆ แล้วตกแต่งประดับประดาด้วยวัตถุที่เป็นรูปดอกไม้ หรือพู่ห้อย

โอกาสในการใช้ตุงโย

ตุงโยนี้ไม่ได้เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายนัก เพราะจะประดิษฐ์ขึ้นใช้เพียงบางท้องถิ่นเท่านั้น โดยจะใช้ในพิธีสำคัญทางศาสนาเช่นเดียวกับตุงไชย หรือนำไปแขวนไว้ในวิหารหน้าองค์พระประธานเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ซึ่งจะพบตุงโยมากที่สุดในช่วงเทศกาลสงกรานต์เท่านั้น

17. ตุ้งช้าง

ภาพ 22 แสดงรูปตุ้งช้าง

ตุ้งช้าง

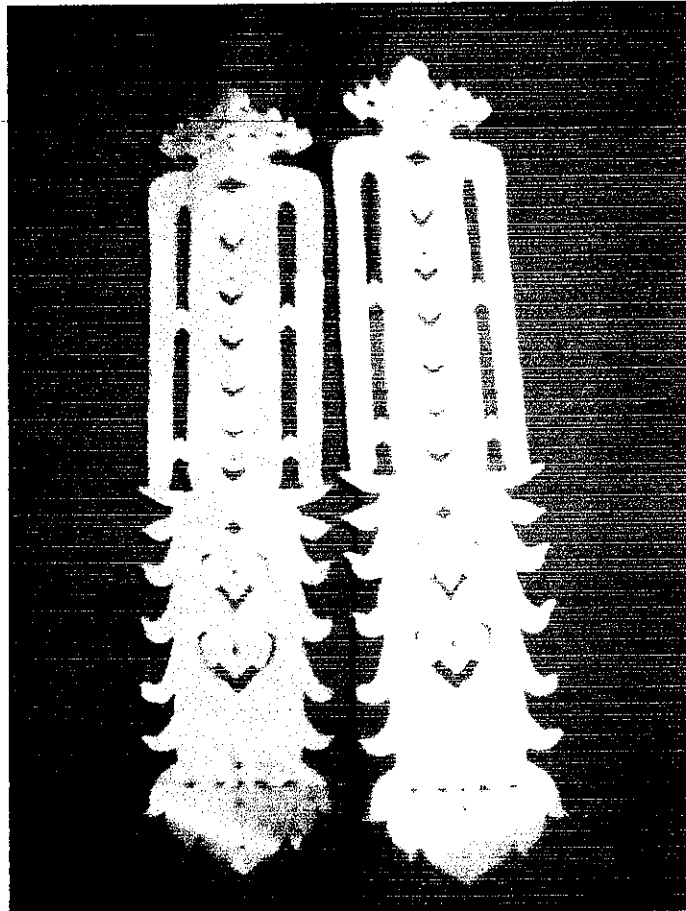
จากการรวบรวมข้อมูล ตุ้งช้าง โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุ้ง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) หนังสือ เรื่อง ตุ้งทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ตุ้งช้าง ดังนี้

ตุ้งช้าง จัดเป็นตุ้งไชยชนิดหนึ่งแต่มีขนาดใหญ่กว่าจึง เรียกว่า " ตุ้งช้าง " มีความกว้างประมาณ 2 - 3 ฟุต ยาวประมาณ 4 เมตร เป็นตุ้งที่ประดิษฐ์จากผ้าลูกไม้ไปร้องบาง ๆ หรือใช้กระดาษในการประดิษฐ์ก็ได้ ในบางท้องถิ่นก็นำเอาดอกไม้ไปมาทำเป็นโครงเพื่อให้คงรูปทรง

โอกาสในการใช้ตุงช้าง

การนำตุงช้างไปใช้ก็จะมีลักษณะเช่นเดียวกับตุงไทย คือนำมาใช้ในงานเฉลิมฉลองต่าง ๆ การปักตุงช้างจะต้องใช้คันตุงเป็นไม้ไผ่ลำใหญ่ ๆ ยาว ๆ เช่น ไผ่สีสุก หรืออาจใช้ไม้ซางลำโต ๆ ก็ได้ โดยจะปักตุงช้างเรียงตามสองข้างทางที่เข้าสู่วัด เช่น ในงานฉลองวัดวาอาราม งานปอยหลวง เป็นต้น เพื่อบูชาพระรัตนตรัย ซึ่งถือว่าได้บุญกุศลอย่างแรงและเป็นสิริมงคล

18. ตุงค้ำ

ภาพ 23 แสดงรูปตุงค้ำ

ตุงค้ำ

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงค้ำ โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เขียมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงค้ำ ดังนี้

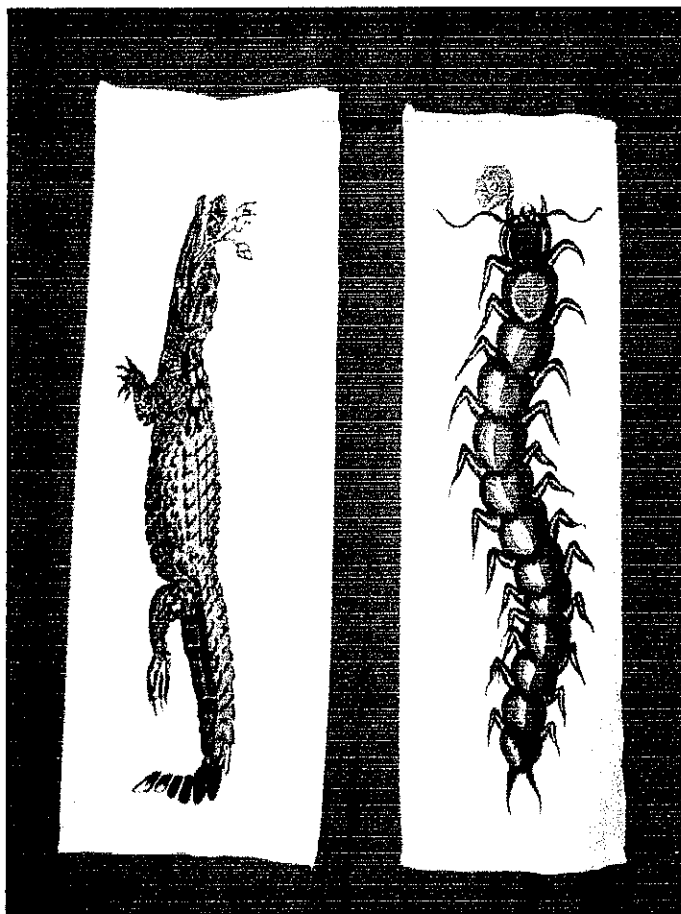
ตุงค้ำ เป็นตุงที่ใช้ในการถวายทาน ประดิษฐ์จากกระดาษ มีความกว้างประมาณ 1 คืบเศษ ๆ ยาวประมาณ 5 ศอก ถึง 6 ศอก โดยจะมีการแยกประเภทตามสีและลักษณะการถวายทานที่ต่างกันออกไป

โอกาสในการใช้ตุ้งค้ำ

- ตุ้งค้ำสีขาว จะใช้ถวายนาน เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ถวายทานเองในชาติหน้า
- ตุ้งค้ำสีเหลือง ใช้ถวายนาน เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติสนิทมิตรสหายที่ล่วงลับ

ไปแล้ว

19. ตุงจระเข้ , ตุงตะขาบ

ภาพ 24 แสดงรูปตุงจระเข้ , ตุงตะขาบ

ตุงจระเข้ , ตุงตะขาบ

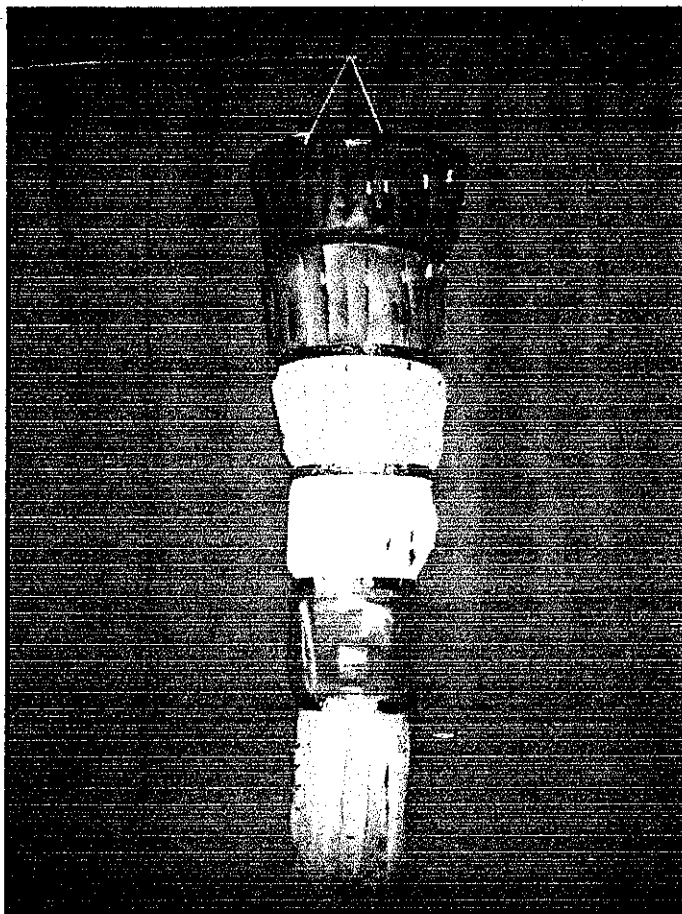
จากการรวบรวมข้อมูล ตุงจระเข้ , ตุงตะขาบ โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงจระเข้ , ตุงตะขาบ ดังนี้

ตุงจระเข้ , ตุงตะขาบ เป็นตุงที่ประดิษฐ์จากผ้า มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ซึ่งจะมีรูปจระเข้ และรูปตะขาบ หรือรูปนางเงือก เต่า อยู่ตรงกลางของตัวตุง ซึ่งตุงทั้งสองชนิดนี้จะมีการนำมาใช้ร่วมกัน

โอกาสในการใช้ตุจระเข้, ตุจตะขาบ

ตุจระเข้, ตุจตะขาบ จะนำมาใช้ในการทอดกฐิน ซึ่งมีเรื่องเล่าว่า การทอดกฐิน นั้นได้บุญกุศลสูงมาก บรรดามนุษย์กระทั่งแม้สัตว์ต่าง ๆ ก็อยากจะไปร่วม แต่เนื่องจากระยะทาง ทุรกันดารและไกล พวกจระเข้ และตะขาบมักจะตายกัน สัตว์เหล่านี้จึงขอให้นารูปของตนเดินนำ หน้าขบวนกฐินไปด้วย เพื่อจะได้มีบุญกุศลด้วย ถ้าเห็นตุจระเข้หรือตะขาบ นางเงือก เต่า ปีก อยู่หน้าวัด ก็แสดงว่าวัดนั้นได้มีการทอดกฐินแล้ว

20. ตุงขอนงวงช้าง , ตุงขอนกัม

ภาพ 25 แสดงรูปตุงขอนงวงช้าง , ตุงขอนกัม

ตุงขอนงวงช้าง , ตุงขอนกัม

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงขอนงวงช้าง , ตุงขอนกัม โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรพิชญ์พัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงขอนงวงช้าง , ตุงขอนกัม ดังนี้

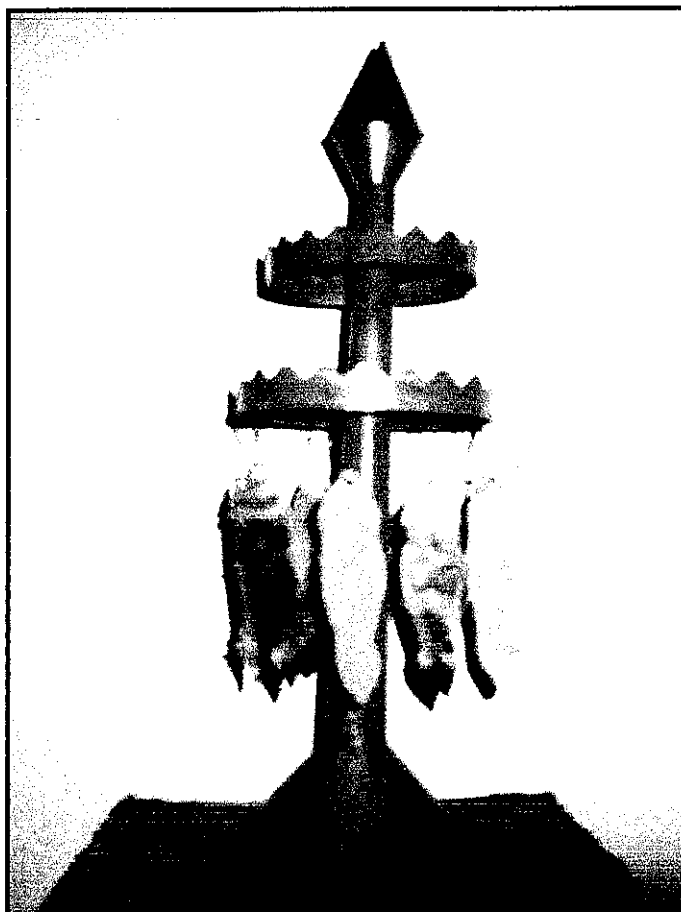
ตุงขอนงวงช้าง , ตุงขอนกัม คือ ตุงที่มีลักษณะเป็นท่อนกลมยาว ๆ คล้ายงวงช้าง ซึ่งประดิษฐ์ขึ้นมาจากไม้ไผ่ที่เป็นแกนวงแหวน แล้วนำมาผูกมัดโยงกันเป็นปล้องยาว ๆ จากนั้น

จึงทำการห่อหุ้มด้วยกระดาษว่าวสีต่าง ๆ หรือผ้าสีต่าง ๆ และตกแต่งประดับประดาด้วยกระดาษเงินหรือกระดาษทอง

โอกาสในการใช้ตุงของวงซำ , ตุงชอนกัม

ตุงของวงซำ , ตุงชอนกัม มีการนำไปใช้โดยการนำมามัดผูกติดกับคันทันไม้ไผ่ แล้วจึงนำไปแขวนไว้บริเวณหน้าองค์พระประธานในวิหาร เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

21. ตุงที่ใช้ประกอบการเทศน์

ภาพ 26 แสดงรูปตุงที่ใช้ประกอบการเทศน์

ตุงที่ใช้ประกอบการเทศน์

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงที่ใช้ประกอบการเทศน์ โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรพิชญ์พัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงที่ใช้ประกอบการเทศน์ ดังนี้

ตุงที่ใช้ประกอบการเทศน์ เป็นตุงที่ใช้ประกอบพิธีเทศน์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาตามคติความเชื่อในเทศกาลตั้งธรรมหลวงในเดือนยี่เป็ง (วันเพ็ญเดือนสิบสอง) หรือตั้งธรรมหลวงเดือนยี่เป็ง (วันเพ็ญเดือนยี่) โดยมีตุงประกอบการเทศน์ที่สอดคล้องกับการเทศน์ธรรมเรื่องต่าง ๆ ในทศชาติ ดังนี้

ตุงดิน ชาวล้านนาใช้ประกอบการเทศน์กัณฑ์แรก คือ เตมียชาดก

ตุงดิน เป็นตุงขนาดเล็กมีขนาดความกว้างประมาณ 4-5 นิ้ว ความยาวประมาณ 15 นิ้ว ประดิษฐ์จากผ้า ไม้ กระดาษ และกาบโปก (กาบไม้ไผ่ขนาดใหญ่) โดยตัดเป็นรูปตุง ทายางไม้แล้วโรยหรือทาดินให้ทั่วจนเกาะติดกับผืนตุง แล้วจึงนำไปตากให้แห้งจากนั้นร้อยหัวตุง กับคันไม้ยาวประมาณ 20 นิ้ว

ตุงทราย ชาวล้านนาใช้ประกอบการเทศน์กัณฑ์ที่ 2 คือ ชนกุมาร

ตุงทราย เป็นตุงที่มีลักษณะและขนาด ตลอดจนการใช้วัสดุเหมือนกับตุงดินเกือบทุกประการ แต่จะแตกต่างกันตรงที่ใช้ทรายโรยแทนดินเท่านั้น

ตุงไม้ ชาวล้านนาใช้ประกอบการเทศน์กัณฑ์ที่ 3 คือ สุวรรณสาม

ตุงไม้ เป็นตุงที่ประดิษฐ์จากไม้กระดาน มีขนาดความกว้างประมาณ 4 นิ้ว ความยาวไม่เกิน 1 เมตร แล้วตัดหรือแกะสลักเป็นรูปตุงไซ ในบางแห่งได้มีการแกะสลักลวดลายอย่างงดงามแล้วลงรักปิดทอง ส่วนมากจะพบในเชียงใหม่ ตุงไม้บางอันจะมีการจารอักษรธรรมบอกปีที่สร้างไว้ด้วย

ตุงเงิน หรือ ตะกั่ว ชาวล้านนาใช้ประกอบการเทศน์กัณฑ์ที่ 4 คือ เนมิราช

ตุงเงิน เป็นตุงที่ประดิษฐ์จากตะกั่ว โดยการหลอมตะกั่วให้ละลายแล้วนำไปเทลงในแบบพิมพ์รูปตุง การนำไปใช้ทำได้โดยร้อยส่วนหัวของตุงแล้วจึงนำมาผูกติดกับคันตุง เนื่องจากตุงชนิดนี้ประดิษฐ์ยากและวัสดุที่ใช้ก็มีราคาแพง จึงนิยมทำให้มีขนาดเล็ก ๆ แต่บางท้องถิ่นก็จะใช้กระดาษตัดเป็นรูปตุงแล้วทาด้วยสีตะกั่วแทนก็ได้

ตุงเหี้ยก หรือ ตีบุก ชาวล้านนาใช้ประกอบการเทศน์กัณฑ์ที่ 5 คือ มโหสถ

ตุงเหี้ยก เป็นตุงที่ประดิษฐ์จากโลหะ ผสมระหว่างตะกั่วกับสังกะสีหรือเหล็กกับสังกะสี วิธีการประดิษฐ์ก็จะเหมือนกับการประดิษฐ์ตุงเงิน

ตุงเหล็ก หรือ สังกะสี ชาวล้านนาใช้ประกอบการเทศน์กัณฑ์ที่ 6 คือ ภูริทัต

ตุงเหล็ก เป็นตุงที่ประดิษฐ์จากแผ่นสังกะสี โดยการตัดเป็นรูปตุงแล้วแกะลายหรือดุนเป็นลวดลายต่าง ๆ

ตุงทอง หรือ ทองเหลือง ชาวล้านนาใช้ประกอบการเทศน์กัณฑ์ที่ 7 คือ จันทกุมารชาดก

ตุงทอง เป็นตุงที่ประดิษฐ์จากแผ่นทองเหลือง โดยการตัดเป็นรูปตุงแล้วแกะลายหรือดุนให้เป็นลวดลายต่าง ๆ

ตุ้งข้าวเปลือก ชาวล้านนาใช้ประกอบการเทศน์กัณฑ์ที่ 8 คือ นารทชาดก

ตุ้งข้าวเปลือก เป็นตุ้งที่มีลักษณะและขนาด ตลอดจนวิธีประดิษฐ์รวมทั้งวัสดุที่ใช้ก็จะเหมือนกับการประดิษฐ์ตุ้งดินและตุ้งทราย เพียงแต่ใช้ข้าวเปลือกโรยแทนดินและทรายเท่านั้น

ตุ้งข้าวสาร ชาวล้านนาใช้ประกอบการเทศน์กัณฑ์ที่ 9 คือ วิทูรบัณฑิต

ตุ้งข้าวสาร เป็นตุ้งที่มีลักษณะและขนาด ตลอดจนวิธีประดิษฐ์รวมทั้งวัสดุที่ใช้ก็จะเหมือนกับการประดิษฐ์ตุ้งดิน ตุ้งทราย และตุ้งข้าวเปลือก เพียงแต่ใช้ข้าวสารโรยแทนดิน ทราย และข้าวเปลือกเท่านั้น

ตุ้งเงิน ชาวล้านนาใช้ประกอบการเทศน์กัณฑ์ที่ 10 คือ เวสสันดร

ตุ้งเงิน เป็นตุ้งที่ใช้โลหะเงินมาตีเป็นแผ่นบาง ๆ โดยตัดเป็นรูปตุ้งแล้วแกะลายหรือฉลุให้เป็นลวดลายต่าง ๆ เพื่อความสวยงาม แต่เนื่องจากโลหะเงินมีราคาแพงจึงมักประดิษฐ์เป็นตุ้งเล็ก ๆ หรือนำกระดาษที่มีสีเงินมาประดิษฐ์ตุ้งแทนก็ได้

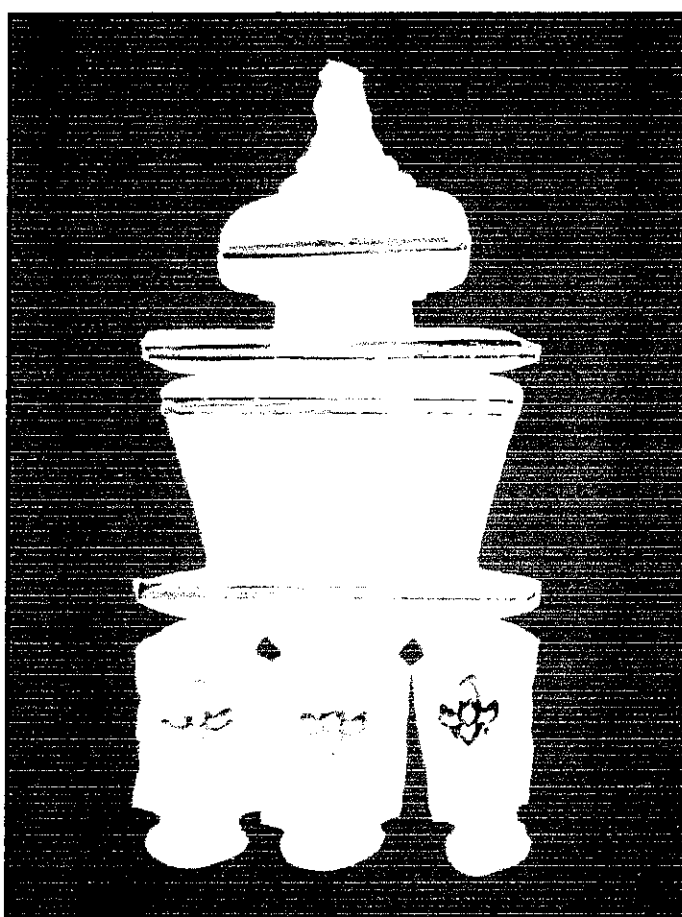
ตุ้งคำ ชาวล้านนาใช้ประกอบการเทศน์กัณฑ์ เรื่อง สิทธาตถ์ หรือ สิทธาตถ์ออกบวช

ตุ้งคำ หรือ ตุ้งทองคำ เป็นตุ้งที่มีวิธีการประดิษฐ์คล้ายกับตุ้งเงินทุกประการ เพียงแต่ใช้โลหะทองคำแทนโลหะเงินเท่านั้น

ตุงอวมงคล

ตุงอวมงคล คือ ตุงที่สร้างขึ้นในพิธีงานศพ หรือถวายทานแก่ผู้ตาย เนื่องจากประสพอุบัติเหตุหรือถวายทานเพื่อเป็นอาณิสย์แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว

1. ตุงสามหาง

ภาพ 27 แสดงรูปตุงสามหาง

ตุงสามหาง

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงขนองวงช้าง , ตุงขนอกัม โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เขียมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง พจนานุกรม

หัตถกรรมพื้นบ้าน ภาคเหนือ (วิบูลย์ ลีสุวรรณ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) หนังสือ เรื่อง พจนานุกรมหัตถกรรมหนังสือ เรื่อง เครื่องสักการะในล้านนาไทย (เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาศนะ. 2538) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงสามหาง ดังนี้

ตุงสามหาง หรือ ตุงรูปคน และในบางท้องถิ่น เรียกว่า ตุงอ่องแอ่ง เป็นตุงที่ประดิษฐ์ขึ้นจากกระดาษสาหรือผ้าขาว ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายคน ส่วนบนคล้ายศีรษะคนจากส่วนเอวลงไปแยกออกเป็น 3 แฉก เรียกว่า สามหาง

ตุงสามหางเป็นตุงปริศนาสำหรับคนทั่วไป เกี่ยวกับสามหางบนผืนตุงนี้ มีท่านผู้รู้หลายท่านได้ตีความไปหลาย ๆ ทาง ซึ่งล้วนแสดงคติทางพระพุทธศาสนา อาทิ หมายถึงโลกทั้งสาม ที่มนุษย์เราไม่สามารถหลีกเลี่ยงหนีได้พ้น คือ กามโลก รูปโลก อรูปโลก หรือหมายถึงอนิจจัง (เครื่องหมายแห่งความไม่เที่ยง) ทุกขัง (ความทุกข์) อนัตตา (ความไม่ใช่ตน) ซึ่งตามคติทางพระพุทธศาสนาเชื่อกันว่าเมื่อคนเราตายไปแล้ว จะต้องไปเกิดในภพใดภพหนึ่งตามความดี ความชั่วที่สั่งสมไว้ หรือหมายถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อันเป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชน หรือหมายถึง วัฏฏวน 3 คือ กิเลส กรรม และวิบาก

ความหมายที่แท้จริงของสามหางนี้ ไม่ทราบแน่ชัดว่าคนโบราณต้องการสื่อความหมายถึงสิ่งใดกันแน่ ทราบเพียงคติความเชื่อที่ชาวล้านนาถือกันว่า ตุงสามหางเป็นเครื่องนำทางผู้ตายไปสู่สวรรค์

ส่วนวิธีการประดิษฐ์ตุงสามหาง เริ่มโดยการนำเอากระดาษสาหรือผ้าขาว มีขนาดความยาวประมาณ 100 เซนติเมตร และกว้างประมาณ 35 เซนติเมตร มาพับครึ่งตามแนวยาวแล้วใช้กรรไกรตัดเป็นรูปหัว ไหล่ และเอว โดยให้ตัดจากส่วนหัวลงมาถึงเอว ประมาณ 50 เซนติเมตร แล้วคลี่ออกจากรูปหัวไหล่ส่วนที่ยังไม่ได้ตัดให้เป็นสามส่วนตามยาว คือตัดให้เป็น 3 แฉก หรือ 3 หาง ตรงส่วนปลายหางตัดให้แหลม เมื่อคลี่ออกจะได้รูปคล้ายคนครึ่งท่อนต่อไปเป็นขั้นตอนการตกแต่ง ทำได้โดยใช้ดอกลีขนาดกว้างประมาณ 1 เซนติเมตร หนาประมาณ 2 เซนติเมตร ทากาวติดที่ส่วนอก 2 อัน ให้ห่างกันประมาณ 6 เซนติเมตร และติดที่ส่วนเอวอีก 4 อัน จากนั้นให้ตัดกระดาษหน้าเดียวสีดำหรือสีทอง กว้างประมาณ 1.5 เซนติเมตร ทากาวปิดทับดอกลีอีกทีหนึ่งเพื่อจะได้มองไม่เห็นไม้ดอกลี การติดดอกลีที่ตุงก็เพื่อช่วยให้ตุงไม่พับลงมาง่าย ๆ ขั้นตอนต่อมาคือ นำเอากระดาษสีดำหรือสีทองตัดให้เป็นเส้นเล็กประมาณ 1 เซนติเมตร แล้วทากาวติดตรงริมผ้าด้านนอกรวมทั้งหางทั้ง 3 หาง ส่วนตรงกลางตัว เอว และส่วนปลายหางให้ตกแต่งประดับประดาด้วยดอกกาบอก หรือดอกจอกที่ทำด้วยกระดาษสีดำ

การนำตุงสามหางไปใช้ ทำได้โดยนำไปแขวนไว้กับคันทุงซึ่งยาวประมาณ 150 เซนติเมตร แล้วจึงนำไปปักไว้ใกล้โรงศพ ขณะเคลื่อนศพไปยังป่าช้าก็จะมีคนแบกตุงสามหางนำไปก่อน โดยห้ามไม่ให้หันหน้ากลับไปดูข้างหลัง เมื่อถึงป่าช้าก็จะปักไว้ใกล้กับเชิงตะกอน

ตุงสามหางเป็นเครื่องแสดงให้ผู้พบเห็นทราบว่า ขบวนศพกำลังจะผ่านมาเพื่อบอกให้เด็ก ๆ จึงเข้าไปหลบอยู่ในบ้าน พร้อมกันนั้นก็ต้องเอาซี้เต้าไปโรยในบริเวณประตูบ้านเพื่อป้องกันผีเข้าบ้าน พวกหมอลำไสยศาสตร์จะนำหางตุงตรงกลางมาลงเป็นผ้ายันต์ เชื่อว่าหากใครนำผ้ายันต์นั้นมาไว้กับตัวจะทำให้หญิงสาวหลงไหล สำหรับนักเรียนไก่อชนหากเอายันต์นี้ไปเช็ดหัวให้น้ำแกไก่อชน ไก่อชนนั้นจะเก่งเอาชนะคู่แข่งได้ง่าย

ปัจจุบันนี้ตุงสามหางไม่ได้ทำขึ้น เพื่อให้ประกอบงานพิธีอวมงคลอย่างงานศพเพียงอย่างเดียวเท่านั้นในปัจจุบันได้มีการทำขึ้น เพื่อเป็นเครื่องตกแต่งประดับประดาสถานที่ด้วยเพราะตุงสามหางจะมีรูปร่างลักษณะที่สวยงามน่าชม บางแห่งก็ประดิษฐ์เป็นรูปเทวดาพนมมือมี 3 หาง และได้ตกแต่งเครื่องประดับของเทวดาด้วยกระดาษเงิน กระดาษทอง ที่ตัดเป็นลวดลายดอกไม้ อันอ่อนช้อยหรือลายกระหนกที่ดูวิจิตรบรรจง

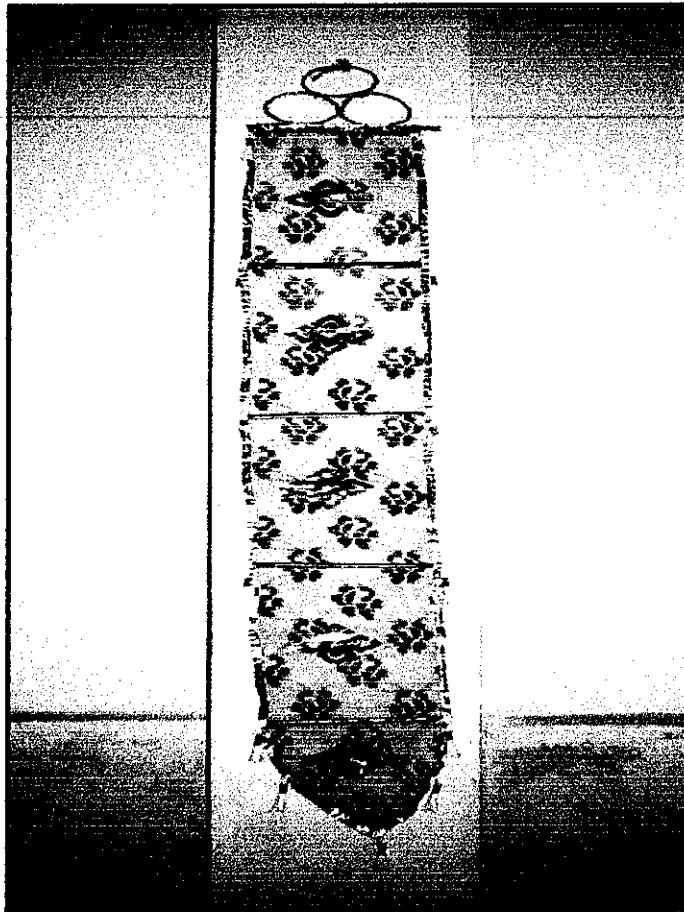
ตุงสามหาง หรือ ธงสามหางมีค่านิยม ดังนี้

1. ในพระธรรมบท กล่าวว่ ตุง 3 หาง เป็นเครื่องหมายของเทพยดาบนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ เรื่อง มัญจฎกุนทรี ภาค 1 (อ่านว่า = มัด - ทะ - กุน - ทรี)
2. ตุงเป็นเครื่องหมายแห่งบุคคลนั้น เพราะมีชื่อวัน เดือน ปีเกิด และวันตายอยู่ด้วย ทำให้บุคคลผู้มาสังการะศพจดจำง่าย
3. ตุงเป็นเครื่องประดับเชิงเกียรติยศของผู้ตาย
4. เป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาจากพระพุทธศาสนา ที่นิยมกันในอินเดียและลังกา

โอกาสในการใช้ตุงสามหาง

ตุงสามหาง นำไปใช้โดยการแบกหน้าศพไปสู่สถานหรือเชิงตะกอน สำหรับชาวบ้านธรรมดาจะใช้สีขาว ซึ่งมีลวดลายเป็นรูปดอกไม้หรือลายกนก ส่วนผู้ที่มีสมณศักดิ์จะประดิษฐ์ด้วยลายทอง ลายเทพ และจะใช้ผ้าสีเหลืองหรือสีแดง เป็นต้น ตุงสามหางเป็นเครื่องหมายแสดงคติทางพุทธศาสนา หมายถึง โลกทั้งสาม ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรูปภูมิ ซึ่งเชื่อว่าเมื่อตายไปแล้ว จะต้องไปเกิดในภพใดภพหนึ่งตามความเชื่อที่สร้างไว้ หรืออีกนัยหนึ่ง 3 หางนั้นเป็นคติเตือนใจให้ผู้มาร่วมงานศพเกิดความรู้สึกว่า “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” อีกทางหนึ่งด้วย

2. ตุงแดง

ภาพ 28 แสดงรูปตุงแดง

ตุงแดง

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงแดง โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงแดง ดังนี้

ตุงแดง มีชื่อเรียกอื่นๆ อีกว่า ตุงค้ำแดง ตุงผีตายโหง โดยจะมีลักษณะคล้ายตุงไชย แต่สั้นกว่ามีสีแดง ทำจากผ้าหรือกระดาษสีแดง สำหรับใช้ในพิธีสูตรถอนศพที่ตายผิดปกติ เช่น ตายเพราะประสบอุบัติเหตุ โดยชาวล้านนาเชื่อว่าเมื่อคนตาย ณ ที่ใดจิตวิญญาณหรือ "ขวัญ"

ก็จะสิงสถิตอยู่ ณ ที่นั้นไม่ได้ไปผิดไปเกิดตามวิฏสงสาร ต้องทำพิธีสวดถอน ณ ที่เกิดเหตุ นั้นภายใน 7 วัน

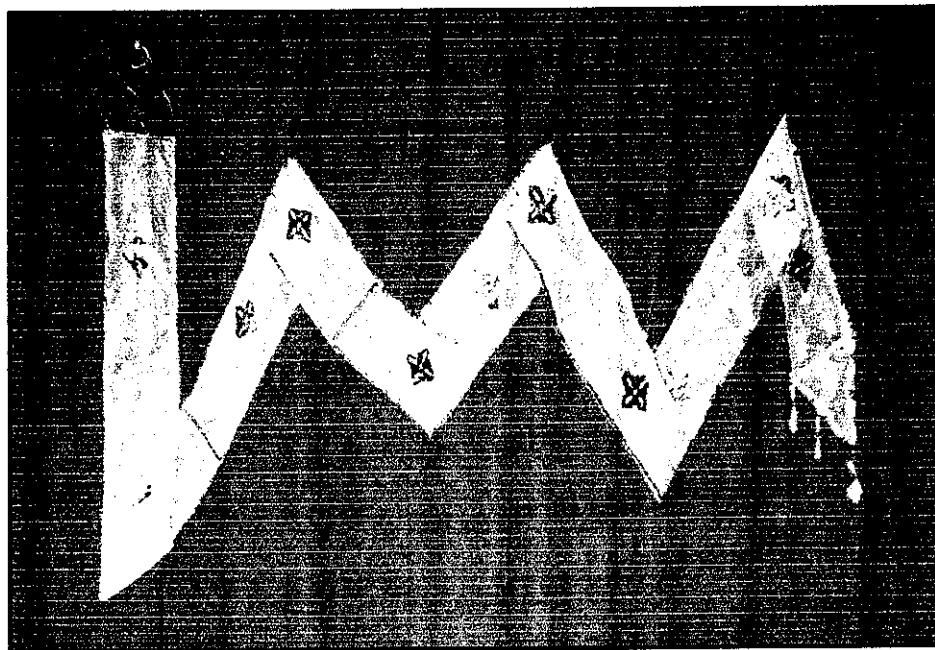
เครื่องมือที่ใช้ในพิธีกรรมประกอบด้วย ตุงแดง 1 ผืน กองทรายเล็ก ๆ จำนวน 108 กอง หรืออาจจะก่อเจดีย์ทรายกองเล็ก ๆ เท่ากับอายุของผู้ตาย ไว้ในกรอบสายสิญจน์หรือด้ายฝ้าย จากนั้นจึงปักตุงขออันเล็ก ๆ ไว้บนกองเจดีย์ทรายกองเล็ก ๆ ที่ก่อไว้ ให้เท่ากับจำนวนเจดีย์ทรายนอกจากนั้นก็ยังมี “สังฆติบ” คือ เจ้าภาพจะนำเอาของติบ ๆ ของสด ของคาวทุกชนิด ที่หาได้ในท้องถิ่นมาทำพิธีถวายทานแด่พระสงฆ์ เครื่องถวายทานเหล่านั้น เรียกว่า “สังฆติบ” เมื่อถวายทานตุงกองทรายเล็ก ๆ และสังฆติบแด่พระสงฆ์ ที่นิมนต์มาทำพิธี ณ ที่เกิดอุบัติเหตุแล้ว พระสงฆ์จะให้รับศีล ภัตต และกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายเพื่อไปเกิดในที่ใหม่

โอกาสในการใช้ตุงแดง

ในการถวายทานตุงแดง เชื่อกันว่าหากไม่ถวายทานตุงแดงผู้ตายก็จะกลายเป็นเปรตเป็นผีวนเวียนหลอกหลอนผู้คนอยู่ ณ ตรงจุดนั้น ตุงแดงที่พ่อแม่หรือญาติพี่น้องนำไปถวายทานและนำไปปักไว้ จะได้กวัดแกว่งให้ดวงวิญญาณของผู้ตาย ได้มีโอกาสจับชายตุงเพื่อล่องลอยขึ้นสู่บนสวรรค์

เหตุที่ใช้สีแดง ก็เพื่อเตือนสติแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ให้ระลึกเสมอว่า อุบัติเหตุเกิดจากความประมาท และการดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท ตามคำสอนของพระศาสนามนอกจากจะพ้นเหตุเภทภัยแล้วยังมีโอกาสหลุดพ้นจากวิฏสงสารนั้นด้วย

3. ตุงพันวา

ภาพ 29 แสดงรูปตุงพันวา

ตุงพันวา

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงพันวา โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเทพพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงพันวา ดังนี้

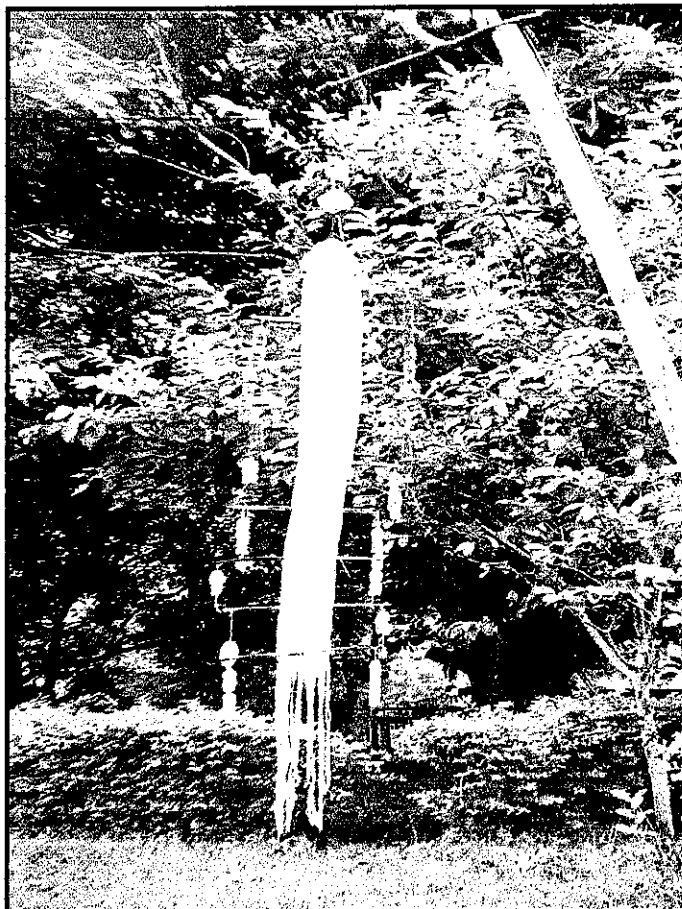
ตุงพันวา หรือ ตุงชาววา (ชาว หมายถึง ยี่สิบ) ตุงพันวาจัดเป็นเป็นตุงไชยชนิดหนึ่งแต่ยาวกว่าตุงไชย มีขนาดความยาวของตุงวัดได้ 20 วา เป็นตุงที่ประดิษฐ์มาจากผ้าบางโปร่ง หรือใช้การทอผ้าให้ได้ขนาดกว้าง 1 ศอก ยาว 20 วา ซึ่งจะมีการตกแต่งประดับประดาตลอดสายบนตุงหรือไม้ก็ได้ ตุงพันวาเป็นตุงที่ใช้ในการถวายทานเพื่อเป็นอานิสงส์ และอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

ตุงชาววามีตำนานที่เล่าขานสืบต่อกันมาว่า มีวัดอยู่แห่งหนึ่งได้มีการจัดงานทำบุญถวายทานเป็นประจำปี ครั้งหนึ่งบรรดาชาวบ้านได้ร่วมกันทำข้าวหม้อแกงหม้อมาจากบ้าน เพื่อนำมาถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ ในขณะที่จัดเตรียมกันอยู่นั้นก็ได้มีเด็กกลุ่มหนึ่งจำนวน 20 คน ซึ่งเป็นกำพร้าบิดาและได้อาศัยอยู่กับมารดาเพียงผู้เดียว ด้วยวัยที่กำลังซุกซนได้ไปหยิบจับเอาอาหารที่

ได้เตรียมไว้เอามากิน บ้างก็ทำหูกเรียงลาดแล้วกลัวความมืด จึงเอาผ้าสบงผ้าอังสะของพระที่วางไว้ มาเช็ด มารดาของเด็กเหล่านั้นจึงกล่าวเตือนว่า “ ละอ่อนแผดหมูนี ยะหยังแต่ว่า ต่ายไปจะ เป็นแผดหมดหนานี ” ต่อมาไม่นานเด็กเหล่านั้นก็ได้เสียชีวิตลงไป และกลายเป็นเปรตสูงยี่สิบวา ส่งเสียงร้องโหยหวนเปลือยกายน่าเวทนายิ่งนัก พระภิกษุวัดนี้จึงบอกให้มารดาเด็กทอดผ้ามีขนาด ความกว้าง 1 ศอก ยาว 1 วา มาคนละผืน เพื่อให้เปรตเหล่านั้นสาวขึ้นมาจากอเวจี ผ้าที่ทอด กว้าง 1 ศอก ยาว 1 วา ผืนนั้นชาวบ้าน เรียกว่า “ ตุงชาววา ”

บางตำนาน กล่าวว่ พระเจ้าพิมพิสารทำบุญเลี้ยงพระ แต่เชื้อพระวงศ์กลุ่มหนึ่ง ได้แอบหยิบไปกินก่อนโดยพลการ เมื่อตายไปแล้วก็กลายเป็นเปรต เมื่อถึงวันพระก็มาร้องขอ ส่วนบุญ ส่งเสียงร้องโหยหวนเป็นที่น่าเวทนายิ่งนัก ต่อมาพระเจ้าพิมพิสารก็ทรงสุบินเห็นฝูงเปรต ซึ่งอสุรกายเหล่านั้นก็เป็นเหล่าเชื้อพระวงศ์ของพระองค์เอง แต่ได้เสวยวิบากกรรมได้รับทุกขเวทนา ทั้งเปลือยกายเป็นที่อุจาดน่าย่นตาอย่างยิ่งนัก พอรุ่งเช้าพระองค์จึงนิมนต์พระอรหันต์รูปหนึ่งมาปรึกษา หาทางช่วยเหลือ โดยให้ดวงวิญญาณเหล่านั้นปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะเสียก่อน แล้วจึงทำ บุญกวอดน้ำไปให้ และได้ทำผ้าขาวเท่าสไบยาวคนละ 1 วา คนละ 1 ผืน อุทิศเป็นส่วนกุศล โดยการนำเอาผ้านั้นเย็บต่อกัน เพื่อให้ผ้านั้นยื่นยาวลงไปในอเวจिनรกขุมที่เปรตเหล่านั้นเสวยกรรม อยู่เปรตเหล่านั้นก็จะเกาะชายผ้าสาวขึ้นมาจากขุมนรก ทั้งยังเกิดอันสงส์ทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม ได้อีก

4. ตุงซอนนางผาง

ภาพ 30 แสดงรูปตุงซอนนางผาง

ตุงซอนนางผาง

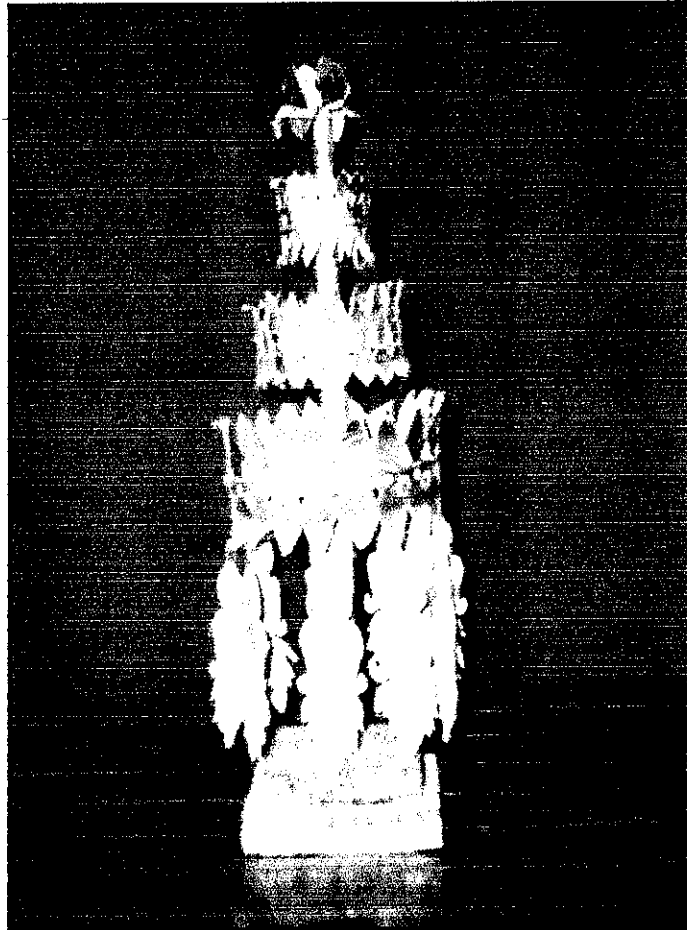
จากการรวบรวมข้อมูล ตุงซอนนางผาง โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เฉียมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอร์จ. 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงซอนนางผาง ดังนี้

ตุงซอนนางผาง เป็นตุงขนาดเล็ก ที่ประดับอยู่ตรงปลายด้านซ้าย - ขวาของ ก้านไม้เล็ก ๆ ที่ติดขวางบนตุงผืนใหญ่เป็นระยะ ๆ บางครั้งอาจเห็นตุงซอนนางผางในรูปทรง คล้ายพู่ห้อย

โอกาสในการใช้ตุงขนนางผาง

ชาวล้านนาประดิษฐ์ตุงขนนางผางขึ้น เพื่อถวายทานให้แก่ผู้ตายไปแล้ว เพื่อเป็นการแผ่เมตตาและอุทิศส่วนกุศล ให้กับผู้ตายที่มีฐานะยากจน หรือไร้ญาติ โดยจะนำตุงตุงมาผูกติดกับลำไม้ไผ่โต ๆ แล้วจึงนำไปปักไว้บริเวณวัด เช่น บริเวณทางเข้า เป็นต้น

5. ตุงเหล็ก , ตุงทอง

ภาพ 31 แสดงรูปตุงเหล็ก , ตุงทอง

ตุงเหล็ก , ตุงทอง

จากการรวบรวมข้อมูล ตุงเหล็ก , ตุงทอง โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เรื่อง ตุง : มรดกแผ่นดินล้านนา (ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. 2546) รายงานการวิจัย เรื่อง ตุง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ (วาณี เตียมศรีทอง และคณะ. 2542) หนังสือ เรื่อง ตุงทางภาคเหนือของไทย (มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. 2539) ผู้วิจัยได้สรุป ตุงตุงเหล็ก , ตุงทอง ดังนี้

ตุงเหล็ก , ตุงทอง ตุงชนิดนี้มีทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ใช้แผ่นโลหะที่สมมติว่าเป็นเหล็กและทองแขวนรวมกัน มีขนาดความยาวประมาณ 8 นิ้ว กว้างประมาณ 2 นิ้ว ในสมัยโบราณผู้ที่รำรวยจะใช้แผ่นทองคำจริง ๆ ประดิษฐ์เป็นตุง แต่ในปัจจุบันโลหะที่นำมาประดิษฐ์ตุงเหล็ก ได้แก่ เงิน สังกะสี หรืออลูมิเนียม ส่วนโลหะที่ใช้ประดิษฐ์ตุงทอง ได้แก่ ทองเหลือง

คันตุงอาจทำด้วยไม้ไผ่หรือเส้นลวดก็ได้ซึ่งจะทำอย่างละ 108 อัน โดยจะมัดติดกันเป็นพวงมีฐานตั้งไว้ แต่บางแห่งก็นำไปวางไว้บนโลงศพหรือถวายเป็นอุทิศให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปหรือใช้ควบคู่ไปกับตุงแดงซึ่งเป็นการตายที่ถือว่าผิดปกติ เช่น การตายที่เกิดจากอุบัติเหตุต่าง ๆ

นอกจากนั้น ตุงเหล็ก ตุงทอง ยังใช้ประกอบการเทศน์ได้อีกด้วย เมื่อเสร็จพิธีแล้วชาวบ้านจะนำตุงเหล็ก ตุงทอง ไปไว้ที่วัดตามฐานชุกชี หากจำเป็นต้องใช้งานอีกก็สามารถนำไปใช้ได้โดยไม่ต้องทำขึ้นใหม่

ในบางท้องถิ่นอาจจะเรียกว่า ตุงเรือ โดยการนำเอาตุงเหล็ก ตุงทอง มาติดกับเรือขนาดเล็กที่ชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้นเพื่ออุทิศแด่ผู้ที่ตายด้วยอุบัติเหตุ การที่เอาตุงใส่ไว้ในเรือพร้อมคนพายนั้นมีความเชื่อที่ว่า วิญญาณของผู้ตายจะเวียนว่ายอยู่ในทะเล มหาสมุทร จึงได้ส่งเรืออุทิศไปให้ผู้ตาย เพื่อจะใช้เป็นพาหนะและยังมีตุงที่จะนำผู้ตายไปสู่สวรรค์

ตุงเหล็ก ตุงทอง จะเก็บไว้ตามวัดมี 16 อัน หมายถึง คำสอนทั้งฝ่ายดีมีอยู่ 8 ทาง ฝ่ายดี เรียกว่า " สัมมัตตะ " หรือมรรค 8 ฝ่ายชั่ว คือ " อมรรค " ไม่ใช่ทางดี 8 ประการ ตรงข้ามกับฝ่ายดี การตั้งตุงไว้เป็นเครื่องบอกว่าคุณตายมีคติเป็น 2 ทาง คือ หากทำดีก็จะไป " สู่สุคติ " มีสวรรค์ หากทำชั่วก็จะไป " สู่ทุคติ " มีนรก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สุพจน์ สุทธิศักดิ์ (2539) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นรายวิชา ท 031 นิทานพื้นบ้าน สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า เอกสารประกอบหลักสูตรรายวิชา ท 031 นิทานพื้นบ้านมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้สอน เนื่องจากนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (ค่าเฉลี่ยร้อยละ 75.55 เกณฑ์ที่กำหนดไว้ ร้อยละ 70) และนักเรียนมีเจตคติต่อการเรียนรายวิชา ท 031 นิทานพื้นบ้าน อยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 3.94/5.00)

สุวรรณา ตั้งไชยศรี (2539) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นรายวิชา ท 031 นิทานพื้นบ้านสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดีมาก ($\bar{X} = 81.25$, S.D. = 6.73) และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรายวิชานี้ โดยเห็นด้วยกับข้อคำถามต่าง ๆ ถึงร้อยละ 86.67 ของจำนวนข้อคำถามทั้งหมด

ศศิวิมล ศรีสุขโช (2539) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นรายวิชา ท 035 วรรณกรรมท้องถิ่น สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษาเขตการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูผู้สอนวิชาภาษาไทยมีความต้องการ และเห็นด้วยกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชา ท 035 วรรณกรรมท้องถิ่นในระดับมาก
2. เอกสารประกอบหลักสูตรรายวิชา ท 035 วรรณกรรมท้องถิ่นมีความเหมาะสมทุกด้าน
3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา ท 035 วรรณกรรมท้องถิ่นหลังเรียนแล้วมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
4. เจตคติต่อการเรียนรายวิชา ท 035 วรรณกรรมท้องถิ่นของนักเรียนอยู่ในระดับสูง (S.D. = 3.74)

หัตทยา เจียมศักดิ์ (2539) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ทัศนคติในท้องถิ่น ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า

1. ท้องถิ่นต้องการให้จัดการเรียนการสอน เรื่อง เครื่องปั้นดินเผา เพราะเป็นงานทัศนกรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น

2. ได้แผนการสอน เรื่อง หัตถกรรมในท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น จำนวน 6 แผน
3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้
4. พฤติกรรมทางการเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับดีเป็นส่วนมาก
5. ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการเรียน เรื่อง หัตถกรรมในท้องถิ่นส่วนมากมีความพึงพอใจในการเรียน

สุดสายใจ ชาญณรงค์ (2540) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น วิชาภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการทดลองใช้หลักสูตร นักเรียนทุกคนมีค่าเฉลี่ยของคะแนนแบบทดสอบประจำบทเรียน ผ่านเกณฑ์การประเมินที่ตั้งไว้ คือ ร้อยละ 60
2. ผลการประเมินความคิดเห็นด้านความพอใจ นักเรียนมีความพอใจในกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.88 ด้านประโยชน์ นักเรียนคิดว่าสามารถนำความรู้ที่เรียนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้มากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.58 และด้านความยากง่าย นักเรียนเข้าใจในสิ่งที่เรียน คิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.54

ปวีณา บุนนาค (2542) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นรายวิชา ท 035 วรรณกรรมท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า เอกสารประกอบหลักสูตรรายวิชา ท 035 วรรณกรรมท้องถิ่นมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้สอน เนื่องจากมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (ค่าเฉลี่ย 82.70 เกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70) และนักเรียนมีเจตคติต่อการเรียนรายวิชา ท 035 วรรณกรรมท้องถิ่นอยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 4.38 / 5.00)

สลินี อุดมผล (2542) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เรื่อง เจียระไนนิล ผลการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย หัวหน้าการประถมศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้สอนกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ คณะกรรมการโรงเรียน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ประกอบการค้านิลรวมจำนวนทั้งหมด 62 คน ส่วนหนึ่งพบว่า มีความต้องการให้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เรื่อง การเจียระไนนิล และผลการประเมินหลักสูตรโดยประเมินด้านเอกสารหลักสูตร ผู้สอนและปราชญ์ชาวบ้าน มีความพึงพอใจในการนำหลักสูตรไปใช้ร่วมกัน รวมทั้งผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการเจียระไนนิล และมีเจตคติที่ดีต่อการเจียระไนนิล

สมบูรณ์ เชื้อตระกูล และคณะ (2543) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มวิชาการงานและอาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ศึกษาเฉพาะกรณีการปลูกพืชเศรษฐกิจของอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้นำท้องถิ่น จำนวน 67 คน พบว่า ไม้ผลเศรษฐกิจที่เหมาะสมจะนำมาพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ 1. ลิ้นจี่ เหตุผลที่เลือกไม้ผลชนิดนี้ คือ ตลาดมีความต้องการสูง ราคาดี ปลูกง่ายเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ 2. แอปเปิ้ล เหตุผลที่เลือกไม้ผลชนิดนี้ คือ ตลาดมีความต้องการสูง ราคาดี ปลูกง่ายเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ 3. มะคาเดเมีย เหตุผลที่เลือกไม้ผลชนิดนี้ คือ ราคาดี ตลาดมีความต้องการสูง มีแนวโน้มเป็นไม้ผลเศรษฐกิจของอำเภอเขาค้อ

อดุลย์ อรรถธำภา และคณะ (2543) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามแนวปฏิรูปการศึกษา : กรณีศึกษา อำเภอแม่จัน - แม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูผู้พัฒนาหลักสูตรได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นโดยมีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชน ซึ่งมีภูมิปัญญาไทยสาขาเกษตรกรรม สาขาอุตสาหกรรม และหัตถกรรม สาขาแพทย์แผนไทย สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สาขาศิลปกรรม สาขาภาษาและวัฒนธรรม และสาขาศาสนาและประเพณี ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาดังกล่าว มาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นตามกลุ่มวิชาดังต่อไปนี้ กลุ่มวิชาเกษตร กลุ่มวิชาคหกรรม กลุ่มวิชาศิลปะหัตถกรรม กลุ่มวิชาศิลปกรรม กลุ่มวิชาอุตสาหกรรม กลุ่มวิชาสห. วิชาภาษาไทย และวิชาโครงการ

2. ครูผู้พัฒนาหลักสูตรมีกระบวนการการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีกระบวนการเป็นขั้นตอน คือ ขั้นการวิเคราะห์โดยการสำรวจความต้องการของนักเรียน ศึกษาชุมชน วิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง การวางแผนหลักสูตร โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล ขั้นการสื่อสารและนำไปใช้โดยการเตรียมแผนการสอน ครูสอนเอง ใช้วิทยากรท้องถิ่น เน้นกิจกรรมการเรียนโดยการปฏิบัติ ขั้นการประเมินผลหลักสูตร มีการประเมินผลหลักสูตรโดยการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน และผลงานนักเรียน

3. สภาพปัญหา อุปสรรค ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะมีปัญหามากในขั้นการวางแผน ได้แก่ ขาดการวิเคราะห์ นโยบาย และปรัชญา ปัจจัยที่เอื้อในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะพบมากในขั้นการปฏิบัติ ได้แก่ ชุมชนให้ความร่วมมือดี ผู้บริหารมีความเข้าใจ และให้การสนับสนุน

กองธรรม ดอกดิน และคณะ (2544) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การผลิตสื่อห้อยห้อม ผลการวิจัยพบว่า เป็นหลักสูตรที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนยึดติดกับภูมิปัญญาเดิมอย่างเคร่งครัด เป็นหลักสูตรที่มีความสัมพันธ์กับปรัชญาทางการศึกษา ปรัชญาสารัตถนิยม (Essentialism) ซึ่งต้องสะสมมรดกของสังคม และสืบทอดวัฒนธรรมของสังคมให้คงอยู่ต่อไปไม่เปลี่ยนแปลงจึงได้พัฒนาหลักสูตรขึ้นมาใหม่ ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในยุคปัจจุบัน โดยยึดหลักปรัชญาพิพัฒนานิยม (Progressivism) ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้สะท้อนเห็นสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคม นำไปสู่ความสุขในชีวิตอนาคต มุ่งให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ สามารถพัฒนาและออกแบบสื่อห้อยห้อมให้เหมาะสมกับยุคสมัย

บัณฑิต ไชยวงศ์ (2544) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง เมียง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปางมะภาค สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า

1. ได้แผนการสอน เรื่อง เมียง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เหมาะสมสำหรับชุมชนโรงเรียนบ้านปางมะภาค จำนวน 10 แผนการสอน ใช้เวลาในการสอน 42 คาบ หรือ 16 ชั่วโมง

2. นักเรียนมีผลการเรียนในด้านความรู้ความเข้าใจ และทักษะการปฏิบัติงานมีค่าคะแนนอยู่ที่ร้อยละ 76.20 ซึ่งอยู่ในระดับดี

3. ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรที่สร้างขึ้น สรุปได้ดังนี้

3.1 นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนว่า เนื้อหาความรู้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ กิจกรรมการเรียนการสอนมีความหลากหลายและสนุกสนาน สื่อการเรียนที่พัฒนาขึ้นช่วยให้เข้าใจบทเรียน และยังได้รับความรู้จากผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตร การวัดผลประเมินผลมีความยุติธรรม เพราะว่าครูและวิทยากรร่วมกันประเมินผล

3.2 นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการประกอบอาชีพการผลิตเมียงในอนาคตว่า การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่สร้างขึ้น ทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าของการประกอบอาชีพการผลิตเมียง ต้องการอนุรักษ์และพัฒนาอาชีพ โดยมีการวางแผนการจำหน่ายและการประชาสัมพันธ์อาชีพ นอกจากนี้ยังต้องการให้มีการจัดการเรียนการสอนอาชีพของชุมชน โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น

ยนต์ ปัญญาจาม และคณะ (2544) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ ระดับประถมศึกษา เรื่องการสานไซ ผลการวิจัยพบว่า

1. ได้แผนการสอนแผนกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ ในงานเลือก เรื่อง การสานไซ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดเชียงราย จำนวน 9 แผนการสอน ใช้เวลาในการสอน 57 คาบ คาบละ 20 นาที

2. จากการนำเอาวิทยากรท้องถิ่นมาให้ความรู้สาธิตการสานไซ นักเรียนให้ความสนใจตั้งใจฝึกสานไซ และมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของท้องถิ่น ที่ได้มีส่วนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากการที่นักเรียนมีผลการเรียน ในด้านความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับดีมาก ร้อยละ 52.63 ด้านทักษะปฏิบัติมีผลผ่านตามเกณฑ์ในระดับดีมาก โดยเฉลี่ยร้อยละ 63.15 และมีเจตคติต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ย 3.68

3. ด้านความคิดเห็นของครูและนักเรียนเห็นด้วย และมีความพึงพอใจกับการจัดการเรียนการสอน ตามหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพในงานเลือก เรื่องการสานไซ โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น และเห็นว่าเป็นหลักสูตรที่มีความเหมาะสมกับระดับชั้นของนักเรียน และสามารถนำเข้าไปเป็นหลักสูตรในงานเลือกได้

อดิสรณ์ พวงทอง และคณะ (2544) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในรายวิชา : กรณีศึกษาการผลิตและจำหน่ายถั่วเน่าแห้ง ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสังกัดกองการศึกษาสงเคราะห์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่า ทราบสภาพปัญหาผลกระทบการผลิตและจำหน่ายถั่วเน่าแห้งแบบดั้งเดิมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้พัฒนาหลักสูตรวิชาชีพท้องถิ่นเป็นรายวิชาการผลิต และจำหน่ายถั่วเน่าแห้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และได้ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของหลักสูตรก่อนนำไปใช้

เกรียงศักดิ์ ทศนิเวศน์ และคณะ (2545) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น " การผลิตชาเขียวใบหม่อน " ผลการศึกษาได้จัดทำเอกสารเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

1. เอกสารส่วนที่หนึ่ง ได้แก่ " เอกสารรายงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การผลิตชาเขียวใบหม่อน "

2. เอกสารส่วนที่สอง ได้แก่ " เอกสารประกอบการเรียน เรื่องการผลิตชาเขียวใบหม่อน " จำนวนรายละเอียดของเนื้อหาออกเป็น 4 บท ดังนี้

2.1 บทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับชาและต้นหม่อน

2.2 บทที่ 2 ประโยชน์และความสำคัญของการผลิตชาเขียวใบหม่อน

2.3 บทที่ 3 หลักการและกรรมวิธีในการผลิตชาเขียวใบหม่อน

2.4 บทที่ 4 ประโยชน์และการต้มน้ำชาที่ถูกต้อง

3. เอกสารส่วนที่สาม ได้แก่ " คู่มือครู เรื่อง การผลิตชาเขียวใบหม่อน " เป็นส่วนรายละเอียดเพิ่มเติม " เอกสารประกอบการเรียน เรื่อง การผลิตชาเขียวใบหม่อน "

ณรงค์ศักดิ์ ศรีวิสัย (2545) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นรายวิชาช่างทอผ้ากะเหรี่ยง ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่ตื่นวิทยาคม อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า

1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นรายวิชาช่างทอผ้ากะเหรี่ยง ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่ตื่นวิทยาคม อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ระบบการร่างหลักสูตร ศึกษาสิ่งกำหนดหลักสูตร ได้แก่ สภาพการจัดหลักสูตรวิชาอาชีพและความต้องการอนุรักษ์ผ้าทอกะเหรี่ยง ออกแบบหลักสูตรโดยใช้รูปแบบที่ผสมผสานกัน ระหว่างหลักสูตรแบบยึดสมรรถภาพเฉพาะด้านเป็นหลัก และหลักสูตรที่ยึดบทบาทหน้าที่สังคมเป็นหลัก นำโครงสร้างหลักสูตรไปตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ สำหรับระบบการใช้หลักสูตรได้มีการประสานงานกับบุคลากร ที่เกี่ยวข้อง เตรียมวัสดุอุปกรณ์และประชาสัมพันธ์หลักสูตร หลังจากนั้นมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้วิทยากรท้องถิ่นร่วมสอนกับครูผู้สอน และมีส่วนร่วมในการประเมินผลงาน ผู้เรียนในระบบการประเมินผลหลักสูตรมีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย รวมทั้งความคิดเห็นผู้ปกครองของผู้เรียน ผู้นำชุมชน ผู้เรียน และครูผู้สอน

2. การประเมินผลการใช้หลักสูตร พบว่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับดีเป็นส่วนใหญ่ ส่วนความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน พบว่า มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับผลการใช้หลักสูตรรายวิชาช่างทอผ้ากะเหรี่ยง พบว่า ผลงานของผู้เรียนมีความเหมาะสมกับการใช้หลักสูตร และความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับความเหมาะสม ของการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาช่างทอผ้ากะเหรี่ยง พบว่า รูปแบบของหลักสูตร รายละเอียดของหลักสูตรทั้งจุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผล รวมทั้งการใช้หลักสูตรในด้านการจัดกิจกรรม การประสานงานกับวิทยากรท้องถิ่นมีความเหมาะสม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตุ้งล้านนา

วาณี เอี่ยมศรีทอง และคณะ (2542) ได้ทำวิจัยเรื่อง ตุ้ง : ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ ผลการวิจัยพบว่า

1. จำนวนภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำตุ้งมีทั้งหมด 30 คน คือ 19, 9 และ 2 คน อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และเชียงรายตามลำดับ ส่วนใหญ่ทำงานอย่างอิสระไม่มีการรวมกลุ่มกันเฉพาะในเชียงใหม่เท่านั้น ที่มีการรวมตัวและจัดเป็นกลุ่ม

2. ปัญหาการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตตรงทุกคนประสบปัญหาราคาวัตถุดิบ และวัสดุต่าง ๆ ที่มีราคาสูงกับทั้งมีจำนวนจำกัด ขาดแรงงานและผู้ออกแบบที่มีความชำนาญในการทำและออกแบบลวดลายตุง สุดท้ายก็คือการทำตุงต้องใช้เวลา

3. ปัญหาด้านการตลาด พบว่า ตลาดยังแคบอยู่ จะทำก็ต่อเมื่อมีผู้ต้องการและสั่งให้ทำเท่านั้น ลูกค้านักท่องเที่ยวตุงเนื่องในโอกาสพิเศษ เช่น งานปอย งานสมโภชน์ เป็นต้น

4. ด้านการส่งเสริม พบว่า ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนไม่ได้ให้การสนับสนุน เพื่อให้การทำตุงสามารถนำไปสู่การประกอบอาชีพได้ มีเพียงการส่งเสริมเผยแพร่ความรู้โดยการจัดนิทรรศการ และการฝึกอบรมวิธีการผลิตตุงเท่านั้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงประเด็นสำคัญต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตลอดจนการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะมีการพัฒนาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มทักษะเป็นสำคัญ ซึ่งปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ส่วนมากจะอยู่ในขั้นของการวางแผน ได้แก่ ขาดการวิเคราะห์ นโยบาย และปรัชญา

2. ด้านปัญหาในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ก็คือ ขาดเอกสารหรือแหล่งความรู้สำหรับให้ครูศึกษาค้นคว้า ขาดวัสดุ วิทยากรไม่เพียงพอกับความต้องการ คณะกรรมการขาดความรู้ความเข้าใจ ในขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร และการขาดเงินงบประมาณสนับสนุน

3. ด้านประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น มีการนำมาใช้ทุกประเภท โดยประเภทที่นำมาใช้มากที่สุด ได้แก่ การทำมาหากิน และประเภทที่นำมาใช้น้อยที่สุด คือ การรักษาโรค

4. ด้านการนิเทศติดตามผล คือ การขาดงบประมาณ และไม่มีเวลาที่จะติดตามผล อีกทั้งผู้บริหารก็ยังไม่เข้าใจ เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นที่แจ้งชัด ผู้บริหารโรงเรียนไม่เห็นความสำคัญ ประชาชนชาวบ้านไม่มีเวลา และครูผู้สอนไม่มีเวลาจัดทำแผนการสอน

5. ด้านที่ควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คือ ด้านการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน สภาพปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

และจากงานวิจัยพบว่า ในปัจจุบัน “ ตุง ” ก็ยังเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่มีความสำคัญ และ ยังใช้เป็นเครื่องสักการบูชาในพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวล้านนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิต เช่น การตาย เป็นต้น หรือใช้ในงานเทศกาล และงานเฉลิมฉลองต่าง ๆ ซึ่งความงดงามของตุง อาจทำให้เกิดแนวโน้มการใช้ตุงในปัจจุบันนี้เริ่ม มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยมีกนิยมใช้ตุงมาตกแต่งประดับประดาสถานที่จัดงานต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความสวยงาม หรืออาจใช้เพื่อเป็นเกียรติแก่สถานที่ รวมทั้งนำมาประดับรั้วขอบริเวณในงานพิธีต่าง ๆ เช่น งานบุปผาชาติ งานฤดูหนาว ซึ่งอาจส่งผลให้การประดิษฐ์ตุงในปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลง ไปตามสมัยนิยม และมุ่งที่จะผลิตเพื่อการจำหน่ายตามความต้องการของตลาด

ดังนั้น เพื่อไม่ให้งานประดิษฐ์พื้นบ้านที่มีคุณค่าของชาวล้านนาเลือนหายไป ผู้วิจัยจึง ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุงล้านนา ขึ้นมา เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันในเรื่องศิลปะ วัฒนธรรม และ ประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่ตลอดไป